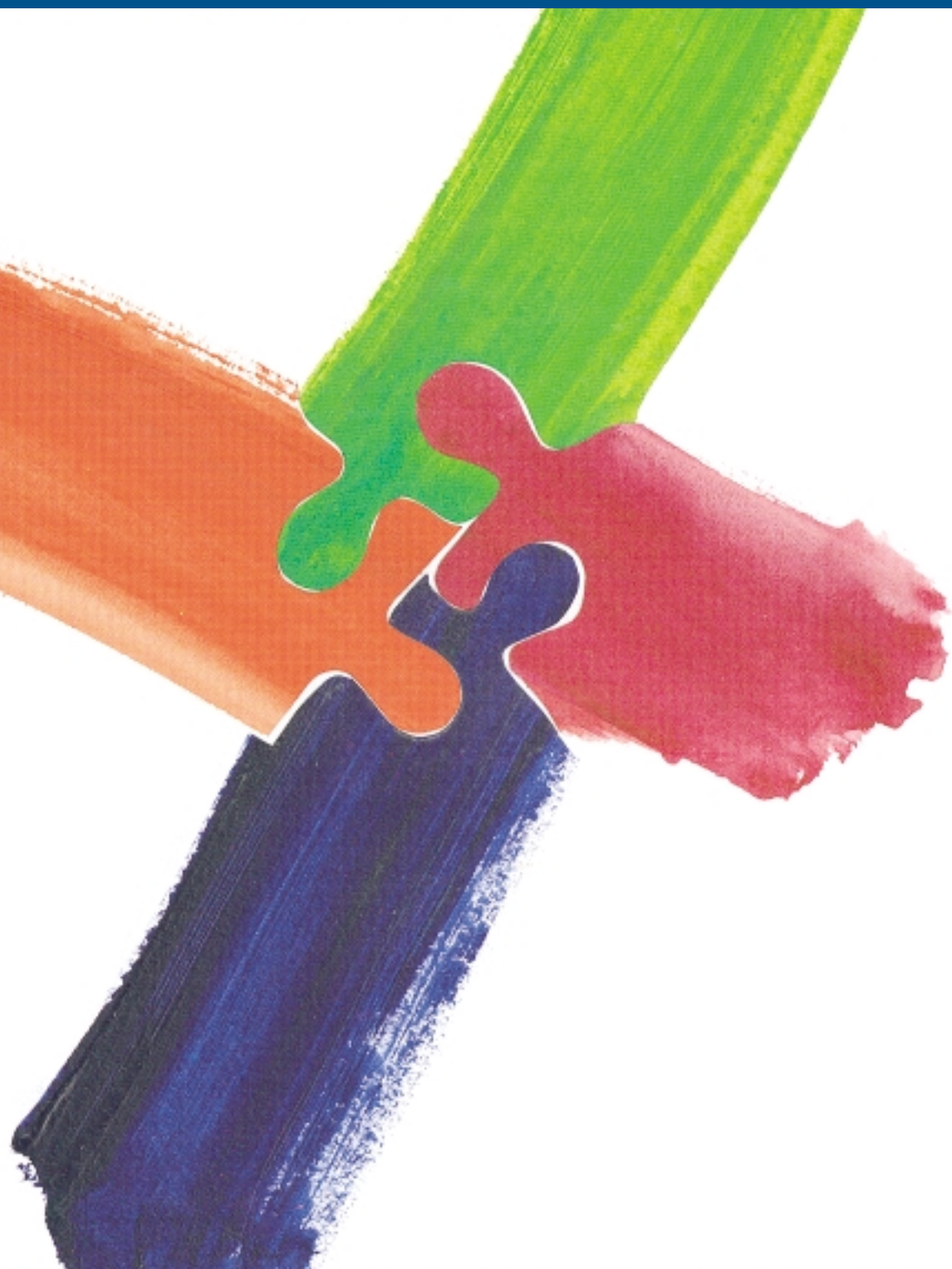

Överenskommet!

FEM INTERNATIONELLA ÖVERENSKOMMELSER SOM LIGGER TILL GRUND
FÖR DE NYA LÄROPLANERNA

Skolverket

ÖVERENSKOMMET!

Beställningsadress:
Liber Distribution
Publikationstjänst
162 89 Stockholm
Telefon 08-690 95 76
Telefax 08-690 95 50
skolverket.ldi@liber.se

Beställningsnummer: 99:507

Inledning: Gunnel Linde, barnboksförfattare och
TV-producent

"Vilken rättslig betydelse...": Göran Håkansson,
expeditionschef, Socialdepartementet

Introduktionstexter till de internationella dokumenten:
Svenska FN-förbundet

Bilder och omslag: Tord Nygren

Form: Eva Edenby

Projektledare: Anita Åsard Lunner

Ämnesord: FN, internationella konventioner, deklARATIONER,
rekommendationer, läroplan, Skolverket, Sverige

2:a reviderade upplagan
Tryck: EO Print AB

ISBN 91-89313-67-4

Överenskommet!

FEM INTERNATIONELLA
ÖVERENSKOMMELSER SOM LIGGER TILL
GRUND FÖR DE NYA LÄROPLANERNA

Förord

*"Överenskommet" innehåller de internationella fördrag och konventioner som Sverige har förbundit sig att verka för i alla utbildningssammanhang. Dessa kompletterar och förtydligar de värderingar läroplanen har som grund för uppställda mål. Regeringen gav Skolverket i uppdrag att göra de internationella fördragen tillgängliga och kända för dem som arbetar i skolan. I augusti 1994 utgavs "Överenskommet" med underrubriken **fyra internationella överenskommelser som ligger till grund för de nya läroplanerna**.*

*Sedan dess har ytterligare en internationell deklaration tillkommit, nämligen Salamancadeklarationen om undervisning för barn i behov av särskilt stöd. I denna upplaga av "Överenskommet" ingår även Salamancadeklarationen, vilket innebär att underrubriken numera lyder **fem internationella överenskommelser som ligger till grund för de nya läroplanerna**.*

De fyra övriga internationella grunddokumenten det rör sig om är FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna, konventionen om barnets rättigheter, rekommendation om utbildning för internationell förståelse och deklarationen och rekommendationer om undervisning i miljöfrågor.

"Överenskommet" ger tillsammans med övriga kommentarer till läroplanerna en bakgrund och förklaring till skrivningarna i dessa. 1998 fick förskolan sin första läroplan, Lpfö 98. Denna nya upplaga delas ut till alla förskolor och till samtliga skolchefer/motsvarande.

*Dokumenten har en inledande introduktionstext. I stället för deklarationen om de mänskliga rättigheterna har Skolverket valt att här ta med **konventionerna** om de mänskliga rättigheterna. De antogs senare än deklarationen och är juridiskt bindande vilket inte deklarationen är. Deklarationen om de mänskliga rättigheterna omnämns emellertid i introduktionen till konventionerna. Ett särskilt avsnitt behandlar vad det innebär för ett land att skriva under konventioner och deklarationer.*

Stockholm i december 1999

Mats Ekholm
generaldirektör

Innehållsförteckning

Varje liten människounge	8
--------------------------------	---

FN:s konventioner om DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

INTRODUKTION	13
KONVENTIONEN OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA.....	14
KONVENTIONEN OM MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER	17
FAKULTATIVT PROTOKOLL TILL KONVENTIONEN OM MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER	41
KONVENTIONEN OM EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER	45

FN:s konvention om BARNETS RÄTTIGHETER

INTRODUKTION	59
FÖRTECKNING ÖVER KONVENTIONENS ARTIKLAR.....	62
KONVENTIONEN OM BARNETS RÄTTIGHETER	63

FN:s rekommendation om utbildning för INTERNATIONELL FÖRSTÅELSE

INTRODUKTION	89
REKOMMENDATION RÖRANDE UTBILDNING FÖR INTERNATIONELL FÖRSTÅELSE, SAMARBETE OCH FRED OCH UNDERVISNING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA OCH GRUNDLÄGGANDE FRIHETERNA.....	91
DEFINITIONER	92
OMFATTNING	92
RIKTLINJER.....	93
NATIONELL POLITIK: PLANERING OCH ADMINISTRATION	94
SÄRSKILDA SYNPUNKTER PÅ STUDIER, PRAKTISK UTBILDNING OCH ÅTGÄRDER.....	95
ETISKA OCH MEDBORGERLIGA SYNPUNKTER	95
KULTURELLA SYNPUNKTER	96
STUDIER AV MÄNSKLIGHETENS STÖRSTA PROBLEM	96
ANDRA ASPEKTER	97

ÅTGÄRDER INOM OLIKA UTBILDNINGSSEKTORER	99
LÄRARUTBILDNING	101
UTRUSTNING OCH LÄROMEDEL	103
FORSKNING OCH EXPERIMENT	104
INTERNATIONELLT SAMARBETE.....	105

FN:s deklaration och rekommendationer om undervisning i MILJÖFRÅGOR

INTRODUKTION	106
RIOKONFERENSEN	107
DEKLARATION ANTAGEN VID MINISTERKONFERENSEN I TBLISI OM UNDERVISNING I MILJÖFRÅGOR	109
REKOMMENDATIONER MILJÖUTBILDNINGENS ROLL, MÅL OCH GRUNDPRINCIPER	111

Salamanca-deklarationen och handlingsram för undervisning av ELEVER MED BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

INTRODUKTION	117
SALAMANCA-DEKLARATIONEN OM PRINCIPER, INRIKTNING OCH PRAXIS ..	119
UNDERVISNING AV ELEVER MED BEHOV AV SÄRSKILT STÖD.....	123
I. NYTÄNKANDE I SPECIALPEDAGOGIKEN	125
II. RIKTLINJER FÖR ÅTGÄRDER PÅ NATIONELL NIVÅ	128
RIKTLINJER FÖR ÅTGÄRDER PÅ REGIONAL OCH INTERNATIONELL NIVÅ ...	143

Vilken rättslig betydelse har FN:s konventioner och deklarationer? .....

Adresser	149
----------------	-----

Varje liten människounge...

GUNNEL LINDE

Det tar tid för varje liten självcentrerad människounge att komma fram till övertygelsen att andra också måste få finnas – t.ex. syskon, dom som är duktigare, dom som är svagare, och inte bara dom man tycker mest om. Som vuxna har vi inte alltid hunnit utforma övertygelsen så att vi kan leva upp till den i ord och handling alla dagar och i alla sammanhang. Det är ju inte så lätt. Fast vi så gärna skulle vilja. De flesta av oss förstår ju förr eller senare, att om inte alla erkänner människovärdet hos alla andra, så är vi alla utrotningshotade.

Våra nedärvda instinkter tycks vara emot oss. Vi reagerar som vilda djur vid hot och avundsjuke, kriser och tragedier och måste använda all vår livserfarenhet och goda vilja för att hålla fast våra viktigaste övertygelser. Människans historia handlar ju om en evig kamp mellan vår motvilja och vår medkänsla. Hur stora människogrupper har inte under tidernas lopp satts på undantag, förslavats och utraderats på grund av människans krav på livsrum och överhöghet - i lagandans, nationstillhörighetens, gudsuppfattningens namn. Inte minst av den vita människan.

Samtidigt tycks vi numera vilja hålla fast vid vissa gemensamma normer för samlevnad, som ska gälla hela världen. Någonstans mellan krigen eller mitt i dödandet, i överlevnadsögonblicket och återuppbyggnadsskedet har alla önskat sig fred och samförstånd – så många att FN kunde bildas. Tillräckligt många folk har haft samma känsla och velat bidra med pengar och ansträngningar för att FN ska få försöka ersätta krig med förhandlingar, trots motstridiga intressen hos krigshetsarna och vapenhandlarna. Den goda viljan har inte varit maktlös; den har

gjort slut på det kalla kriget, raserat muren mellan öst och väst, avskaffat apartheid och påverkat Israel och PLO att acceptera tanken på fredsförhandlingar. Mycket av det vi inte vågat hoppas på har nyss övergått från önskedröm till verklighet. Det är mycket märkvärdigare än att människan har tultat omkring några steg på månen. Men det beror på samma sak; visionens kraft att förändra verkligheten.

Och den internationella barnkonventionen har utarbetats och ratificerats av hittills 159 stater. Det är den konvention som snabbast har accepterats av världens stater. Konventionen har en fint genomarbetad skrivning; den är ett försök att börja om från början med varje liten ny människa och ge den alla de bästa förutsättningarna. På många platser på jordklotet är genomförandet tills vidare en avlägsen förhoppning, men i Sverige är den långt ifrån omöjlig. Vår långa erfarenhet av fred och goda levnadsomständigheter har gjort det lätt för oss att bry oss om alla barn på samma gång och inte tänka "våra barn och andras ungar". Att vi inte också i fortsättningen skulle få skydda, hjälpa, lära, förstå, och omhulda varenda liten rackarunge och dumming, kloksnut, slarvmaja, viktigpetter och älsklingsunge är otänkbart. Hur dom ser ut, var dom kommer ifrån, och hur dom är, ska inte hindra oss att behandla dom som medmänniskor. Det har FN:s barnkonvention givit oss papper på. Det känns bra att veta att så många av oss vuxna i olika länder på fullt allvar har skrivit under på, att barn ska ha sina rättigheter och särskilda privilegier så att dom kan utvecklas till riktiga, varma, välvilliga fullvuxna.

Hur känner man igen en vuxen, bortsett från dom långa benen? Det bästa exempel jag vet på en person som är situationen vuxen, är historien om skoleleven som sa till en gäst i skolan: "Jag tror inte jag tycker om ditt ansikte...!" - "Ja, men jag tycker om ditt!" svarade gästen utan tvekan, ur djupet av sin ostörda, vuxna vänlighet.

Jag minns en liten pojke som oroade sig för vad han såg i TV-nyheterna om krig i olika länder. Han frågade hur man stavar till SLUTA KRIGA och skrev det på en lapp som han tejpad upp i fönstret med texten utåt.

Han visste inte hur han skulle göra för att påverka världsutvecklingen, men hans engagemang och beslutsmässighet var det inget fel på. Viljan att göra något, som finns hos så många barn, är det vi har att ta fasta på, understödja och ge praktisk inriktning.

Vi, den vuxna delen av mänskligheten, har ju redan klart för oss vidden av våra gemensamma problem och vet betydligt mera om vad som kan och måste göras. Det framgår också av de rekommendationer om undervisning i miljöfrågor, som togs vid Unescos ministerkonferens. Det framgår likaså av rekommendationen om utbildning i internationell förståelse för att motverka rasism. Båda handlar om hänsyn, anpassning och förutsätter att mänskligheten vill sitt eget bästa. Och att den kan vad den vill, t.o.m. att låta bli, när så behövs.

Att barnkonventionen inte redan uppfyllts överallt är inte utslagsgivande. 159 länder har ju accepterat utmaningen att leva upp till den och förverkliga den. Den här utgivningen är Sveriges försök att sprida kännedom om konventionens innehåll enligt sitt åtagande, så att tankarna kan bli allmän egendom. Jag tycker det är fascinerande läsning; I vissa stycken blir man glatt överraskad. Så långt har vi alltså ändå kommit! Efteråt känner man med bävan att man har privilegier som vuxen också: Privilegiet att vara den som ska förverkliga alltihop. Här och nu! Varför skulle det vara omöjligt?

FN:s konventioner och deklarationer är juridiska texter. De är formulerade att gälla samtliga medlemsstater. Dessa stater representerar olika statsskick, religioner och kulturtraditioner, vilket måste "täckas in" i texterna. Det förklarar varför texterna på sina håll kan verka onödigt tillkrånglade och svårtillgängliga.

FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna

INTRODUKTION

DEKLARATIONEN OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Redan i FN-stadgan, som antogs när Förenta Nationerna bildades 1945, finns hänvisningar till de mänskliga rättigheterna. I kapitel 1 artikel 3 beskrivs FN:s uppgift så här:

"att åstadkomma internationell samverkan vid lösande av internationella problem av ekonomisk, social, kulturell eller humanitär art samt vid befordrande och främjande av aktningen för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla, utan åtskillnad av ras, kön, språk eller religion."

Dessa värderingar låg till grund för arbetet med deklarationer, konventioner och rekommendationer om mänskliga rättigheter.

Den 10 december 1948 antog FN:s generalförsamling enhälligt en **allmän deklaration** om de mänskliga rättigheterna. Den dagen firas årligen som FN:s internationella dag för de mänskliga rättigheterna.

Deklarationens trettio artiklar inleds med en text som ofta citeras: *"Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter"*.

Deklarationen tar upp rätten till liv, frihet och personlig säkerhet. De ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna beskrivs i artiklarna om rätten till arbete och lika lön för lika arbete, rätten att bilda och vara

medlem i fackförening, rätten till social trygghet, vila, fritid, semester, en tillfredsställande levnadsstandard, rätten till undervisning och att få delta i kulturell verksamhet.

KONVENTIONERNA OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Arbetet fortsatte med att få fram ett juridiskt bindande dokument - en konvention som skulle ratificeras av medlemsstaterna. Det dröjde ända till den 16 december 1966. Då antog en enhällig generalförsamling **konventionerna om medborgerliga och politiska rättigheter och ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter**. Båda konventionerna började gälla 1976 då ett stipulerat antal stater (35 st) hade ratificerat dem.

Konventionerna inleds med bestämmelser om folkens bestämmanderätt och deras rätt att förfoga över sina naturrikedomar och naturtillgångar.

I konventionen om **medborgerliga och politiska rättigheter** behandlas bl.a. rätten till liv, frihet och personlig säkerhet, åsikts- och yttrandefrihet, rätten att bilda föreningar, ingå äktenskap med vem man vill, rätten att välja och bli vald vid allmänna val.

Konventionen innehåller förbud mot tortyr, slaveri och tvångsarbete, förbud mot krigspropaganda och mot främjande av nationalhat, rashat och religiöst hat. Likhet inför lagen och skydd för etniska, religiösa och språkliga minoriteter finns med. Konventionen tar upp förbud mot diskriminering och hur konventionsstaters brott mot de beskrivna fri- och rättigheterna kan anmälas vid en inhemsk domstol eller annan myndighet.

Konventionsstaterna har i en situation av allmänt nödläge rätt att under vissa förutsättningar frångå förpliktelser enligt konventionen (artikel 4).

Konventionen om **ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter** behandlar bl.a. rätten till mat, bostad, hälsa och allas rätt till utbildning (artikel 13). Enligt konventionen ska utbildningen göra det möjligt för var och en att göra en nyttig insats i ett fritt samhälle och främja för-

ståelse, fördragsamhet och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper, etniska och religiösa grupper. Utbildningen ska också främja Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande samt stärka respekten för mänskliga rättigheter. Den grundläggande undervisningen skall vara obligatorisk och kostnadsfri för alla. I konventionen beskrivs hur undervisningen som följer efter grundskolan ska kunna göras tillgänglig och åtkomlig för alla och på vilka grunder föräldrar har rätt att välja andra skolor än de som inrättats av offentlig myndighet.

Det finns en avgörande skillnad i kraven på efterlevnad mellan de båda konventionerna. I inledningen till konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter sägs att staterna skall använda sina resurser till att *gradvis* införa och säkerställa de rättigheter som beskrivs. Det betyder att man inte kan ställa krav på fattiga utvecklingsländer att omgående ge sina medborgare alla de beskrivna rättigheterna. Men det betyder *inte* att vissa medborgare får de inskrivna rättigheterna och inte andra.

KONVENTIONEN OM MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

KONVENTIONSSTATERNA,

som anser att, i överensstämmelse med de i Förenta Nationernas stadga uppställda principerna, erkännandet av det inneboende värdet hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika och oförbytterliga rättigheter utgör grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

som erkänner att dessa rättigheter härrör från det inneboende värdet hos varje människa,

som erkänner att, i överensstämmelse med den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, framtidsmålet med fria människor, som åtnjuter medborgerliga och politiska friheter samt frihet från fruktan och nöd, endast kan uppnås om sådana villkor skapas att envar kan åtnjuta sina medborgerliga och politiska rättigheter liksom sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter,

som beaktar att Förenta Nationernas stadga ålägger staterna att främja den allmänna respekten för och iakttagandet av mänskliga rättigheter och friheter,

som tar hänsyn till att varje människa har plikter mot andra människor och mot det samhälle han tillhör och att han är skyldig att medverka till att de i denna konvention inskrivna rättigheterna främjas och iakttages,

överenskommer om följande artiklar:

DEL I

Artikel 1

- 1 Alla folk har självbestämmanderätt. Med stöd av denna rätt äger de fritt bestämma sin politiska ställning och fullfölja sin egen utveckling på de ekonomiska, sociala och kulturella områdena.
- 2 Alla folk må för sina egna syften fritt förfoga över sina naturrikedomar och naturtillgångar, dock att detta ej må ske till förfång för förpliktelser, som härrör från det på principen om det gemensamma

intresset grundade internationella samarbetet på det ekonomiska området och den internationella rätten. I intet fall skall ett folk kunna berövas sina egna utkomstmöjligheter.

- 3** Konventionsstaterna, däribland de stater som har ansvaret för administrationen av icke-självstyrande områden och förvalterskapsområden, skall medverka till att folkens självbestämmanderätt förverkligas, och de skall respektera denna rätt i överensstämmelse med bestämmelserna i Förenta Nationernas stadga.

DEL II

Artikel 2

- 1** Varje konventionsstat förpliktar sig att respektera och att tillförsäkra envar, som befinner sig inom dess område och är underkastad dess jurisdiktion, de i denna konvention inskrivna rättigheterna utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, egendom, börd eller ställning i övrigt.
- 2** Varje konventionsstat förpliktar sig att i enlighet med sina konstitutionella bestämmelser och med bestämmelserna i denna konvention vidtaga erforderliga åtgärder för att genom lagstiftning eller på annat sätt förverkliga de i denna konvention inskrivna rättigheter, som ej redan är tillförsäkrade.
- 3** Varje konventionsstat förpliktar sig:
  - a) att säkerställa att envar, vars i denna konvention inskrivna fri- och rättigheter kränkts, skall ha effektiv möjlighet att tala härå och detta även i det fall att kränkningen förövats av ämbetsman i tjänsteutövning;
  - b) att säkerställa att den som väcker sådan talan skall få sina rättigheter prövade av behöriga judiciella, administrativa eller lagstiftande myndigheter eller av annan enligt statens rättsordning behörig myndighet, samt att utveckla möjligheterna för att en talan skall kunna prövas på rättslig väg;
  - c) att säkerställa att de behöriga myndigheterna verkställer avgöranden som avkunnats i sådana fall där talan befunnits ha fog.

Artikel 3

Konventionsstaterna förpliktar sig att tillförsäkra män och kvinnor lika rätt att åtnjuta alla medborgerliga och politiska rättigheter som inskrivits i denna konvention.

Artikel 4

- 1 Under allmänt nödläge, som hotar nationens fortbestånd och som officiellt kungjorts, må konventionsstaterna vidtaga åtgärder som innebär avvikelser från deras skyldigheter enligt konventionen i den utsträckning som är oundgängligen erforderlig med hänsyn till situationens krav, under förutsättning att dessa åtgärder ej strider mot landets övriga förpliktelser enligt den internationella rätten och ej innebär åtskillnad enbart på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion eller social härkomst.
- 2 Inga inskränkningar i artiklarna 6, 7, 8 (moment 1 och 2), 11, 15, 16 och 18 må göras med stöd av bestämmelsen i föregående moment.
- 3 Konventionsstat, som begagnar sig av rätten till avvikelser från konventionen, skall genom förmedling av Förenta Nationernas generalsekreterare omedelbart underrätta övriga konventionsstater om de bestämmelser från vilka avvikelse skett och om de skäl som föranlett detta. Ett ytterligare meddelande skall lämnas i samma ordning den dag, då staten upphävt sådana avvikelser.

Artikel 5

- 1 Intet i denna konvention må tolkas som medförande rätt för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att tillintetgöra någon av de fri- och rättigheter som inskrivits i konventionen, eller till att inskränka dem i större utsträckning än som däri medgivits.
- 2 Inga inskränkningar eller avvikelser skall medgivas i fråga om de grundläggande mänskliga rättigheter, som gäller i en stat på grund av lag eller annan författning, överenskommelse eller sedvänja, av den anledningen att denna konvention icke erkänner dessa rättigheter eller att den erkänner dem i mindre utsträckning.

DEL III

Artikel 6

- 1** Varje människa har en inneboende rätt till livet. Denna rätt skall skyddas genom lag. Ingen skall godtyckligt berövas sitt liv.
- 2** I stater, som ej har avskaffat dödsstraffet, må dödsdom avkunnas endast för de allvarligaste brotten i enlighet med den lag, som gällde vid tiden för brottets begående. Denna lag må ej strida mot bestämmelserna i denna konvention eller konventionen om förebyggande och bestraffning av folkmord. Detta straff skall endast kunna verkställas efter slutlig dom av behörig domstol.
- 3** När berövande av livet utgör folkmord, skall intet i denna artikel berättiga konventionsstat att på något sätt avvika från skyldigheter, som den åtagit sig enligt bestämmelserna i konventionen om förebyggande och bestraffning av folkmord.
- 4** Envar dödsdömd skall ha rätt att begära nåd eller förvandling av straffet. Amnesti, nåd eller förvandling av dödsstraffet skall kunna beviljas i alla fall.
- 5** Dödsdom skall ej avkunnas för brott begångna av personer under 18 års ålder och skall ej verkställas mot havande kvinnor.
- 6** Intet i denna artikel skall kunna åberopas för att fördröja eller förhindra konventionsstats avskaffande av dödsstraffet.

Artikel 7

Ingen må utsättas för tortyr eller för grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Särskilt må ingen utan sitt fria samtycke utsättas för medicinska eller vetenskapliga experiment.

Artikel 8

- 1** Ingen må hållas i slaveri; slaveri och slavhandel i varje form skall vara förbjudna.
- 2** Ingen må hållas i träldom.

- 3 a) Ingen må nödgas att utföra tvångsarbete eller annat honom påtvingat arbete.
- b) I stater, där frihetsberövande i form av straffarbete må åläggas som bestraffning för brott, skall moment 3 a) ej utgöra hinder mot verkställande av en dom på straffarbete, som avkunnas av behörig domstol;
- c) Med tvångsarbete eller påtvingat arbete enligt detta moment förstås ej:
- 1) arbete eller tjänstgöring, som ej avses under b) ovan och som regelmässigt utkrävs av den som är berövad sin frihet till följd av ett av domstol i laga ordning meddelat beslut eller av den som är villkorligt frigiven;
  - 2) tjänstgöring av militär art och, i stater där samvetsbetänkligheter mot sådan beaktas, annan samhällstjänst som enligt lag utkrävs av den, som hyser samvetsbetänkligheter;
  - 3) tjänstgöring som utkrävs, då nödläge eller olycka hotar samhällets fortbestånd eller välfärd;
  - 4) arbete eller tjänstgöring som ingår i de normala medborgerliga skyldigheterna.

Artikel 9

- 1 Envar har rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen må utsättas för godtycklig arrestering eller annat godtyckligt frihetsberövande. Ingen må berövas sin frihet utom på sådana grunder och i sådan ordning som föreskrivs i lag.
- 2 Den som arresterats skall vid arresteringen underrättas om skälen för åtgärden och skall ofördröjligen underrättas om varje anklagelse mot honom.
- 3 Den som är arresterad eller eljest berövad sin frihet på grund av anklagelse för brottslig gärning skall ofördröjligen ställas inför domare eller annan ämbetsman, som enligt lag beklänts med domsmakt, och skall vara berättigad till rättegång inom skäligen tid eller till frigivning. Det skall ej vara allmän regel, att personer som avvaktar rättegång hålls i förvar, men för frigivning må krävas garantier för att vederbörande inställer sig till rättegången, vid varje

annat tillfälle under det rättsliga förfarandet samt, i förekommande fall, för verkställighet av domen.

- 4 Den som berövats sin frihet genom arrestering eller eljest skall ha rätt att inför domstol påfordra, att lagligheten av frihetsberövandet provas utan dröjsmål och att hans frigivning beslutas, om åtgärden ej är laglig.
- 5 Den som utsatts för olaglig arrestering eller annat olagligt frihetsberövande skall ha rätt till skadestånd.

Artikel 10

- 1 Envar som berövats sin frihet skall behandlas humant och med aktning för människans inneboende värde.
- 2 a) Åtalade personer skall, utom under utomordentliga förhållanden, hållas åtskilda från dömda personer och skall ges särskild-behandling, som är avpassad efter deras egenskap av icke dömda personer.

b) Åtalade unga personer skall hållas åtskilda från vuxna, och deras fall skall avgöras så skyndsamt som möjligt.
- 3 Det väsentliga syftet med behandlingen av fångar skall vara deras bättring och sociala rehabilitering. Ungdomsbrottslingar skall hållas åtskilda från vuxna och ges en efter deras ålder och rättsliga ställning avpassad behandling.

Artikel 11

Ingen må sättas i fängelse enbart på grund av oförmåga att fullgöra avtalad förpliktelse.

Artikel 12

- 1 Envar som lagligen befinner sig på en stats område äger rätt att där röra sig fritt och fritt välja bosättningsort.
- 2 Envar äger frihet att lämna vilket land som helst, däribland sitt eget.

- 3 Ovannämnda rättigheter må icke underkastas andra inskränkningar än sådana, som stadgas i lag och är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (*"ordre public"*) den allmänna hälsovården eller sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter samt är förenliga med övriga i denna konvention inskrivna rättigheter.
- 4 Ingen må godtyckligt förvägras rätten att inresa i sitt eget land.

Artikel 13

Utlänning, som lagligen befinner sig på en konventionsstats område, må avlägsnas från detta endast efter ett i laga ordning fattat beslut därom. Såvida ej tvingande skäl hänförliga till den nationella säkerheten talar däremot, skall han tillåtas framlägga de skäl, som talar mot avlägsnandet, och få sin sak omprövad av, och för sådant ändamål företräddas inför, vederbörande myndighet eller en eller flera av denna myndighet särskilt utsedda personer.

Artikel 14

- 1 Alla skall vara lika inför domstolarna. Envar skall, när det gäller att pröva anklagelse mot honom för brott eller hans rättigheter och skyldigheter i tvistemål, vara berättigad till opartisk och offentlig rättegång inför en behörig, oavhängig och opartisk domstol, som inrättats enligt lag. Pressen och allmänheten må utestängas från rättegången eller en del därav av hänsyn till sedligheten, den allmänna ordningen (*"ordre public"*) eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle eller då hänsynen till parternas privatliv så kräver eller, i den mån domstolen så finner strängt nödvändigt, i fall då på grund av särskilda omständigheter offentlighet skulle skada rättvisans intresse; dock skall domar som avkunnats i brottmål eller tvistemål offentliggöras, utom i fall då minderårigas intressen kräver att så ej sker eller då rättegången gäller äktenskapsmål eller förmynderskap för barn.
- 2 Envar som anklagats för brottslig gärning skall ha rätt att betraktas som oskyldig intill dess hans skuld lagligen fastställts.

- 3** Envar skall, när det gäller att pröva anklagelse mot honom för brott, utan åtskillnad ha rätt till följande minimigarantier:
- a) att ofördröjligen och i detalj på ett språk, som han förstår, bli underrättad om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom;
  - b) att åtnjuta tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar och att kunna rådgöra med rättegångsbiträde, som han själv utsett;
  - c) att bli rannsakahad utan oskäligt dröjsmål;
  - d) att bli rannsakahad i sin närvaro och att försvara sig personligen eller genom rättegångsbiträde, som han själv utsett; om han ej har rättegångsbiträde, att bli underrättad om sin rätt till sådant; samt att i varje mål där rättvisans intresse så kräver kostnadsfritt få rättegångsbiträde sig anvisat, om han saknar erforderliga medel att betala för sådant;
  - e) att förhöra eller låta förhöra de vittnen, som åberopas emot honom, och att för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom;
  - f) att kostnadsfritt åtnjuta bistånd av tolk, om han icke förstår eller talar det språk som begagnas vid domstolen;
  - g) att ej tvingas vittna mot sig själv eller erkänna sig skyldig.
- 4** I mål mot unga personer skall rättegångsförfarandet ta hänsyn till deras ålder och önskvärdheten av att främja deras återanpassning.
- 5** Envar som befunnits skyldig till och dömts för ett brott skall ha rätt att få skuldfrågan och det ådömda straffet omprövade av högre instans i enlighet med lag.
- 6** Har en lagakraftvunnen dom varigenom någon dömts för brottslig gärning senare upphävts eller nåd beviljats på grund av en ny eller nyuppdagad omständighet, som visat att domen var felaktig, skall den som undergått straff till följd av domen gottgöras i enlighet med lag, med mindre det visas att det helt eller delvis berott på honom själv att den tidigare ej kända omständigheten icke blivit uppdagad i tid.
- 7** Ingen må rannsakas eller straffas på nytt för ett brott, för vilket han redan blivit slutligt fälld till ansvar eller frikänd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i varje land.

Artikel 15

- 1 Ingen må fällas till ansvar för någon gärning eller underlåtenhet, som vid den tid då den begicks ej utgjorde ett brott enligt inhemsk eller internationell rätt. Ej heller må högre straff utmätas än som var tillämpligt vid den tid då den brottsliga gärningen begicks. Om efter brottets begående ny lag stiftas som föreskriver ett lindrigare straff, skall den skyldige komma i åtnjutande härav.
- 2 Intet i denna artikel skall hindra rannsaking och bestraffning av den som gjort sig skyldig till en handling eller underlåtenhet som vid tidpunkten för dess begående var brottslig enligt de allmänna rättsprinciper, som erkänns av världens nationer.

Artikel 16

Envar har rätt att överallt erkännas som person i rättsligt hänseende.

Artikel 17

- 1 Ingen må utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens, ej heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.
- 2 Envar har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 18

- 1 Envar skall äga rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att bekänna sig till eller antaga en religion eller tro efter eget val och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, iakttagande av religiösa sedvänjor, andaktsövningar och undervisning.
- 2 Ingen må utsättas för tvång, som kan inskränka hans frihet att bekänna sig till eller antaga en religion eller tro efter eget val.
- 3 Envars frihet att utöva sin religion eller tro må endast underkastas sådana inskränkningar, som är angivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna säkerheten, ordningen, hälsovården eller sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

- 4 Konventionsstaterna förpliktar sig att respektera föräldrars och, i förekommande fall, förmyndares frihet att tillförsäkra sina barn den religiösa och moraliska uppfostran, som står i överensstämmelse med deras egen övertygelse.

Artikel 19

- 1 Envar skall äga rätt till åsiktsfrihet utan ingripanden.
- 2 Envar skall äga rätt till yttrandefrihet; denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, mottaga och sprida uppgifter och tankar av varje slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat valfritt uttrycksmedel.
- 3 Utövandet av de i moment 2 i denna artikel avsedda rättigheterna medför särskilda skyldigheter och särskilt ansvar. De må därför underkastas vissa inskränkningar, men endast sådana som är angivna i lag och som är nödvändiga:
  - a) för att respektera andra personers rättigheter eller anseende;
  - b) för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen ("*ordre public*"), den allmänna hälsovården eller sedligheten.

Artikel 20

- 1 All propaganda till förmån för krig skall vara i lag förbjuden.
- 2 Allt främjande av nationalhat, rashat eller religiöst hat, som innebär uppvigling till diskriminering, fiendskap eller våld, skall vara i lag förbjudet.

Artikel 21

Rätten till fredliga sammankomster skall erkännas. Utövandet av denna rättighet må ej underkastas andra inskränkningar än sådana som föreskrivits i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen ("*ordre public*"), för skyddande av den allmänna hälsovården eller sedligheten eller av andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 22

- 1 Envar skall äga rätt till föreningsfrihet, däri inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen.
- 2 Utövandet av denna rättighet må ej underkastas andra inskränkningar än sådana som är angivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen (*"ordre public"*), för skyddande av den allmänna hälsovården eller sedlighet eller av andra personers fri- och rättigheter. Denna artikel förhindrar ej att för medlemmar av de väpnade styrkorna och polisen lagliga inskränkningar må göras i deras utövande av denna rättighet.
- 3 Intet i denna artikel skall tilllåta stat, som biträtt Internationella arbetsorganisationens konvention år 1948 angående föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten, att stifta lag som inskränker, eller tillämpa lagen på sätt som inskränker, det genom sagda konvention tillförsäkrade skyddet.

Artikel 23

- 1 Familjen är samhällets naturliga och grundläggande enhet och är berättigad till samhällets och statens skydd.
- 2 Rätten för giftasvuxna män och kvinnor att ingå äktenskap och bilda familj skall erkännas.
- 3 Äktenskap skall ej ingås utan de blivande makarnas fria och fulla samtycke.
- 4 Konventionsstaterna skall vidtaga lämpliga åtgärder för att säkerställa makars likställighet i fråga om rättigheter och ansvar vid äktenskapets ingående, under äktenskapet och vid dess upplösning. Vid fall av upplösning skall åtgärder vidtagas för att tillförsäkra barnen erforderligt skydd.

Artikel 24

- 1 Varje barn skall utan åtskillnad på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, nationell eller social härkomst, förmögenhet eller börd äga rätt till sådant skydd av sin familj, samhället och staten, som dess ställning som minderårig kräver.

- 2 Varje barn skall registreras omedelbart efter födelsen och skall ha ett namn.
- 3 Varje barn har rätt att förvärva ett medborgarskap.

Artikel 25

Varje medborgare skall äga rätt och möjlighet att utan någon av de åtskillnader, som angetts i artikel 2 och utan oskäligen inskränkningar:

- a) deltaga i handhavandet av allmänna angelägenheter, direkt eller genom fritt valda ombud;
- b) välja och bli vald, vid periodiska och hederliga val, förrättade på grundval av allmän och lika rösträtt och hemlig röstning, varigenom garanteras att väljarnas vilja kommer fritt till uttryck;
- c) få tillträde på lika villkor till allmän tjänst i sitt land.

Artikel 26

Alla är lika inför lagen och har rätt till samma skydd av lagen utan åtskillnad av något slag. I detta avseende skall lagen förbjuda all åtskillnad och garantera envar ett likvärdigt och effektivt skydd mot varje åtskillnad på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

Artikel 27

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter skall de som tillhör sådana minoriteter ej förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

DEL IV

Artikel 28

- 1 En kommitté för de mänskliga rättigheterna (här nedan benämnd kommittén) skall upprättas. Den skall bestå av arton medlemmar och skall utföra sitt uppdrag i enlighet med vad som föreskrivs i det följande.

- 2 Kommittén skall vara sammansatt av medborgare i de stater, som biträtt denna konvention. Dessa personer skall vara moraliskt högtstående och erkänt sakkunniga på området för de mänskliga rättigheterna. Värdet av att några av kommitténs medlemmar har juridisk erfarenhet skall beaktas.
- 3 Kommitténs medlemmar skall väljas och tjänstgöra i sin personliga egenskap.

Artikel 29

- 1 Kommitténs medlemmar skall väljas genom hemlig omröstning från en förteckning över personer med i artikel 28 föreskrivna kvalifikationer, vilka för ändamålet föreslagits av konventionsstaterna.
- 2 Envar konventionsstat må föreslå högst två personer. Dessa skall vara medborgare i den stat som föreslår dem.
- 3 En person skall kunna föreslås för omval.

Artikel 30

- 1 Det första valet skall äga rum senast sex månader efter dagen för konventionens ikraftträdande.
- 2 Senast fyra månader före dagen för varje val till kommittén, med undantag dock för ett val som syftar till att enligt artikel 34 återbesätta en ledigförklarad plats, skall Förenta Nationernas generalsekreterare skriftligen uppmana konventionsstaterna att inom tre månader inkomma med förslag till medlemmar i kommittén.
- 3 Förenta Nationernas generalsekreterare skall upprätta en förteckning i alfabetisk ordning över alla de sålunda föreslagna personer na med angivande av vilka stater som föreslagit dem. Generalsekreteraren skall överlämna förteckningen till konventionsstaterna senast en månad före dagen för varje val.
- 4 Val av kommitténs medlemmar skall förrättas vid ett av Förenta Nationernas generalsekreterare sammankallat möte med konventionsstaterna i Förenta Nationernas högkvarter. Vid detta möte, där två tredjedelar av konventionsstaterna måste vara företrädde

för att beslut skall kunna fattas, skall de kandidater inväljas i kommittén, som uppnår det största antalet röster och absolut majoritet av de närvarande och röstande staternas röster.

Artikel 31

- 1 Kommittén må ej innefatta mer än en medborgare i en och samma stat.
- 2 Val till kommittén skall äga rum med iakttagande av en rättvis geografisk fördelning av medlemskapet och av att olika civilisationsformer och de viktigaste rättssystemen blir företrädade.

Artikel 32

- 1 Kommitténs medlemmar skall väljas för en tid av fyra år. De må återväljas, om de föreslagits till återval. För nio av de medlemmar, som valts vid det första valet, skall tiden dock utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet skall namnen på dessa nio medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden vid det möte, som avses i artikel 30 moment 4.
- 2 Val efter det att en mandatperiod utlöp skall förrättas enligt bestämmelserna i föregående artiklar i denna del av konventionen.

Artikel 33

- 1 Om någon medlem av kommittén enligt övriga medlemmars enhälliga uppfattning upphört att utföra sitt uppdrag av annan anledning än tillfällig frånvaro, skall kommitténs ordförande underrätta Förenta Nationernas generalsekreterare därom. Denne skall då ledigförklara den plats som innehas av ifrågavarande medlem.
- 2 Om någon medlem av kommittén avlider eller avsäger sig sitt uppdrag skall ordföranden omedelbart underrätta Förenta Nationernas generalsekreterare därom. Denne skall ledigförklara platsen med verkan från dagen för dödsfallet eller den dag avsägelsen träder i kraft.

Artikel 34

- 1** När en plats ledigförklarats enligt artikel 33, och om mandattiden för den medlem som skall ersättas ej utlöper inom sex månader från det platsen ledigförklarats, skall Förenta Nationernas generalsekreterare underrätta konventionsstaterna om att platsen ledigförklarats. Dessa må inom två månader inkomma med förslag enligt bestämmelserna i artikel 29 för platsens återbesättande.
- 2** Förenta Nationernas generalsekreterare skall upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över de sålunda föreslagna personerna. Valet för platsens återbesättande skall sedan äga rum enligt de tillämpliga bestämmelserna i denna del av konventionen.
- 3** Medlem av kommittén, som valts att bekläda en enligt artikel 33 ledigförklarad plats, skall inneha uppdraget under återstoden av mandattiden för den medlem, som frånträtt kommittéuppdraget enligt bestämmelserna i sagda artikel.

Artikel 35

Kommitténs medlemmar skall med godkännande av Förenta Nationernas generalförsamling erhålla ersättning från Förenta Nationerna. Villkoren för denna ersättning fastställs av generalförsamlingen med beaktande av vikten av kommitténs uppdrag.

Artikel 36

Förenta Nationernas generalsekreterare skall tillhandahålla erforderlig personal och övriga hjälpmedel för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention.

Artikel 37

- 1** Förenta Nationernas generalsekreterare skall sammankalla kommitténs första möte till Förenta Nationernas högkvarter.
- 2** Senare möten skall avhållas vid tidpunkter, som anges i kommitténs arbetsordning.
- 3** Kommittén skall som regel sammanträda i Förenta Nationernas högkvarter eller Förenta Nationernas kontor i Genève.

Artikel 38

Varje kommittémedlem skall, innan han börjar fullgöra sitt uppdrag, avge en högtidlig förklaring vid ett för allmänheten tillgängligt möte med kommittén, att han skall fullgöra sitt uppdrag opartiskt och samvetsgrant.

Artikel 39

- 1 Kommittén skall välja sina egna tjänstemän för en tid av två år. De kan återväljas.
- 2 Kommittén skall själv antaga sin arbetsordning; denna skall dock föreskriva bland annat följande:
  - a) kommittén är beslutsmässig med tolv medlemmar närvarande;
  - b) kommittén fattar sina beslut med en majoritet av de närvarande medlemmarnas röster.

Artikel 40

- 1 Konventionsstaterna förpliktar sig att avge rapporter rörande de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de i denna konvention inskrivna rättigheterna liksom rörande de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter:
  - a) inom ett år efter konventionens ikraftträdande för vederbörande stat;
  - b) därefter närhelst kommittén det begär.
- 2 Alla rapporter skall tillställas Förenta Nationernas generalsekreterare, som skall vidarebefordra dem till kommittén för dess granskning. Rapporterna skall ange de förhållanden och svårigheter, som må ha påverkat genomförandet av bestämmelserna i denna konvention.
- 3 Efter samråd med kommittén må Förenta Nationernas generalsekreterare till berörda fackorgan översända kopior av rapporterna i de delar dessa må falla inom deras verksamhetsområden.

- 4 Kommittén skall granska de av konventionsstaterna överlämnade rapporterna. Den skall tillställas dessa sina egna rapporter tillsammans med de påpekanden den må finna anledning göra. Kommittén må även till Ekonomiska och sociala rådet översända dessa påpekanden tillsammans med kopior av från konventionsstater mottagna rapporter.
- 5 Konventionsstaterna må tillställa kommittén kommentarer i anledning av påpekanden denna må ha gjort enligt moment 4 i denna artikel.

Artikel 41

- 1 Konventionsstat må när som helst avge förklaring enligt denna artikel, att den erkänner kommitténs behörighet att mottaga och pröva framställningar i vilka en stat påstår, att annan stat ej uppfyller sina förpliktelser enligt denna konvention. Framställningar enligt denna artikel må mottagas och prövas endast om de härrör från stat, som avgivit förklaring om att den för egen del erkänner kommitténs behörighet. Framställning skall ej mottagas av kommittén, om den gäller en stat som ej avgivit sådan förklaring. Framställningar som mottagits enligt denna artikel skall handläggas på följande sätt:
  - a) Om konventionsstat anser att annan konventionsstat ej efterlever bestämmelserna i denna konvention, må den skriftligen fästa den senare statens uppmärksamhet på detta förhållande. Inom tre månader efter det att meddelandet mottagits, skall den mottagande staten tillställa den stat från vilken meddelandet härrör en förklaring eller annat skriftligt uttalande, varigenom ärendet klarläggs; i den mån så är möjligt och sakligt motiverat skall däri redogöras för de inhemska processreglerna liksom för de rättsmedel, som redan uttömts eller som vid det aktuella tillfället är tillgängliga eller som i fortsättningen må begagnas.
  - b) Om ärendet ej reglerats på ett för båda parter tillfredsställande sätt inom sex månader efter det den mottagande staten erhöll det ursprungliga meddelandet, äger vardera staten hänskjuta ärendet till kommittén genom anmälan såväl till denna som till den andra staten.

- c) Kommittén skall behandla ett till densamma hänskjutet ärende först sedan den uttrönt att i detsamma alla tillgängliga inhemska rättsmedel tagits i anspråk och uttömts i överensstämmelse med folkrättens allmänt vedertagna grundsatser. Detta skall dock ej gälla om ianspråktagandet av rättsmedlen är oskäligt tidskrävande.
- d) Kommittén skall sammanträda inom stängda dörrar, när den behandlar framställningar enligt denna artikel.
- e) Med förbehåll för bestämmelserna i punkt c) skall kommittén ställa sig till berörda staters förfogande i syfte att uppnå en vänskaplig lösning av ärendet grundad på respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna sådana dessa inskrivits i denna konvention.
- f) I varje till kommittén hänskjutet ärende äger den anmoda de berörda, i punkt b) avsedda staterna att inkomma med kompletterande upplysningar av intresse i sammanhanget.
- g) De berörda, i punkt b) avsedda staterna skall äga rätt att vara representerade, när ärendet behandlas i kommittén, liksom att muntligen och/eller skriftligen inkomma med synpunkter.
- h) Inom tolv månader efter dagen för mottagandet av anmälan enligt punkt b) skall kommittén avge en rapport:
  - 1) Om en lösning enligt punkt e) uppnåtts, skall kommittén begränsa sin rapport till en kort redogörelse för de faktiska förhållandena och den uppnådda lösningen.
  - 2) Om en lösning enligt punkt e) ej uppnåtts, skall kommittén begränsa sin rapport till en kort redogörelse för de faktiska förhållandena; synpunkter som berörda stater anfört skriftligen liksom protokoll över av dem muntligen anförda synpunkter skall fogas till rapporten.

I varje ärende skall rapporten delges med berörda stater.

- 2 Bestämmelserna i denna artikel träder i kraft, när tio konventionsstater avgivit förklaringar enligt moment 1 i denna artikel. Dessa förklaringar skall av konventionsstaterna deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare, vilken det åligger att översända kopior av dem till övriga konventionsstater. En förklaring må återkallas när som helst genom anmälan till generalsekreteraren.

En sådan återkallelse skall ej påverka prövningen av ett ärende, som redan föranlett en anmälan enligt denna artikel; inga ytterligare anmälningar från konventionsstat skall mottagas sedan anmälan om återkallelse av förklaringen mottagits av generalsekreteraren, med mindre berörda konventionsstat avgivit en ny förklaring.

Artikel 42

- 1 a) Om ett till kommittén enligt artikel 41 hänskjutet ärende ej regleras på ett för berörda stater tillfredsställande sätt må kommittén, sedan dessa stater lämnat sitt samtycke därtill, utse en förlikningskommission *ad hoc* (här nedan benämnd kommissionen). Kommissionen skall ställa sig till berörda staters förfogande i syfte att uppnå en vänskaplig lösning av ärendet grundad på respekten för denna konvention.
- b) Kommissionen skall bestå av fem personer, som godkänts av berörda stater. Om dessa stater misslyckas med att inom tre månader enas om kommissionens sammansättning, helt eller delvis, skall de medlemmar av kommissionen, om vilka enighet ej uppnåtts, utses av kommittén bland dess medlemmar med två tredjedels majoritet vid hemlig omröstning.
- 2 Medlemmarna av kommissionen skall tjänstgöra med personligt uppdrag. De skall ej vara medborgare i berörda stater eller i en stat, som ej biträtt denna konvention eller i en stat som ej avgivit förklaring enligt artikel 41.
- 3 Kommissionen skall själv välja sin ordförande och antaga sin arbetsordning.
- 4 Kommissionens möten skall som regel hållas i Förenta Nationernas högkvarter eller Förenta Nationernas kontor i Genève. De må emellertid hållas på sådana andra lämpliga platser, som kommissionen må bestämma i samråd med Förenta Nationernas generalsekreterare och berörda stater.
- 5 Det sekretariat som avses i artikel 36 skall även biträda de enligt denna artikel utsedda kommissionerna.
- 6 De upplysningar som mottagits och sammanställts av kommittén skall ställas till kommissionens förfogande; denna må anmoda berörda stater att inkomma med kompletterande upplysningar av intresse i sammanhanget.

- 7 När kommissionen har slutbehandlat ärendet, men under alla förhållanden ej senare än tolv månader efter det att detta anhängiggjorts hos densamma, skall den avge en rapport till ordföranden i kommittén för delgivning med berörda stater.
- a) Om kommissionen ej är i tillfälle att slutbehandla ärendet inom tolv månader, skall den begränsa sin rapport till en kort redogörelse för läget i fråga om ärendets prövning.
  - b) Om en vänskaplig lösning grundad på respekten för de i denna konvention inskrivna mänskliga rättigheterna har uppnåtts, skall kommissionen begränsa sin rapport till en kort redogörelse för de faktiska förhållandena och den lösning som uppnåtts.
  - c) Om en lösning enligt punkt b) ej har uppnåtts, skall kommissionen i sin rapport redogöra såväl för sina slutsatser beträffande de faktiska förhållandena, som är av betydelse i tvisten mellan berörda stater, som för sin uppfattning om möjligheterna att uppnå en vänskaplig lösning av ärendet. Rapporten skall även innefatta de av berörda stater skriftligen anförda synpunkterna liksom protokoll över av dem muntligen anförda synpunkter.
  - d) Om kommissionen avgivit en rapport enligt punkt c), skall berörda stater inom tre månader efter mottagandet av rapporten underrätta kommitténs ordförande, huruvida de godkänner innehållet i rapporten.
- 8 Bestämmelserna i denna artikel påverkar ej kommitténs åligganden enligt artikel 41.
- 9 De berörda staterna skall sinsemellan lika fördela alla utgifter för medlemmarna i kommissionen enligt beräkningar, som verkställs av Förenta Nationernas generalsekreterare.
- 10 Förenta Nationernas generalsekreterare äger vid behov betala utgifterna för medlemmarna i kommissionen, innan de berörda staterna ersatt dem enligt moment 9 i denna artikel.

Artikel 43

Medlemmarna i kommittén och de förlikningskommissioner *ad hoc*, som må utses enligt artikel 42, skall äga rätt till de förmåner och privilegier samt den immunitet, som tillkommer experter på uppdrag för Förenta Nationerna enligt tillämpliga bestämmelser i konventionen om privilegier och immuniteter för Förenta Nationerna.

Artikel 44

Bestämmelserna rörande genomförandet av denna konvention skall tillämpas utan förfång för förfaranden, som på området för de mänskliga rättigheterna beslutats i eller med stöd av Förenta Nationernas och fackorganens stadgor och konventioner. De skall ej hindra konventionsstaterna från att anlita andra förfaranden för lösandet av en tvist i överensstämmelse med allmänna eller särskilda internationella överenskommelser i kraft mellan dem.

Artikel 45

Kommittén skall genom Ekonomiska och sociala rådet årligen tillställa Förenta Nationernas generalförsamling en redogörelse för sin verksamhet.

DEL V

Artikel 46

Intet i denna konvention må tolkas såsom innebärande inskränkning av bestämmelserna i Förenta Nationernas stadga och stadgorna för fackorganen, i de delar dessa instrument anger det ansvar som Förenta Nationernas olika organ och fackorgan har med avseende på i denna konvention behandlade spørsmål.

Artikel 47

Intet i denna konvention må tolkas såsom en inskränkning av den inneboende rätten hos alla folk att till fullo och utan begränsning dra fördel av och utnyttja sina naturrikedomar och naturtillgångar.

DEL VI

Artikel 48

- 1 Denna konvention står öppen för undertecknande av varje stat, som är medlem av Förenta Nationerna eller något av dess fackorgan, av varje stat som är ansluten till Internationella domstolens stadga liksom av varje annan stat, som av Förenta Nationernas generalförsamling inbjudits att biträda konventionen.

- 2 Denna konvention skall ratificeras och ratifikationsinstrumenten deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.
- 3 Denna konvention står öppen för anslutning av stat, som avses i moment 1 i denna artikel.
- 4 Anslutning sker genom deposition av ett anslutningsinstrument hos Förenta Nationernas generalsekreterare.
- 5 Förenta Nationernas generalsekreterare skall underrätta alla stater, som undertecknat denna konvention eller anslutit sig till densamma, om depositionen av varje ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 49

- 1 Denna konvention träder i kraft tre månader efter dagen för depositionen hos Förenta Nationernas generalsekreterare av det trettiofemte ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.
- 2 I förhållande till stat, som ratificerar eller ansluter sig till konventionen efter depositionen av det trettiofemte ratifikations- eller anslutningsinstrumentet, träder denna konvention i kraft tre månader efter dagen för depositionen av dess ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 50

Bestämmelserna i denna konvention skall utan begränsningar eller undantag av något slag gälla i alla delar av förbundsstater.

Artikel 51

- 1 Konventionsstat må föreslå ändringar i konventionen; texten till sådan ändring skall överlämnas till Förenta Nationernas generalsekreterare. Denne skall sedan översända ändringsförslagen till konventionsstaterna med en begäran om att dessa måtte underrätta honom om huruvida de tillstyrker, att en konferens av stater sammankallas för förslagets övervägande och ställande under omröstning. Om minst en tredjedel av staterna tillstyrker en sådan konferens, skall generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta Nationernas regi. Ändringsförslag, som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande staterna,

skall underställas Förenta Nationernas generalförsamling för godkännande.

- 2** Ändringar träder i kraft, när de godkännts av Förenta Nationernas generalförsamling och med två tredjedels majoritet antagits av konventionsstaterna i enlighet med deras respektive konstitutionella bestämmelser.
- 3** När ändringar träder i kraft skall de vara bindande för de stater som antagit dem, medan övriga stater fortfarande är bundna av bestämmelserna i denna konvention och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 52

Vid sidan av de underrättelser, som omnämns i artikel 48 moment 5, skall Förenta Nationernas generalsekreterare underrätta alla i moment 1 i samma artikel avsedda stater om följande:

- a) undertecknanden, ratifikationer och anslutningar enligt artikel 48;
- b) dagen för ikraftträdandet av denna konvention enligt artikel 49 och dagen för ikraftträdandet av varje ändring enligt artikel 51.

Artikel 53

- 1** Denna konvention, vars engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter äger lika vitsord, skall deponeras i Förenta Nationernas arkiv.
- 2** Förenta Nationernas generalsekreterare skall översända bestyrkta avskrifter av denna konvention till alla i artikel 48 avsedda stater.

FAKULTATIVT PROTOKOLL TILL INTERNATIONELLA KONVENTIONEN OM MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

DE STATER SOM BITRÄTT DETTA PROTOKOLL,

vilka anser, att det för att främja syftet med konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (här nedan benämnd konventionen) samt genomförandet av dess bestämmelser skulle vara ändamålsenligt att bereda den enligt del IV av konventionen upprättade kommittén för de mänskliga rättigheterna (här nedan benämnd kommittén) tillfälle att på sätt som anges i detta protokoll mottaga och pröva framställningar från enskilda personer, som påstår sig ha utsatts för kränkning av någon av de i konventionen angivna rättigheterna,

har överenskommit om följande:

Artikel 1

Konventionsstat, som biträder detta protokoll, erkänner kommitténs behörighet att mottaga och pröva framställningar från enskilda personer, som är underkastade dess jurisdiktion och som påstår sig ha utsatts för kränkning genom ifrågavarande stat av någon av de i konventionen angivna rättigheterna. Framställning skall ej mottagas av kommittén, om den gäller konventionsstat, som ej biträtt detta protokoll.

Artikel 2

Med förbehåll för bestämmelserna i artikel 1 må enskilda personer, som påstår sig ha utsatts för kränkning av någon av de i konventionen angivna rättigheterna och som har uttömt alla tillgängliga inhemska rättsmedel, göra en skriftlig framställning till kommittén för dess prövning.

Artikel 3

Kommittén skall avvisa framställning enligt detta protokoll, som är anonym eller som den anser utgöra ett missbruk av rätten att göra framställning eller som den anser ej kunna förenas med bestämmelserna i konventionen.

Artikel 4

- 1** Med förbehåll för bestämmelserna i artikel 3 skall kommittén delge framställningar, som gjorts till densamma enligt detta protokoll, med den stat som påstås ha kränkt någon bestämmelse i konventionen.
- 2** Den mottagande staten skall inom sex månader tillställa kommittén en skriftlig förklaring eller en klagande redogörelse för ärendet och den åtgärd, som må ha vidtagits av den staten.

Artikel 5

- 1** Kommittén skall pröva framställningar som mottagits enligt detta protokoll i ljuset av alla de skriftliga upplysningar, som lämnats av klaganden och av vederbörande stat.
- 2** Kommittén skall ej pröva en framställning från en klagande, med mindre den uttrömt att
  - a) samma ärende ej är föremål för internationell undersökning eller reglering i annan form;
  - b) klaganden har uttömt alla tillgängliga inhemska rättsmedel. Detta skall dock ej gälla, om rättsmedlens utnyttjande är oskäligt tidskrävande.
- 3** Kommittén skall sammanträda inom stängda dörrar, när den prövar framställningar enligt detta protokoll.
- 4** Kommittén skall framföra sina synpunkter till vederbörande stat och till klaganden.

Artikel 6

Kommittén skall i sin årliga rapport enligt artikel 45 av konventionen intaga en kortfattad redogörelse för sin verksamhet enligt detta protokoll.

Artikel 7

I avvaktan på förverkligandet av målet för den i Förenta Nationernas generalförsamlings resolution 1514 (XV) den 14 december 1960 intagna deklarationen angående beviljande av självständighet åt koloni-

ala länder och folk skall bestämmelserna i detta protokoll på intet sätt begränsa den petitionsrätt, som tillerkänts dessa folk genom Förenta Nationernas stadga och andra internationella instrument, som avslutits inom ramen för Förenta Nationerna och fackorganen.

Artikel 8

- 1 Detta protokoll står öppet för undertecknande av stat, som undertecknat konventionen.
- 2 Detta protokoll må ratificeras av stat, som ratificerat eller anslutit sig till konventionen. Ratifikationsinstrumenten skall deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.
- 3 Detta protokoll står öppet för anslutning av stat, som ratificerat eller anslutit sig till konventionen.
- 4 Anslutning sker genom deposition av ett anslutningsinstrument hos Förenta Nationernas generalsekreterare.
- 5 Förenta Nationernas generalsekreterare skall underrätta alla stater, som undertecknat detta protokoll eller anslutit sig till det samma, om depositionen av varje ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 9

- 1 Med förbehåll för ikraftträdandet av konventionen träder detta protokoll i kraft tre månader efter dagen för depositionen hos Förenta Nationernas generalsekreterare av det tionde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.
- 2 I förhållande till stat, som ratificerar eller ansluter sig till protokollet efter depositionen av det tionde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet, träder detta protokoll i kraft tre månader efter dagen för depositionen av dess ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 10

Bestämmelserna i detta protokoll skall utan begränsning eller undantag av något slag utsträckas till alla delar av förbundsstater.

Artikel 11

- 1 Stat som biträtt detta protokoll må föreslå ändringar i detsamma; texten till sådan ändring skall överlämnas till Förenta Nationernas generalsekreterare. Denne skall sedan översända ändringsförslagen till de stater som biträtt protokollet med en begäran om att dessa måtte underrätta honom om huruvida de tillstyrker, att en konferens av stater sammankallas för förslagets övervägande och ställande under omröstning. Om minst en tredjedel av staterna tillstyrker en sådan konferens, skall generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta Nationernas regi. Ändringsförslag, som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande staterna, skall underställas Förenta Nationernas generalförsamling för godkännande.
- 2 Ändringar träder i kraft, när de godkänts av Förenta Nationernas generalförsamling och med två tredjedels majoritet antagits av de stater, som biträtt detta protokoll, i enlighet med deras respektive konstitutionella bestämmelser.
- 3 När ändringar träder i kraft skall de vara bindande för de stater som antagit dem, medan övriga stater fortfarande är bundna av bestämmelserna i detta protokoll och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 12

- 1 Stat må uppsäga detta protokoll när som helst genom skriftlig anmälan till Förenta Nationernas generalsekreterare. Sådan uppsägning träder i kraft tre månader efter den dag generalsekreteraren mottog anmälan.
- 2 Uppsägningen skall vara utan verkan beträffande den fortsatta tillämpningen av bestämmelserna i detta protokoll vad gäller framställning, som gjorts enligt artikel 2 innan uppsägningen träder i kraft.

Artikel 13

Vid sidan av de underrättelser, som omnämns i artikel 8 moment 5 i detta protokoll, skall Förenta Nationernas generalsekreterare underrätta alla i artikel 48 moment 1 i konventionen avsedda stater om följande:

- a) undertecknanden, ratifikationer och anslutningar enligt artikel 8;
- b) dagen för ikraftträdandet av detta protokoll enligt artikel 9 och dagen för ikraftträdandet av varje ändring enligt artikel 11;
- c) uppsägningar enligt artikel 12.

Artikel 14

- 1 Detta protokoll, vars engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter äger lika vitsord, skall deponeras i Förenta Nationernas arkiv.
- 2 Förenta Nationernas generalsekreterare skall översända bestyrkta avskrifter av detta protokoll till alla i artikel 48 av konventionen avsedda stater.

KONVENTIONEN OM EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

KONVENTIONSSTATERNA,

som anser att, i överensstämmelse med de i Förenta Nationernas stadga uppställda principerna, erkännandet av det inneboende värdet hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika och oförbytterliga rättigheter utgör grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

som erkänner att dessa rättigheter härrör från det inneboende värdet hos varje människa,

som erkänner att, i överensstämmelse med den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, framtidsmålet med fria människor, som åtnjuter frihet från fruktan och nöd, endast kan uppnås, om sådana villkor skapas att envar må åtnjuta sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter liksom sina medborgerliga och politiska rättigheter,

som beaktar att Förenta Nationernas stadga ålägger staterna att främja den allmänna respekten för och iakttagandet av mänskliga rättigheter och friheter,

som tar hänsyn till att varje människa har plikter mot andra människor och mot det samhälle han tillhör och att han är skyldig att medverka till att de i denna konvention inskrivna rättigheterna främjas och iakttages,

överenskommer om följande artiklar:

DEL I

Artikel I

- 1 Alla folk har självbestämmanderätt. Med stöd av denna rätt äger de fritt bestämma sin politiska ställning och fullfölja sin egen utveckling på de ekonomiska, sociala och kulturella områdena.
- 2 Alla folk må för sina egna syften fritt förfoga över sina naturrikedomar och naturtillgångar, dock att detta ej må ske till förfång för förpliktelser, som följer av det på principen om det gemensamma intresset grundade internationella samarbetet på det ekonomiska området och den internationella rätten. I intet fall skall ett folk kunna berövas sina egna utkomstmöjligheter.
- 3 Konventionsstaterna, däribland de stater som har ansvaret för administrationen av icke självstyrande områden och förvaltarskapsområden, skall medverka till att folkens självbestämmanderätt förverkligas, och de skall respektera denna rätt i överensstämmelse med bestämmelserna i Förenta Nationernas stadgar.

DEL II

Artikel 2

- 1 Varje konventionsstat förpliktar sig att genom såväl egna åtgärder som internationellt bistånd och samarbete, framför allt på de ekonomiska och tekniska områdena, till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser för att säkerställa, att de i denna konvention inskrivna rättigheterna gradvis förverkligas i sin helhet genom alla därtill ägnade medel, i synnerhet genom åtgärder på lagstiftningens område.

- 2 Konventionsstaterna förpliktar sig att garantera, att de i denna konvention inskrivna rättigheterna får utövas utan åtskillnad av något slag på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.
- 3 Utvecklingsländerna må med tillbörligt beaktande av de mänskliga rättigheterna och sin samhällsekonomi bestämma, i vilken utsträckning de skall tillförsäkra icke-medborgare de i denna konvention inskrivna ekonomiska rättigheterna.

Artikel 3

Konventionsstaterna förpliktar sig att tillförsäkra män och kvinnor lika rätt att åtnjuta de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, som inskrivits i denna konvention.

Artikel 4

Konventionsstaterna erkänner, att i fråga om åtnjutandet av de rättigheter, som tillförsäkrats av stat i enlighet med denna konvention, stat endast må underkasta dessa rättigheter sådana begränsningar som är angivna i lag och då blott i den utsträckning detta är förenligt med rättigheternas natur samt uteslutande i syfte att främja det allmänna välbefindandet i ett demokratiskt samhälle.

Artikel 5

- 1 Intet i denna konvention må tolkas såsom medförande rätt för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att tillintetgöra någon av de fri- eller rättigheter, som inskrivits i konventionen, eller till att inskränka dem i större utsträckning än som däri medgivits.
- 2 Inga inskränkningar eller avvikelser skall medgivas i fråga om de grundläggande mänskliga rättigheter, som gäller i en stat på grund av lag eller annan författning, överenskommelse eller sedvänja, av den anledningen att denna konvention ej erkänner dessa rättigheter eller att den erkänner dem i mindre utsträckning.

DEL III

Artikel 6

- 1** Konventionsstaterna erkänner rätten till arbete, vari inbegripes rätten för envar till möjlighet att förtjäna sitt uppehälle genom arbete, som han fritt valt eller antagit, och de skall vidtaga erforderliga åtgärder för att trygga denna rätt.
- 2** De åtgärder konventionsstat skall vidtaga i syfte att till fullo trygga utgivandet av denna rätt skall omfatta teknisk vägledning och yrkesvägledning samt utarbetande av program och fastställande av riktlinjer, som är ägnade att säkerställa en jämn utveckling på de ekonomiska, sociala och kulturella områdena liksom full sysselsättning på villkor, som för den enskilde tryggar åtnjutandet av grundläggande politiska och ekonomiska friheter.

Artikel 7

Konventionsstaterna erkänner rätten för envar att åtnjuta rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor, som i synnerhet skall säkerställa:

- a)** ersättning vilken som ett minimum skall ge alla arbetstagare:
  - 1) skäligen lön och lika ersättning för arbete av lika värde utan åtskillnad av något slag; i synnerhet skall kvinnor tillförsäkras arbetsvillkor, som ej är sämre än de som män åtnjuter, och erhålla lika lön för lika arbete;
  - 2) en godtagbar tillvaro för dem själva och deras familjer enligt bestämmelserna i denna konvention;
- b)** trygga och sunda arbetsförhållanden;
- c)** samma möjlighet för alla att utan hänsyn till andra förhållanden än tjänstgöringstid och duglighet bli befordrade i sitt arbete till en lämplig högre tjänst;
- d)** vila, fritid, skälig begränsning av arbetstiden, periodisk betald semester samt lön på allmänna helgdagar.

Artikel 8

1 Konventionsstaterna förpliktar sig att säkerställa

- a) rätten för envar att för att främja och tillvarataga sina ekonomiska och sociala intressen bilda fackföreningar tillsammans med andra och att, om annat ej följer av vederbörande föreningsstadgar, ansluta sig till en fackförening efter eget val. Utövandet av denna rätt får ej underkastas andra inskränkningar än sådana, som är angivna i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna ordningen eller för skyddandet av annans fri- och rättigheter;
- b) rätten för fackföreningar att bilda nationella förbund och rätten för dessa att bilda eller ansluta sig till internationella fackföreningsorganisationer;
- c) rätten för fackföreningar att fritt utöva sin verksamhet utan andra inskränkningar än sådana, som är angivna i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna ordningen eller för skyddande av annans fri- och rättigheter;
- d) rätten att strejka under förutsättning att den utövas i enlighet med lagstiftningen i vederbörande stat.

2 Denna artikel förhindrar ej, att för medlemmar av de väpnade styrkorna, polisen eller den statliga förvaltningen inskränkningar lagenligt må göras i utövandet av dessa rättigheter.

3 Intet i denna artikel skall tillåta stat, som är ansluten till Internationella arbetsorganisationens konvention år 1948 angående föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten, att stifta lag som inskränker eller tillämpa lagen på sätt som inskränker det genom sagda konvention tillförsäkrade skyddet.

Artikel 9

Konventionsstaterna erkänner rätten för envar till social trygghet, däribland socialförsäkring.

Artikel 10

Konventionsstaterna erkänner att:

- 1** skydd och bistånd skall i största möjliga utsträckning lämnas familjen, som är samhällets naturliga och grundläggande enhet; detta skall i synnerhet ske i samband med familjens bildande och medan den är ansvarig för omvårdnaden och utbildningen av barn som ej är självförsörjande. Äktenskap skall grundas på de blivande makarnas fria samtycke.
- 2** särskilt skydd skall lämnas mödrar under skälig tidsperiod före och efter barnsbörd. Under denna period skall yrkesarbetande mödrar åtnjuta avlönad ledighet eller ledighet, under vilken utgår socialförsäkringsförmåner i tillräcklig omfattning.
- 3** särskilda åtgärder skall vidtagas till skydd och bistånd för barn och ungdom utan åtskillnad på grund av härkomst eller andra förhållanden. Barn och ungdom skall skyddas mot att utnyttjas i ekonomiskt och socialt avseende. Det skall vara straffbart att använda dem i arbete, som äventyrar deras moral eller hälsa, sätter deras liv i fara eller kan hindra deras normala utveckling. Staterna skall även fastställa de åldersgränser, under vilka anställning av barn i avlönat arbete skall vara förbjudet och straffbart i lag.

Artikel 11

- 1** Konventionsstaterna erkänner rätten för envar att för sig och sin familj åtnjuta en tillfredsställande levnadsstandard, däribland att få tillräckligt med mat och kläder samt en lämplig bostad, liksom att fortlöpande få sina levnadsvillkor förbättrade. Konventionsstaterna skall vidtaga lämpliga åtgärder för att säkerställa att denna rätt förverkligas, och de erkänner att ett internationellt samarbete på frivillighetens grund har en väsentlig betydelse i detta sammanhang.
- 2** Konventionsstaterna, som erkänner den grundläggande rätten för envar att vara tryggad mot hunger, skall var för sig och genom internationellt samarbete vidtaga nödvändiga åtgärder, däribland utarbetande av konkreta program:
  - a) för att förbättra metoderna för framställning, förvaring och distribution av födoämnen genom att till fullo utnyttja de tekniska och vetenskapliga erfarenheterna, genom att sprida kän-

nedom om födoämneslärans principer och genom att utveckla eller omdana jordbruksmetoderna på så sätt att naturtillgångarna utvecklas och utnyttjas så effektivt som möjligt;

- b) för att, med beaktande såväl av de livsmedelsimporterande som av de livsmedelsexporterande ländernas problem, säkerställa en med avseende på behoven rättvis fördelning av världens livsmedelstillgångar.

Artikel 12

- 1 Konventionsstaterna erkänner rätten för envar att såväl i fysiskt som i psykiskt avseende åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa.
- 2 Av konventionsstaterna vidtagna åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt skall innefatta sådana, som är nödvändiga för att
  - a) minska foster- och spädbarnsdödligheten samt främja barnets sunda utveckling;
  - b) förbättra alla sidor av samhällets hälsovård och den industriella hälsovården;
  - c) förhindra uppkomsten av, behandla och kontrollera epidemier, folk- och yrkessjukdomar samt andra sjukdomar;
  - d) skapa villkor som tillförsäkrar envar läkar- och sjukhusvård i händelse av sjukdom.

Artikel 13

- 1 Konventionsstaterna erkänner rätten för envar till utbildning. De är överens om att utbildningen skall syfta till att till fullo utveckla den mänskliga karaktären och insikten om människans värde, samt att den skall stärka respekten för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. De är vidare överens om att utbildningen skall göra det möjligt för envar att göra en nyttig insats i ett fritt samhälle, främja förståelsen, fördragsamheten och vänskapen mellan alla nationer och mellan alla rasgrupper, etniska grupper eller religiösa grupper, och även främja Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.
- 2 Konventionsstaterna erkänner, att till säkerställande av att denna rätt till fullo förverkligas:
  - a) grundskoleundervisningen skall vara obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla;

- b) den undervisning i olika former, däribland den tekniska och yrkesmässiga, som följer efter grundskolan, skall göras allmänt tillgänglig och åtkomlig för alla genom varje därtill ägnat medel och då i synnerhet genom det successiva införandet av kostnadsfri undervisning;
  - c) den högre undervisningen skall likaledes göras åtkomlig för envar, som är lämpad för sådan undervisning, genom varje därtill ägnat medel och då i synnerhet genom det successiva införandet av kostnadsfri undervisning;
  - d) den grundläggande utbildningen skall så långt möjligt uppmuntras och intensifieras för alla, som ej erhållit någon grundskoleundervisning eller ej avslutat hela denna;
  - e) utvecklingen av ett system med skolor på alla nivåer skall aktivt fullföljas, ett lämpligt system med stipendier skall införas och de materiella villkoren för lärarkåren skall fortlöpande förbättras.
- 3** Konventionsstaterna förpliktar sig att respektera föräldrars och, i förekommande fall, förmyndares frihet att för sina barn välja andra skolor än dem som inrättats av offentlig myndighet, såvida läroplanerna täcker vad som från det offentligas sida må ha föreskrivits eller godkänts som minimistandard, liksom deras frihet att tillförsäkra sina barn den religiösa och moraliska uppfostran, som står i överensstämmelse med deras egen övertygelse.
- 4** Intet i denna artikel må tolkas såsom medförande inskränkning i den enskildes eller organisationers rätt att grunda och driva undervisningsanstalter, under förutsättning att de i första momentet av denna artikel uppställda principerna iakttages och att kravet uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från det offentligas sida angivits som minimistandard.

Artikel 14

Konventionsstat, som när den blir bunden av konventionen ännu ej inom sitt område eller inom områden som är underställda dess jurisdiktion kunnat säkerställa obligatorisk och kostnadsfri grundskoleundervisning, förpliktar sig att inom två år utarbeta och antaga en detaljerad plan över åtgärder, som är nödvändiga för att gradvis under

en skälig, i planen angiven tidsperiod, förverkliga den fulla tillämpningen av principen om obligatorisk och kostnadsfri grundskoleundervisning för alla.

Artikel 15

- 1 Konventionsstaterna erkänner rätten för envar:
  - a) att delta i det kulturella livet;
  - b) att åtnjuta fördelarna av vetenskapens framsteg och av dess tillämpning,
  - c) att åtnjuta det skydd för moraliska och materiella intressen, som härrör från all vetenskaplig, litterär eller konstnärlig produktion till vilken han är upphovsman.
- 2 Av konventionsstaterna vidtagna åtgärder för att till fullo säkerställa denna rätt skall innefatta sådana, som är nödvändiga för att trygga vetenskapens och kulturens vidmakthållande, utveckling och spridning.
- 3 Konventionsstaterna förpliktar sig att respektera den frihet, som är oundgänglig för vetenskaplig forskning och skapande verksamhet.
- 4 Konventionsstaterna erkänner de fördelar, som följer av att det internationella samarbetet och de internationella förbindelserna på de vetenskapliga och kulturella områdena uppmuntras och utvecklas.

DEL IV

Artikel 16

- 1 Konventionsstaterna förpliktar sig att i enlighet med denna del av konventionen avge rapporter rörande de åtgärder som vidtagits och de framsteg som gjorts med avseende på efterlevnaden av de i konventionen inskrivna rättigheterna.
- 2 a) Alla rapporter skall tillställas Förenta Nationernas generalsekreterare, som skall översända kopior av dem till Ekonomiska och sociala rådet för dess granskning enligt bestämmelserna i denna konvention.

- b) Förenta Nationernas generalsekreterare skall likaledes över-
sända till fackorganen kopior av de rapporter, eller utvalda
avsnitt av dessa, som avgivits av konventionsstater vilka samti-
digt är medlemmar av ifrågavarande fackorgan, i den mån
dessa rapporter, eller avsnitt av dessa, avser frågor som faller
inom vederbörande fackorgans sakområde enligt dess stadgar.

Artikel 17

- 1 Konventionsstaterna skall avge sina rapporter etappvis i enlighet
med ett program, som inom ett år efter det att denna konvention
trätt i kraft skall fastställas av Ekonomiska och sociala rådet efter
samråd med konventionsstaterna och berörda fackorgan.
- 2 Rapporterna må ange de förhållanden och svårigheter, som hin-
drat dessa stater från att helt fullgöra förpliktelserna enligt denna
konvention.
- 3 Om konventionsstat tidigare tillställt Förenta Nationerna eller ett
fackorgan upplysningar i ämnet skall det ej vara nödvändigt att
upprepa dessa upplysningar utan det skall vara tillfyllest med en
noggrann hänvisning till ifrågavarande upplysningar.

Artikel 18

I enlighet med sitt i Förenta Nationernas stadga inskrivna ansvar inom
området för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande frihe-
terna må Ekonomiska och sociala rådet träffa överenskommelse med
fackorganen rörande deras rapportering till rådet om de framsteg som
gjorts i fråga om efterlevnaden av de bestämmelser i denna konven-
tion, som faller inom ramen för deras verksamhet. Dessa rapporter må
innefatta en närmare redogörelse för beslut och rekommendationer
av de behöriga instanserna inom fackorganen som avser efterlevna-
den.

Artikel 19

Ekonomiska och sociala rådet äger tillstålla Kommissionen för mänsk-
liga rättigheter de rapporter om mänskliga rättigheter, som staterna
avgivit enligt artiklarna 16 och 17, och de rapporter i samma ämne,
som fackorganen avgivit enligt artikel 18; syftet därmed skall vara att

bereda Kommissionen tillfälle att granska rapporterna och avge rekommendationer av allmän natur beträffande dem eller att blott ta del av dem.

Artikel 20

Konventionsstaterna och berörda fackorgan må tillställa Ekonomiska och sociala rådet kommentarer till varje rekommendation av allmän natur, som avgivits enligt artikel 19, eller till varje omnämnande av en dylik rekommendation i en rapport från Kommissionen för mänskliga rättigheter eller i en däri omnämnd handling.

Artikel 21

Ekonomiska och sociala rådet må alltemellanåt tillställa generalförsamlingen rapporter med rekommendationer av allmän natur och en sammanfattning av från konventionsstaterna och fackorganen mottagna upplysningar rörande åtgärder som vidtagits och framsteg som gjorts med avseende på efterlevnaden av de i konventionen inskrivna rättigheterna.

Artikel 22

Ekonomiska och sociala rådet må underrätta Förenta Nationernas övriga organ, deras underlydande organ och fackorgan, som sysslar med frågor rörande lämnande av tekniskt bistånd, om varje spørsmål som aktualiseras i samband med de i denna del av konventionen avsedda rapporterna och som må vara till hjälp för dessa organ när de, vart och ett inom sitt sakområde, beslutar om lämpligheten av internationella åtgärder ägnade att bidra till det effektiva och successiva genomförandet av bestämmelserna i denna konvention.

Artikel 23

Konventionsstaterna är överens om att de internationella åtgärder, som vidtages i syfte att trygga genomförandet av de i denna konvention inskrivna rättigheterna, skall innefatta framför allt avslutande av konventioner, antagande av rekommendationer, lämnande av tekniskt bistånd samt hållande av regionala och tekniska möten, vilka skall vara avsedda för samråd och studier och skall anordnas i samarbete med intresserade regeringar.

Artikel 24

Intet i denna konvention må tolkas såsom innebärande inskränkning av bestämmelserna i Förenta Nationernas stadga eller stadgarna för fackorganen, i de delar dessa instrument anger det ansvar som Förenta Nationernas olika organ och fackorgan har med avseende på i denna konvention behandlade spörsmål.

Artikel 25

Intet i denna konvention må tolkas såsom en inskränkning av den inneboende rätten för alla folk att till fullo och utan begränsning dra fördel av och utnyttja sina naturrikedomar och naturtillgångar.

DEL V

Artikel 26

- 1 Denna konvention står öppen för undertecknande av varje stat, som är medlem av Förenta Nationerna eller något av dess fackorgan, av varje stat som är ansluten till Internationella domstolens stadga liksom av varje annan stat, som av Förenta Nationernas generalförsamling inbjudits att ansluta sig till konventionen.
- 2 Denna konvention skall ratificeras och ratifikationsinstrumenten deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.
- 3 Denna konvention står öppen för anslutning av stat, som avses i moment 1 i denna artikel.
- 4 Anslutning sker genom deposition av ett anslutningsinstrument hos Förenta Nationernas generalsekreterare.
- 5 Förenta Nationernas generalsekreterare skall underrätta alla stater, som undertecknat denna konvention eller anslutit sig till densamma, om depositionen av varje ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 27

- 1 Denna konvention träder i kraft tre månader efter dagen för depositionen hos Förenta Nationernas generalsekreterare av det trettiofemte ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.

- 2 I förhållande till stat, som ratificerar eller ansluter sig till konventionen efter depositionen av det trettiofemte ratifikations- eller anslutningsinstrumentet, träder denna konvention i kraft tre månader efter dagen för depositionen av dess ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 28

Bestämmelserna i denna konvention skall utan begränsningar eller undantag av något slag gälla i alla delar av förbundsstater.

Artikel 29

- 1 Konventionsstat må föreslå ändringar av konventionen; texten till sådan ändring skall överlämnas till Förenta Nationernas generalsekreterare. Denne skall sedan översända ändringsförslagen till konventionsstaterna med en begäran om att dessa måtte underrätta honom om huruvida de tillstyrker, att en konferens av stater sammankallas för förslagens övervägande och ställande under omröstning. Om minst en tredjedel av staterna tillstyrker en sådan konferens, skall generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta Nationernas regi. Ändringsförslag, som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande staterna, skall underställas Förenta Nationernas generalförsamling för godkännande.
- 2 Ändringar träder i kraft, när de godkänts av Förenta Nationernas generalförsamling och med två tredjedels majoritet antagits av konventionsstaterna i enlighet med deras respektive konstitutionella bestämmelser.
- 3 När ändringar träder i kraft skall de vara bindande för de stater som antagit dem, medan övriga stater fortfarande är bundna av bestämmelserna i denna konvention och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 30

Vid sidan av de underrättelser, som omnämns i artikel 26 moment 5, skall Förenta Nationernas generalsekreterare underrätta alla i moment 1 i samma artikel avsedda stater om följande:

- a) undertecknanden, ratifikationer och anslutningar enligt artikel 26;
- b) dagen för ikraftträdandet av denna konvention enligt artikel 27 och dagen för ikraftträdandet av varje ändring enligt artikel 29.

Artikel 31

- 1** Denna konvention, vars engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter äger lika vitsord, skall deponeras i Förenta Nationernas arkiv.
- 2** Förenta Nationernas generalsekreterare skall översända bestyrkta avskrifter av denna konvention till alla i artikel 26 avsedda stater.

FN:s konvention om barnets rättigheter

INTRODUKTION

Redan 1890 skrev Ellen Key i sin bok "Barnets århundrade" om lagligt skydd för barns rätt. I början av 1900-talet uppmärksammades barns svåra situation i olika sammanhang, bl.a. av Eglantyne Jebb i Storbritannien, kväkare och tidigare känd inom freds- och kvinnorörelsen. Hon ansåg att det var barnen som fick betala det högsta priset för vuxnas otillräcklighet – som föräldrar och för politiska missgrepp och krig. Barnen var i den meningen rättslösa, ansåg hon.

På initiativ av bl.a. Eglantyne Jebb, kom den så kallade Childrens Charter, även kallad **Genevedeklarationen**, till stånd. Den antogs 1924 av Nationernas Förbund, FN:s föregångare. Deklarationen hade fem grundsatser om barns rättigheter:

1. Barnet bör få möjlighet att utvecklas på ett normalt sätt både kroppsligen och mentalt.
2. Barnet som hungrar bör få mat, barnet som är sjukt bör få vård, barnet som är mentalt missgynnat bör uppmuntras, barnet som är vilse bör återföras, det föräldralösa och övergivna barnet bör tas om hand.
3. Barnet bör vara den första att få hjälp i nödsituationer.
4. Barnet bör åtnjuta försörjning samt skyddas mot allt utnyttjande.
5. Barnet bör uppfostras med tanke på att dess bästa egenskaper kommer till dess medmänniskors gagn.

Den 20 november 1959 antog FN:s generalförsamling enhälligt **Förklaringen om barnets rättigheter**.

Genevedeklarationen och Förklaringen om barns rättigheter förbättrade inte nämnvärt situationen för världens barn. Alltför många spädbarn dog på grund av undernäring och dålig barnhälsovård. Barn utnyttjades i barnarbete och prostitution. Allt detta visade på behovet av ett dokument med starkare genomslagskraft.

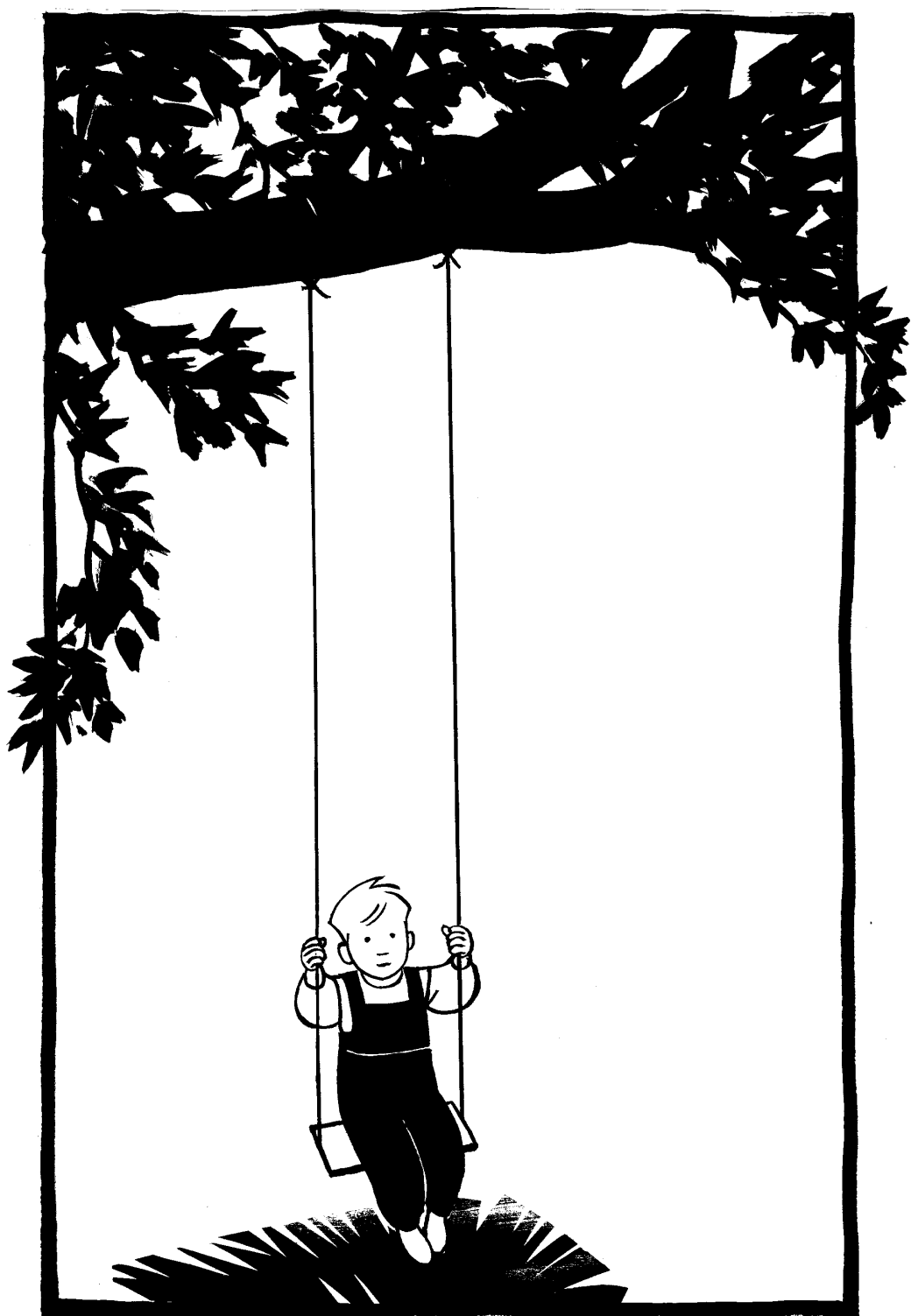
Initiativet till en särskild konvention om barnets rättigheter togs av Polens regering 1979. Den 20 november 1989 antog en enhällig generalförsamling **Konventionen om barnets rättigheter**. Den kallas i dagligt tal **"Barnkonventionen"** och omfattar barn och ungdomar till arton års ålder om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

Barnkonventionen har, i likhet med konventionerna om mänskliga rättigheter, ett ursprung i FN-stadgans princip om den inneboende värdigheten hos alla människor och deras "oföröftrliga rättigheter", grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen. Den lägger tonvikten på barns basbehov samt skydd mot våld och olika former av utnyttjande. De 41 inledande artiklarna omfattar:

- Barns rätt till liv och utveckling, rätt att överleva, rätt till mat, hälsovård och skolgång.
- Barns rätt till trygghet och skydd, rätt att leva i en trygg närmiljö, rätt till skydd mot vanvård och övergrepp samt mot barnprostitution, exploaterande barnarbete eller soldattjänst.
- Barns rätt till medinflytande och respekt, rätt att göra sin stämma hörd och få sin vilja respekterad, rätt till åsikts- och religionsfrihet.

Barnkonventionen bygger på perspektivet; **barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet**.

En internationell kommitté skall granska hur staterna som ratificerat konventionen efterlever den. Två år efter ratificeringen ska respektive land skicka en rapport till kommittén. Därefter ska landet rapportera vart femte år.

FÖRTECKNING ÖVER KONVENTIONENS ARTIKLAR

DEL I

- Art 1 Definition av "barn"
- Art 2 Icke-diskriminering
- Art 3 Barnets bästa
- Art 4 Genomförande av rättigheterna
- Art 5 Föräldrarnas ledning
- Art 6 Rätt till liv och överlevnad
- Art 7 Rätt till namn och nationalitet
- Art 8 Rätt att behålla identitet
- Art 9 Åtskiljande från föräldrar
- Art 10 Familjeåterföreningar
- Art 11 Olovligt bortförande
- Art 12 Åsiktsfrihet och rätt att bli hörd
- Art 13 Yttrande- och informationsfrihet
- Art 14 Tanke-, samvets- och religionsfrihet
- Art 15 Förenings- och församlingsfrihet
- Art 16 Rätt till privat- och familjeliv
- Art 17 Massmediers roll
- Art 18 Uppfostran och utveckling
- Art 19 Skydd mot övergrepp
- Art 20 Alternativ omvårdnad
- Art 21 Adoption
- Art 22 Flyktingbarn
- Art 23 Handikappade barn
- Art 24 Hälso- och sjukvård
- Art 25 Översyn avseende omhändertagna barn
- Art 26 Social trygghet
- Art 27 Levnadsstandard
- Art 28 Utbildning, rätt till
- Art 29 Utbildning, syfte
- Art 30 Minoritets- och urbefolkningsbarn

- Art 31 Vila och fritid
- Art 32 Skydd mot ekonomiskt utnyttjande
- Art 33 Skydd mot narkotika
- Art 34 Skydd mot sexuellt utnyttjande
- Art 35 Förhindrande av handel med barn
- Art 36 Skydd mot annat utnyttjande
- Art 37 Skydd mot tortyr och dödsstraff
- Art 38 Skydd i väpnade konflikter
- Art 39 Rehabilitering
- Art 40 Straffprocess och kriminalvård
- Art 41 Förhållande till mer långtgående bestämmelser

DEL II

- Art 42 Informationsskyldighet om konventionen
- Art 43 Kommittén för barnets rättigheter
- Art 44 Implementeringsrapporter
- Art 45 Kommitténs arbetsmetoder

DEL III

- Art 46 Undertecknande
- Art 47 Ratificering
- Art 48 Anslutning
- Art 49 Ikraftträdande
- Art 50 Ändringar
- Art 51 Reservationer
- Art 52 Uppsägning
- Art 53 Depositarie
- Art 54 Originaltexter

KONVENTIONEN OM BARNETS RÄTTIGHETER

Inledning

KONVENTIONSSTATERNA,

som anser att, i enlighet med de principer som proklamerats i Förenta Nationernas stadga, erkännandet av den inneboende värdigheten hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika och oförbytterliga rättigheter utgör grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

som beaktar att Förenta Nationernas folk i stadgan på nytt bekräftat sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna och på den enskilda människans värdighet och värde och beslutat främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet,

som erkänner att Förenta Nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter proklamerat och kommit överens om att envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter som däri anges, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt,

som erinrar om att Förenta Nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna proklamerat att barn har rätt till särskild omvårdnad och hjälp,

som är övertygade om att familjen, såsom den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för alla dess medlemmars och särskilt för barnens utveckling och välfärd, bör ges nödvändigt skydd och bistånd så att den till fullo kan ta på sig sitt ansvar i samhället,

som erkänner att barnet, för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet, bör växa upp i en familjemiljö, i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse,

som anser att barnet till fullo bör förberedas för ett självständigt liv i samhället och uppfostras enligt de ideal som proklamerats i Förenta Nationernas stadga, och särskilt i en anda av fred, värdighet, tolerans, frihet, jämlikhet och solidaritet,

som beaktar att behovet att ge barnet särskild omvårdnad fastslagits i 1924 års Genevedeklaration om barnets rättigheter och i declarationen om barnets rättigheter, vilken antogs av generalförsamlingen

den 20 november 1959, och erkänts i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (särskilt artiklarna 23 och 24), den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (särskilt artikel 10) samt i stadgar och tillämpliga instrument för fackorgan och internationella organisationer som ägnar sig åt barnens välfärd,

som beaktar att, såsom anges i deklarationen om barnets rättigheter, "barnet på grund av sin fysiska och psykiska omognad behöver särskilt skydd och särskild omvårdnad, innefattande lämpligt rättsligt skydd, såväl före som efter födelsen",

som erinrar om bestämmelserna i deklarationen om sociala och rättsliga principer rörande skydd av och omsorg om barn, särskilt med hänsyn till nationell och internationell placering i fosterhem och adoption; Förenta Nationernas minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet (Pekingreglerna) samt deklarationen om skydd av kvinnor och barn i nödsituationer och vid väpnad konflikt,

som erkänner att det i alla länder i världen finns barn som lever under exceptionellt svåra förhållanden och att sådana barn kräver särskild uppmärksamhet,

som tar vederbörlig hänsyn till vikten av varje folks traditioner och kulturella värden när det gäller barnets skydd och harmoniska utveckling,

som erkänner betydelsen av internationellt samarbete för att förbättra barns levnadsvillkor i varje land, särskilt i utvecklingsländerna,

har kommit överens om följande:

DEL I

Artikel I

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet.

Artikel 2

- 1 Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konven-

tion utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

- 2 Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 3

- 1 Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.
- 2 Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.
- 3 Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn.

Artikel 4

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

Artikel 5

Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller, där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgade familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention.

Artikel 6

- 1** Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.
- 2** Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 7

- 1** Barnet skall registreras omedelbart efter födelsen och skall ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem.
- 2** Konventionsstaterna skall säkerställa genomförandet av dessa rättigheter i enlighet med sin nationella lagstiftning och sina åtaganden enligt tillämpliga internationella instrument på detta område, särskilt i de fall då barnet annars skulle vara statslös

Artikel 8

- 1** Konventionsstaterna åtar sig att respektera barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden såsom dessa erkänns i lag, utan olagligt ingripande.
- 2** Om ett barn olagligt berövas en del av eller hela sin identitet, skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd och skydd i syfte att snabbt återupprätta barnets identitet.

Artikel 9

- 1 Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning, i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, t ex vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort.
- 2 Vid förfaranden enligt punkt 1 i denna artikel skall alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter.
- 3 Konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.
- 4 Då ett sådant åtskiljande är följden av åtgärder som en konventionsstat tagit initiativet till, t ex frihetsberövande, fängslande, utvisning, förvisning eller dödsfall (innefattande dödsfall oavsett orsak medan personen är frihetsberövad) gentemot den ena av eller båda föräldrarna eller barnet, skall den konventionsstaten på begäran ge föräldrarna, barnet eller, om så är lämpligt, någon annan medlem av familjen de väsentliga upplysningarna om den/de frånvarande familjemedlemmarnas vistelseort, såvida inte lämnandet av upplysningarna skulle vara till skada för barnet. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte i sig medför negativa följder för den/de personer som berörs.

Artikel 10

- 1 I enlighet med konventionsstaternas förpliktelse under artikel 9, punkt 1, skall ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om att resa in i eller lämna en konventionsstat för familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt av konventionsstaterna. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte medför negativa följder för de sökande och medlemmar av deras familj.

- 2 Ett barn vars föräldrar är bosatta i olika stater skall ha rätt, utom i undantagsfall, att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna. Konventionsstaterna skall för detta ändamål och i enlighet med sin förpliktelse under artikel 9, punkt 1, respektera barnets och dess föräldrars rätt att lämna vilket land som helst, innefattande sitt eget, och att resa in i sitt eget land. Rätten att lämna ett land skall vara underkastad endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (*ordre public*), folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter samt är förenliga med övriga i denna konvention erkända rättigheter.

Artikel 11

- 1 Konventionsstaterna skall vidta åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.
- 2 För detta ändamål skall konventionsstaterna främja ingåendet av bilaterala eller multilaterala överenskommelser eller anslutning till befintliga överenskommelser.

Artikel 12

- 1 Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
- 2 För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Artikel 13

- 1 Barnet skall ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.
- 2 Utövandet av denna rätt får underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga

- a) för att respektera andra personers rättigheter eller anseende; eller
- b) för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (*ordre public*) eller folkhälsan eller den allmänna sedligheten.

Artikel 14

- 1 Konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.
- 2 Konventionsstaterna skall respektera föräldrarnas och, i förekommande fall, vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt.
- 3 Friheten att utöva sin religion eller tro får underkastas endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna säkerheten, ordningen, folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

Artikel 15

- 1 Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster.
- 2 Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen (*ordre public*), för skyddandet av folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller av andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 16

- 1 Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.
- 2 Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 17

Konventionsstaterna erkänner den viktiga uppgift som massmedier utför och skall säkerställa att barnet har tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor, särskilt sådant som syftar till att främja dess sociala, andliga och moraliska välfärd och fysiska och psykiska hälsa. Konventionsstaterna skall för detta ändamål

- a) uppmuntra massmedier att sprida information och material av socialt och kulturellt värde för barnet och i enlighet med andan i artikel 29;
- b) uppmuntra internationellt samarbete vad gäller produktion, utbyte och spridning av sådan information och sådant material från olika kulturer och nationella och internationella källor;
- c) uppmuntra produktion och spridning av barnböcker;
- d) uppmuntra massmedier att ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller en urbefolkning;
- e) uppmuntra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 och 18.

Artikel 18

- 1 Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet.
- 2 För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och skall säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster för vård av barn.
- 3 Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barn till förvärvsarbetande föräldrar har rätt att åtnjuta den barnomsorg som de är berättigade till.

Artikel 19

- 1** Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.
- 2** Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Artikel 20

- 1** Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö skall ha rätt till särskilt skydd och bistånd från statens sida.
- 2** Konventionsstaterna skall i enlighet med sin nationella lagstiftning säkerställa alternativ omvårdnad för ett sådant barn.
- 3** Sådant omvårdnad kan bl.a. innefatta placering i fosterhem, kafalah i islamsk rätt, adoption eller, om nödvändigt, placering i lämpliga institutioner för omvårdnad om barn. Då lösningar övervägs skall vederbörlig hänsyn tas till önskvärdheten av kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.

Artikel 21

Konventionsstater som erkänner och/eller tillåter adoption skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas och skall

- a) säkerställa att adoption av ett barn godkänns endast av behöriga myndigheter, som i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden och på grundval av all relevant och tillförlitlig

information beslutar att adoptionen kan tillåtas med hänsyn till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare och att, om så krävs, de personer som berörs har givit sitt fulla samtycke till adoptionen på grundval av sådan rådgivning som kan behövas;

- b) erkänna att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet, om barnet inte kan placeras i en fosterfamilj eller adoptivfamilj eller inte kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland;
- c) säkerställa att det barn som berörs av internationell adoption åtnjuter garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid nationell adoption;
- d) vidta alla lämpliga åtgärder för att vid internationell adoption säkerställa att placeringen inte leder till otillbörlig ekonomisk vinst för de personer som medverkar i denna;
- e) främja, där så är lämpligt, målen i denna artikel genom att ingå bilaterala eller multilaterala arrangemang eller överenskomelser och inom denna ram sträva efter att säkerställa att placeringen av barnet i ett annat land sker genom behöriga myndigheter eller organ.

Artikel 22

- 1 Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn som söker flyktingstatus eller anses som flykting i enlighet med tillämplig internationell eller nationell rätt och tillämpliga förfaranden, och oberoende av om det kommer ensamt eller är åtföljt av sina föräldrar eller någon annan person, erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd vid åtnjutandet av de tillämpliga rättigheter som anges i denna konvention och i andra internationella instrument rörande mänskliga rättigheter eller humanitär rätt, som nämnda stater tillträtt.
- 2 För detta ändamål skall konventionsstaterna, på sätt de finner lämpligt, samarbeta i varje ansträngning som görs av Förenta Nationerna och andra behöriga mellanstatliga organisationer eller icke-statliga organisationer, som samarbetar med Förenta Nationerna, för att skydda och bistå ett sådant barn och för att spåra föräldrarna eller andra familjemedlemmar till ett flyktingbarn i

syfte att erhålla den information som är nödvändig för att barnet skall kunna återförenas med sin familj. I fall då föräldrar eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas, skall barnet ges samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö av något skäl, i enlighet med denna konvention.

Artikel 23

- 1 Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.
- 2 Konventionsstaterna erkänner det handikappade barnets rätt till särskild omvårdnad och skall, inom ramen för tillgängliga resurser, uppmuntra och säkerställa att det berättigade barnet och de som ansvarar för dess omvårdnad får ansökt bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden eller förhållandena hos andra som tar hand om barnet.
- 3 Med hänsyn till att ett handikappat barn har särskilda behov skall det bistånd som lämnas enligt punkt 2 i denna artikel vara kostnadsfritt, då så är möjligt, med beaktande av föräldrarnas ekonomiska tillgångar eller de ekonomiska tillgångarna hos andra som tar hand om barnet och skall syfta till att säkerställa att det handikappade barnet har effektiv tillgång till och erhåller undervisning och utbildning, hälso och sjukvård, habilitering, förberedelse för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, innefattande dess kulturella och andliga utveckling.
- 4 Konventionsstaterna skall i en anda av internationellt samarbete främja utbyte av lämplig information på området för förebyggande hälsovård och medicinsk, psykologisk och funktionell behandling av handikappade barn, innefattande spridning av och tillgång till information om habiliteringsmetoder, skol- och yrkesutbildning, i syfte att göra det möjligt för konventionsstater att förbättra sina möjligheter och kunskaper och vidga sin erfarenhet på dessa områden. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 24

- 1** Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.
- 2** Konventionsstaterna skall sträva efter att till fullo förverkliga denna rätt och skall särskilt vidta lämpliga åtgärder för att
  - a) minska spädbarns- och barnadödligheten;
  - b) säkerställa att alla barn tillhandahålls nödvändig sjukvård och hälsovård med tonvikt på utveckling av primärhälsovården;
  - c) bekämpa sjukdom och undernäring, däri inbegripet åtgärder inom ramen för primärhälsovården, genom bla utnyttjande av lätt tillgänglig teknik och genom att tillhandahålla näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, med beaktande av de faror och risker som miljöförstöring innebär;
  - d) säkerställa tillfredsställande hälsovård för mödrar före och efter förlossningen;
  - e) säkerställa att alla grupper i samhället, särskilt föräldrar och barn, får information om och har tillgång till undervisning om barnhälsovård och näringslära, fördelarna med amning, hygien och ren miljö och förebyggande av olycksfall samt får stöd vid användning av sådana grundläggande kunskaper;
  - f) utveckla förebyggande hälsovård, föräldrarådgivning samt undervisning om och hjälp i familjeplaneringsfrågor.
- 3** Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.
- 4** Konventionsstaterna åtar sig att främja och uppmuntra internationellt samarbete i syfte att gradvis uppnå det fulla förverkligandet av den rätt som erkänns i denna artikel. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 25

Konventionsstaterna erkänner rätten för ett barn som har omhändertagits av behöriga myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling av sin fysiska eller psykiska hälsa till regelbunden översyn av den

behandling som barnet får och alla andra omständigheter rörande barnets omhändertagande.

Artikel 26

- 1 Konventionsstaterna skall erkänna rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring, och skall vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning.
- 2 Förmånerna skall, där så är lämpligt, beviljas med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för dess underhåll har och deras omständigheter i övrigt samt med hänsyn till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en ansökan om en sådan förmån från barnet eller för dess räkning.

Artikel 27

- 1 Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.
- 2 Föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet har, inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser, huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.
- 3 Konventionsstaterna skall i enlighet med nationella förhållanden och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och skall vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostäder.
- 4 Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa indrivning av underhåll för barnet från föräldrar eller andra som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom konventionsstaten och från utlandet. Särskilt i de fall då den person som har det ekonomiska ansvaret för barnet bor i en annan stat än barnet skall konventionsstaterna främja såväl anslutning till internationella överenskommelser eller ingående av sådana överenskommelser som upprättande av andra lämpliga arrangemang.

Artikel 28

- 1** Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till utbildning och i syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter skall de särskilt
  - a) göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla;
  - b) uppmuntra utvecklingen av olika former av undervisning som följer efter grundutbildningen, innefattande såväl allmän utbildning som yrkesutbildning, göra dessa tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov;
  - c) göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga genom varje lämpligt medel;
  - d) göra studierådgivning och yrkesorientering tillgänglig och åtkomlig för alla barn;
  - e) vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.
- 2** Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med denna konvention.
- 3** Konventionsstaterna skall främja och uppmuntra internationellt samarbete i utbildningsfrågor, särskilt i syfte att bidra till att avskaffa okunnighet och analfabetism i hela världen och för att underlätta tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap och moderna undervisningsmetoder. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 29

- 1** Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att
  - a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga;
  - b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta Nationernas stadga;

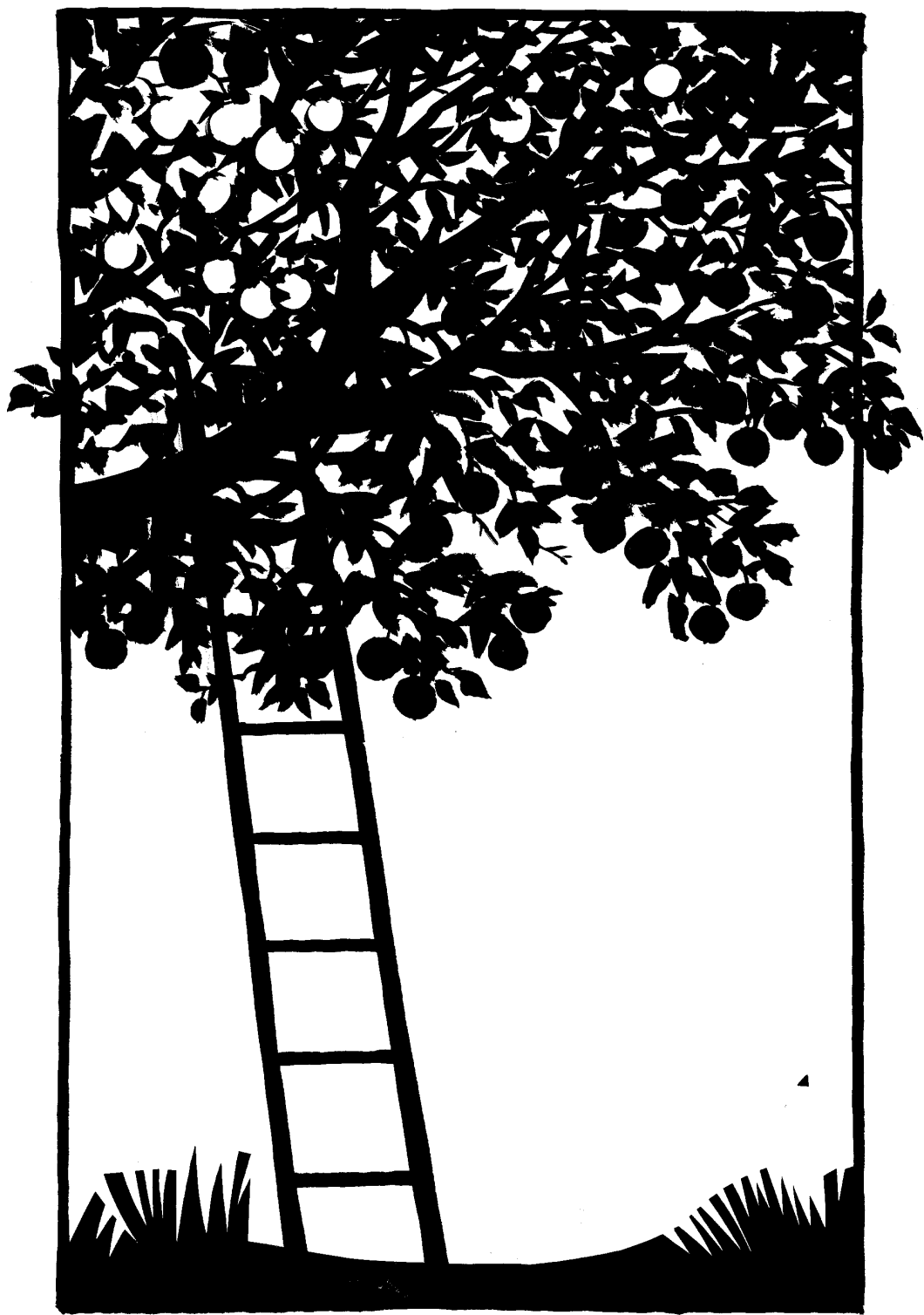
- c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;
  - d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämställdhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;
  - e) utveckla respekt för naturmiljön.
- 2** Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Artikel 30

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Artikel 31

- 1** Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.
- 2** Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

Artikel 32

- 1 Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling.
- 2 Konventionsstaterna skall vidta lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte för att säkerställa genomförandet av denna artikel. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i andra internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt
  - a) fastställa en minimiålder eller minimiåldrar som minderåriga skall ha uppnått för tillträde till arbete;
  - b) föreskriva en lämplig reglering av arbetstid och arbetsvillkor;
  - c) föreskriva lämpliga straff eller andra påföljder i syfte att säkerställa ett effektivt genomförande av denna artikel.

Artikel 33

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte, för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.

Artikel 34

Konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål skall konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra

- a) att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling;
- b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet;
- c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Artikel 35

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form.

Artikel 36

Konventionsstaterna skall skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

Artikel 37

Konventionsstaterna skall säkerställa att

- a) inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Varken dödsstraff eller livstids fängelse utan möjlighet till frigivning får ådömas för brott som begåtts av personer under 18 års ålder;
- b) inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller andra former av frihetsberövande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid;
- c) varje frihetsberövat barn skall behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt skall varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte anses vara till barnets bästa att inte göra detta, och skall, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök;
- d) varje frihetsberövat barn skall ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde och annan lämplig hjälp som rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken.

Artikel 38

- 1** Konventionsstaterna åtar sig att respektera och säkerställa respekt för regler i internationell humanitär rätt som är tillämpliga på dem i väpnade konflikter och som är relevanta för barnet.

- 2 Konventionsstaterna skall vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att personer som inte uppnått 15 års ålder inte deltar direkt i fientligheter.
- 3 Konventionsstaterna skall avstå från att rekrytera en person som inte har uppnått 15 års ålder till sina väpnade styrkor. Då rekrytering sker bland personer som fyllt 15 men inte 18 år, skall konventionsstaterna sträva efter att i första hand rekrytera dem som är äldst.
- 4 Konventionsstaterna skall i enlighet med sina åtaganden enligt internationell humanitär rätt att skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och vård av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Artikel 39

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; eller väpnade konflikter. Sådan rehabilitering och sådan återanpassning skall äga rum i en miljö som befrämjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

Artikel 40

- 1 Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.
- 2 För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt säkerställa att
  - a) inget barn skall misstänkas för eller åtalas för eller befinnas skyldigt att ha begått brott på grund av en handling eller underlåtenhet som inte var förbjuden enligt nationell eller internationell rätt vid den tidpunkt då den begicks;

- b) varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott skall ha åtminstone följande garantier:
  - I) att betraktas som oskyldigt innan barnets skuld blivit lagligen fastställd;
  - II) att snarast och direkt underrättas om anklagelserna mot sig och, om lämpligt, genom sina föräldrar eller vårdnadshavare, och att få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid förberedelse och framläggande av sitt försvar;
  - III) att få saken avgjord utan dröjsmål av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ i en opartisk förhandling enligt lag och i närvaro av juridiskt eller annat lämpligt biträde och, såvida det inte anses strida mot barnets bästa, särskilt med beaktande av barnets ålder eller situation, barnets föräldrar eller vårdnadshavare;
  - IV) att inte tvingas att avge vittnesmål eller erkänna sig skyldigt; att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot barnet samt att på lika villkor för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda;
  - V) att, om barnet anses ha begått brott, få detta beslut och beslut om åtgärder till följd därav ompröva av en högre behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ enligt lag;
  - VI) att utan kostnad få hjälp av tolk, om barnet inte kan förstå eller tala det språk som används;
  - VII) att få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.
- 3 Konventionsstaterna skall söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga att ha begått brott och skall särskilt**
  - a) fastställa en lägsta straffbarhetsålder;
  - b) vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling av barn under denna ålder utan att använda domstolsförfarande under förutsättning att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd till fullo respekteras.

- 4 Olika åtgärder som tex vård, ledning och föreskrifter om tillsyn, rådgivning, övervakning, vård i fosterhem, program för allmän utbildning och yrkesutbildning och andra alternativ till anstaltsvård skall finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välfärd och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet.

Artikel 41

Ingenting i denna konvention skall inverka på bestämmelser som går längre vad gäller att förverkliga barnets rättigheter och som kan finnas i

- a) en konventionsstats lagstiftning;
eller
- b) för den staten gällande internationell rätt.

DEL II

Artikel 42

Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Artikel 43

- 1 För att granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention skall en kommitté för barnets rättigheter upprättas, vilken skall utföra de uppgifter som föreskrivs i det följande.
- 2 Kommittén skall vara sammansatt av tio experter med högt moraliskt anseende och erkänd sakkunskap på det område som denna konvention omfattar. Kommitténs medlemmar skall väljas av konventionsstaterna bland deras medborgare och skall tjänstgöra i sin personliga egenskap, varvid avseende skall fästas vid en rättvis geografisk fördelning och de viktigaste rättssystemen.
- 3 Kommitténs medlemmar skall väljas genom hemlig omröstning från en förteckning över personer som föreslagits av konventionsstaterna. Varje konventionsstat kan föreslå en kandidat bland sina egna medborgare.

- 4** Det första valet till kommittén skall hållas senast sex månader efter dagen för denna konventions ikraftträdande och därefter vart annat år. Senast fyra månader före dagen för varje val skall Förenta Nationernas generalsekreterare skriftligen uppmana konventionsstaterna att inom två månader inkomma med sina förslag. Generalsekreteraren skall sedan upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över samtliga föreslagna personer och ange vilka konventionsstater som föreslagit dem.
- 5** Val skall hållas vid möten med konventionsstaterna, som sammankallats av Förenta Nationernas generalsekreterare, i Förenta Nationernas högkvarter. Vid dessa möten, som är beslutsmässiga när två tredjedelar av konventionsstaterna är närvarande, skall de kandidater inväljas i kommittén som uppnår det högsta antalet röster och absolut majoritet av de närvarande och röstande konventionsstaternas röster.
- 6** Kommitténs medlemmar skall väljas för en tid av fyra år. De kan återväljas, om de föreslagits till återval. För fem av de medlemmar som utsetts vid det första valet skall mandattiden utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet skall namnen på dessa fem medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden vid mötet.
- 7** Om en kommittémedlem avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller förklarar att han eller hon av någon annan anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag inom kommittén, skall den konventionsstat som föreslog medlemmen, med förbehåll för kommitténs godkännande, utse en annan expert bland sina medborgare, som skall inneha uppdraget under återstoden av mandattiden.
- 8** Kommittén skall själv fastställa sin arbetsordning.
- 9** Kommittén skall välja sitt presidium för en tvåårsperiod.
- 10** Kommitténs möten skall vanligtvis hållas i Förenta Nationernas högkvarter eller på en annan lämplig plats, som kommittén bestämmer. Kommittén skall i regel sammanträda varje år. Kommittémötenas längd skall bestämmas och, om det är nödvändigt, omprövas vid möte med konventionsstaterna, med förbehåll för generalförsamlingens godkännande.

- 11** Förenta Nationernas generalsekreterare skall tillhandahålla erforderlig personal och övriga resurser för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention.
- 12** Medlemmarna av den enligt denna konvention upprättade kommittén skall med godkännande av generalförsamlingen erhålla ersättning från Förenta Nationerna på sådana villkor som generalförsamlingen beslutar.

Artikel 44

- 1** Konventionsstaterna åtar sig att genom Förenta Nationernas generalsekreterare avge rapporter till kommittén om de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention och om de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter:
  - a) inom två år efter konventionens ikraftträdande för den berörda staten,
  - b) därefter vart femte år.
- 2** Rapporter enligt denna artikel skall ange eventuella förhållanden och svårigheter som påverkar i vilken utsträckning åtagandena enligt denna konvention har uppfyllts. Rapporterna skall även innehålla tillräcklig information för att ge kommittén en god uppfattning om genomförandet av konventionens bestämmelser i det berörda landet.
- 3** En konventionsstat som har tillställt kommittén en utförlig första rapport behöver inte i sina följande rapporter, som avges enligt punkt 1 (b) i denna konvention, upprepa tidigare lämnad grundläggande information.
- 4** Kommittén kan begära ytterligare information från konventionsstaterna om genomförandet av konventionens bestämmelser.
- 5** Kommittén skall vartannat år genom ekonomiska och sociala rådet tillställa generalförsamlingen rapporter om sin verksamhet.
- 6** Konventionsstaterna skall göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina respektive länder.

Artikel 45

För att främja ett effektivt genomförande av konventionens bestämmelser och internationellt samarbete på det område som konventionen avser gäller följande:

- a) Fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ skall ha rätt att vara representerade vid granskningen av genomförandet av sådana bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat. Kommittén kan inbjuda kompetenta organ och organisationer, som den finner lämpligt, att komma med expertråd angående genomförandet av konventionen på områden som faller inom ramen för deras respektive verksamhetsområden. Kommittén kan inbjuda fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ att inlämna rapporter om konventionens tillämpning inom områden som faller inom ramen för deras verksamhet;
- b) Kommittén skall, såsom den finner lämpligt, till fackorganen, FN:s barnfond och andra kompetenta organ och organisationer överlämna rapporter från konventionsstaterna som innehåller en begäran om eller anger behov av teknisk rådgivning eller tekniskt bistånd jämte kommitténs synpunkter och eventuella förslag beträffande sådan begäran eller sådant behov;
- c) Kommittén kan rekommendera generalförsamlingen att framställa en begäran till generalsekreteraren om att för kommitténs räkning företa studier angående särskilda frågor som rör barnets rättigheter;
- d) Kommittén kan avge förslag och allmänna rekommendationer på grundval av den information som erhållits enligt artiklarna 44 och 45 i denna konvention. Sådana förslag och allmänna rekommendationer skall tillställas varje konventionsstat som berörs samt rapporteras till generalförsamlingen tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

DEL III

Artikel 46

Denna konvention skall vara öppen för undertecknande av alla stater.

Artikel 47

Denna konvention skall ratificeras. Ratifikationsinstrumenten skall deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.

Artikel 48

Denna konvention skall förbli öppen för anslutning av vilken stat som helst. Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.

Artikel 49

- 1 Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet hos Förenta Nationernas generalsekreterare.
- 2 I förhållande till varje stat som ratificerar eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter det att en sådan stat deponerat sitt ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 50

- 1 En konventionsstat kan föreslå en ändring av konventionen och överlämna förslaget till Förenta Nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren skall sedan översända ändringsförslaget till konventionsstaterna med en begäran om att dessa anger om de tillstyrker att en konferens med konventionsstaterna sammankallas för att behandla och rösta om förslagen. Om minst en tredjedel av staterna inom fyra månader efter förslagets översändande tillstyrker en sådan konferens, skall generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta Nationernas regi. Ändringsförslag som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande konventionsstaterna skall underställas generalförsamlingen för godkännande.
- 2 En ändring som antagits enligt punkt 1 i denna artikel träder i kraft när den har godkänts av Förenta Nationernas generalförsamling och antagits av konventionsstaterna med två tredjedels majoritet.

- 3 När en ändring träder i kraft skall den vara bindande för de konventionsstater som har antagit den, medan övriga konventionsstater fortfarande är bundna av bestämmelserna i denna konvention och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 51

- 1 Förenta Nationernas generalsekreterare skall motta och till alla stater sända texten till reservationer som staterna gjort vid ratifikationen eller anslutningen.
- 2 En reservation som strider mot denna konventions ändamål och syfte skall inte tillåtas.
- 3 Reservationer kan återtas vid vilken tidpunkt som helst genom notifikation till Förenta Nationernas generalsekreterare, som där efter skall underrätta alla stater. Notifikationen skall gälla från den dag då den mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 52

En konventionsstat kan säga upp denna konvention genom skriftlig notifikation till Förenta Nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter den dag då notifikationen mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 53

Förenta Nationernas generalsekreterare utses till depositarie för denna konvention.

Artikel 54

Originalen till denna konvention, vars arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter har lika giltighet, skall deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.

Till bekräftelse härav har undertecknade ombud, därtill vederbörligen befullmäktigade av sina respektive regeringar, undertecknat denna konvention.

FN:s rekommendation om utbildning för internationell förståelse

INTRODUKTION

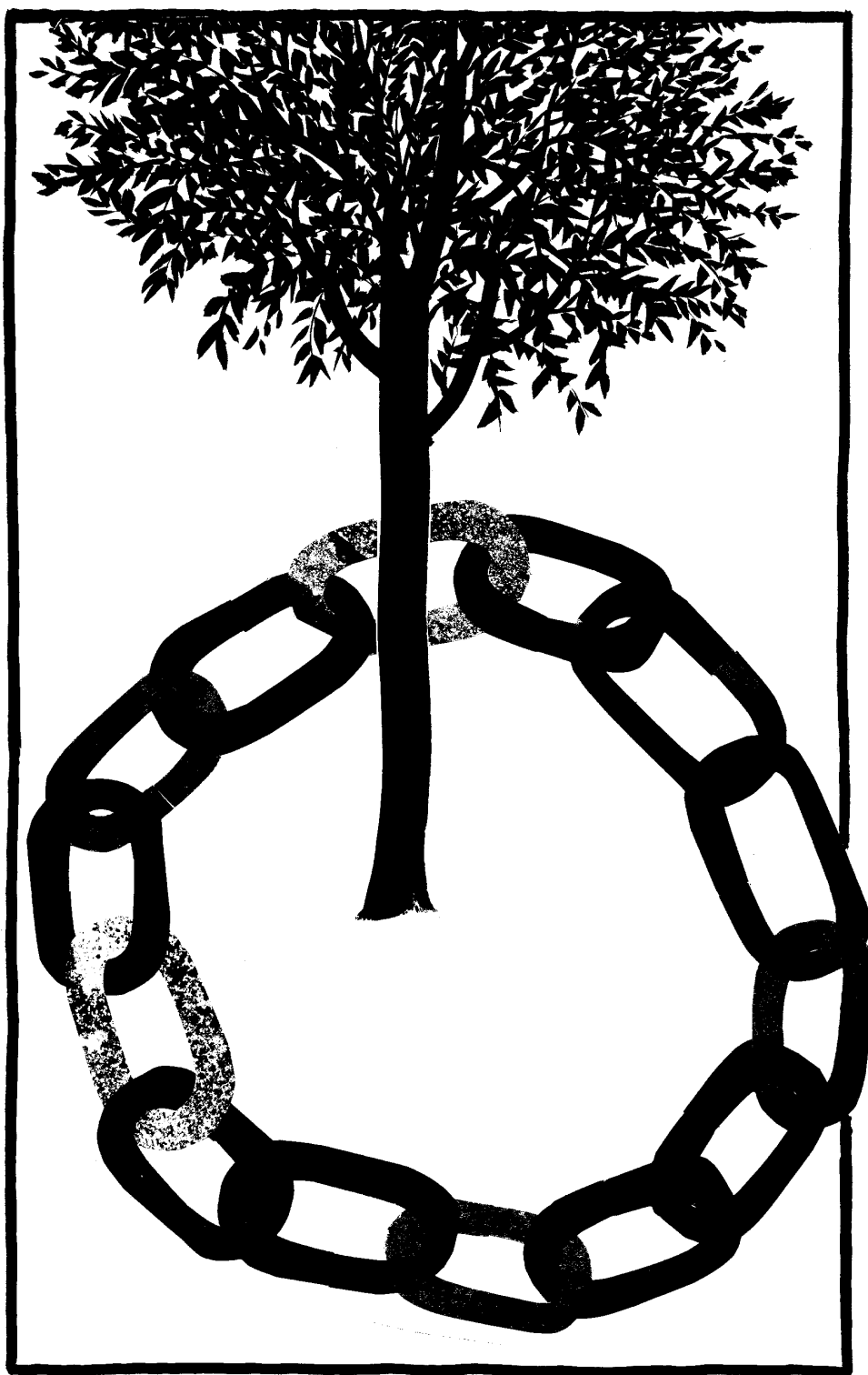
Den 19 november 1974 antog UNESCO:s (Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur) generalkonferens i Paris en **rekommendation om utbildning för internationell förståelse, samarbete och fred och undervisning om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna**.

I rekommendationen uppmanas länderna att genom sin utbildningspolitik verka för målen i såväl FN-stadgan, UNESCO:s stadga som den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Rekommendationens artikel 4 innehåller riktlinjer för en sådan politik.

Denna rekommendation kan ses som en idéskrift för den internationaliserade undervisningen. Den ger praktiska anvisningar om utbildningens mål och innehåll, lärarnas behov av fortbildning, kvaliteten på läromedel, samarbete med forskarvärlden, internationellt samarbete m.m.

I inledningen till UNESCO:s stadga ges en bakgrund till rekommendationen: *"Eftersom krigen har sitt ursprung i människornas sinnen, måste försvaret av freden också byggas upp i människornas sinnen;... okunnigheten om andra folks liv och seder, genom människosläktets hela historia, har varit en allmän orsak till den misstänksamhet och misstro mellan folken som alltför ofta medfört att osämja dem emellan lett till krig."*

Rekommendationen om utbildning för internationell förståelse omfattar alla stadier och former av utbildning från förskola till vuxenutbildning, även utbildning i organisationer, föreningar m.fl. utanför skolan.

REKOMMENDATION RÖRANDE UTBILDNING FÖR INTERNATIONELL FÖRSTÅELSE, SAMARBETE OCH FRED OCH UNDERVISNING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA OCH GRUNDLÄGGANDE FRIHETERNA

Unescos (Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur) **18:e generalkonferens i Paris 17 oktober – 23 november 1974,**

- **som beaktar** ländernas ansvar att genom utbildning nå de mål vilka uppställts i Förenta Nationernas stadga, Unescos stadga, den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna och Genevekonventionerna av den 12 augusti 1949 om skydd av krigets offer,
- **i avsikt** att främja internationell förståelse, samarbete och fred samt respekt för mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,
- som på nytt **bekräftar** Unescos ansvar att i medlemsstaterna uppmuntra och stödja all verksamhet, vilken är avsedd att säkerställa utbildning åt alla för att främja rättvisa, frihet, mänskliga rättigheter och fred, som emellertid
- **noterar** att Unescos och dess medlemsstaters verksamhet ibland påverkar endast en liten minoritet av det stadigt växande antalet skolbarn, studenter, ungdomar och äldre, vilka fortsätter sin utbildning, och lärare, samt att den internationella utbildningens läroplaner och metoder inte alltid är anpassade till vare sig de unga eller de äldre studerandens behov och önskningar,
- som dessutom **noterar** att det i ett antal fall fortfarande finns en vid skillnad mellan proklamerade ideal, deklarerade avsikter och den faktiska situationen,
- som vid sin 17:e session **beslutat** att denna utbildning bör bli föremål för en rekommendation till medlemsstaterna, antar idag, den 19 november 1974, föreliggande rekommendation:

Generalkonferensen **rekommenderar** att medlemsstaterna tillämpar följande bestämmelser genom att, enligt vars och ens författningspraxis, vidta de lagstiftande eller andra åtgärder som kan krävas för att inom respektive stats område ge kraft åt de principer som uppställts i denna rekommendation.

Generalkonferensen **rekommenderar** att medlemsstaterna fäster uppmärksamheten på denna rekommendation hos de myndigheter eller organ som ansvarar för skolutbildning, högre utbildning och utbildning utanför skolan, hos de olika organisationer vilka bedriver utbildningsarbete bland ungdomar och äldre såsom t.ex. student och ungdomsföreningar, föräldraföreningar, lärarförbund och andra intresserade parter.

Generalkonferensen **rekommenderar** att medlemsstaterna, vid de tidpunkter och i den form som konferensen kommer att bestämma, lämnar rapporter om de åtgärder som vidtagits för att genomföra denna rekommendation.

DEFINITIONER

1 För denna rekommendations syften

- a) omfattar ordet **utbildning** hela den samhällsprocess genom vilken individer och samhällsgrupper, inom och till förmån för de nationella och internationella samhällena, lär sig att medvetet utveckla hela sin personliga förmåga, alla sina attityder, anlag och kunskaper. Denna process är inte begränsad till någon bestämd verksamhet.
- b) skall termerna **internationell förståelse, samarbete och fred** betraktas som ett odelbart helt, grundat på principen om vänskapliga förbindelser mellan folk och länder som har olika sociala och politiska system och på respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

I texten till denna rekommendation är bibetydelserna av dessa termer ibland samlade till ett kortfattat uttryck, *internationell utbildning*,

- c) är mänskliga rättigheter och grundläggande friheter de som definierats i Förenta Nationernas stadga, den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna och de internationella konventionerna om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och om medborgerliga och politiska rättigheter.

OMFATTNING

- 2 Denna rekommendation är tillämplig på alla stadier och former av utbildning.

RIKTLINJER

- 3** Utbildningen bör vara genomsyrad av de mål och föresatser som finns inskrivna i Förenta Nationernas stadga, i Unescos stadga och i den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna, främst i den sistnämndas artikel 26, paragraf 2, som fastslår:

Undervisningen skall syfta till att utveckla personligheten helt och till att stärka respekten för människans grundläggande fri- och rättigheter. Undervisningen skall främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt befördr Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.

- 4** För att göra det möjligt för alla att aktivt bidra till att de syften fullföljs som avses i artikel 3 och för att främja internationell solidaritet och internationellt samarbete, vilka är nödvändiga för att lösa de världsproblem som påverkar individer och samhällens liv och deras utövande av de grundläggande fri- och rättigheterna, bör följande mål betraktas som viktiga riktlinjer för utbildningspolitiken:

- en internationell dimension i och ett globalt perspektiv på utbildningen på alla nivåer och i alla dess former,
  - förståelse och respekt för alla folk, för deras kulturer, civilisationer, värderingar och levnadssätt, inklusive inhemska folkliga kulturer och andra nationers kulturer,
  - medvetenhet om det växande globala ömsesidiga beroendet mellan folk och nationer,
  - förmågan att kommunicera med andra,
  - medvetenhet inte endast om rättigheter utan också om skyldigheter som individer, samhällsgrupper och nationer har mot varandra,
  - förståelse för nödvändigheten av internationell solidaritet och internationellt samarbete,
  - villighet från individens sida att delta i lösandet av problemen i samhället, i landet och i världen i stort.
- 5** Genom att förena studier, praktisk utbildning, information och handling bör den internationella utbildningen främja individens ändamålsenliga, intellektuella och känslomässiga utveckling.

Utbildningen bör utveckla en känsla av socialt ansvar och av solidaritet med mindre privilegierade grupper och bör leda till iakttagande av jämlikhetens principer i det dagliga uppförandet.

Den bör också bidra till att utveckla egenskaper, anlag och krafter som gör det möjligt för individen att förvärva en kritisk insikt om problem på det nationella och internationella planet, att förstå och förklara fakta, åsikter och idéer, att arbeta i grupp, att acceptera och delta i fria diskussioner, att iaktta de elementära procedurregler som är tillämpliga på varje diskussion och att grunda värdeomdömen och beslut på en förnuftig analys av tillämpliga fakta och faktorer.

- 6** Utbildningen bör betona det otillåtliga i att tillgripa krig i expansions-, angrepps- och ockupationssyfte eller att bruka makt och våld i undertryckande syfte. Den bör få alla att förstå och ta på sig sitt ansvar för fredens bevarande. Den bör bidra till internationell förståelse och stärkande av världsfreden och till strävanden i kampen mot kolonialism och nykolonialism i alla deras former och yttringar och mot alla former av rasism, fascism och apartheid och andra ideologier som uppammar hat mellan nationer eller raser och som strider mot denna rekommendations syften.

NATIONELL POLITIK: PLANERING OCH ADMINISTRATION

- 7** Varje medlemsstat bör formulera och tillämpa en nationell politik som syftar till en ökning av effektiviteten i utbildningen i alla dess former och av dess bidrag till internationell förståelse och internationellt samarbete, till bevarande och utveckling av en rättvis fred, till upprättande av social rättvisa, till respekt för och tillämpning av de mänskliga rättigheterna de grundläggande friheterna och till avskaffande av de fördomar, missuppfattningar, olikheter och alla former av orättvisa som hindrar att dessa mål nås.
- 8** Medlemsstaterna bör i samarbete med de nationella Uneskommissionerna vidta åtgärder för att säkerställa samarbete mellan departement och verkställande organ och samordning av dessas ansträngningar att planera och genomföra gemensamma handlingsprogram för internationell utbildning.

- 9** Medlemsstaterna bör, i enlighet med sina författningsbestämmelser, ge det finansiella, administrativa, materiella och moraliska stöd som är nödvändigt för att genomföra denna rekommendation.

SÄRSKILDA SYNPUNKTER PÅ STUDIER, PRAKTISK UTBILDNING OCH ÅTGÄRDER

ETISKA OCH MEDBORGERLIGA SYNPUNKTER

- 10** Medlemsstaterna bör vidta ändamålsenliga åtgärder för att under studie- och praktiktiden hos eleverna stärka och utveckla attityder och beteenden som är grundade på insikten om nationers och folks jämlikhet och nödvändiga ömsesidiga beroende.
- 11** Medlemsstaterna bör vidta åtgärder för att säkerställa att principerna i den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna och den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering blir en integrerande del av alla barns, ungdomars eller vuxnas personlighetsutveckling genom tillämpning av dessa principer, i den dagliga undervisningen på alla nivåer och i alla former och på så sätt göra det möjligt för varje individ att personligen bidra till utbildningens omdaning och utökning i den angivna riktningen.
- 12** Medlemsstaterna bör uppmana lärare att i samarbete med elever, föräldrar, berörda organisationer och samhället använda metoder som tilltalar barns och ungdomars skapande fantasi och deras samhällsaktiviteter och därigenom gör dem redo att utöva sina fri- och rättigheter, samtidigt som de erkänner och respekterar andras rättigheter, och att fullgöra sina samhällsplikter.
- 13** Medlemsstaterna bör på varje stadium av utbildningen främja en aktiv medborgerlig praktisk utbildning som kan göra det möjligt för alla att lära känna arbetsmetoderna i lokala, nationella eller internationella offentliga institutioner, att bli insatt i tillvägagångssätten då viktiga problem skall lösas och att delta i samhällets kulturliv och i offentliga angelägenheter. Detta deltagande bör, där det är möjligt, mer och mer förena utbildning och åtgärder för att lösa problem på det lokala, nationella och internationella planet.

- 14** Utbildningen bör innefatta en kritisk analys av de historiska och samtida faktorer av ekonomisk och politisk natur som ligger bakom motsättningar och spänningar mellan länder jämte en undersökning av metoder att övervinna dessa motsättningar, vilka är de egentliga hindren för förståelse, verkligt internationellt samarbete och utveckling av världsfreden.
- 15** Utbildningen bör betona folkens verkliga intressen och dessas oförenlighet med intressena hos monopolgrupper som har ekonomisk och politisk makt och som är utsugare (exploatörer) och krigshetsare.
- 16** Elevernas deltagande i organiseringen av studierna och av den utbildningsanstalt som de går i bör i sig självt betraktas som en faktor i den medborgerliga utbildningen och som ett viktigt inslag i den internationella utbildningen.

KULTURELLA SYNPUNKTER

- 17** Medlemsstaterna bör på olika stadier och i olika typer av utbildning främja studiet av skilda kulturer, deras ömsesidiga inflytande, deras framtidsutsikter och levnadssätt, för att befordra ömsesidig förståelse av skillnaderna mellan dem. Sådana studier bör bl.a. lägga tillbörlig vikt på undervisning i främmande språk, civilisationer och kulturarv som ett medel att främja internationell och interkulturell förståelse.

STUDIER AV MÄNSKLIGHETENS STÖRSTA PROBLEM

- 18** Utbildningen bör inriktas både på att avskaffa förhållanden som förevigar och förvärrar stora problem rörande människans överlevnad och välfärd – ojämlikhet, orättvisa, internationella relationer grundade på maktbruk – och på internationella samarbetsåtgärder som kan bidra till att lösa dessa problem. Utbildningen, som i detta avseende ovillkorligen måste vara av tvärvetenskaplig natur, bör hänföra sig till sådana problem som:
  - lika rättigheter för folken och folkens självbestämmanderätt,
  - fredens bevarande; olika typer av krig och deras orsaker och verkningar; nedrustning; det otillåtliga i att använda vetenskap och teknologi i krigiska syften och deras användning i fredens och framåtskridandets syften; arten och effekten av ekonomiska, kultu-

rella och politiska relationer mellan länder och vikten av internationell rätt för dessa relationer, i synnerhet för fredens bevarande,

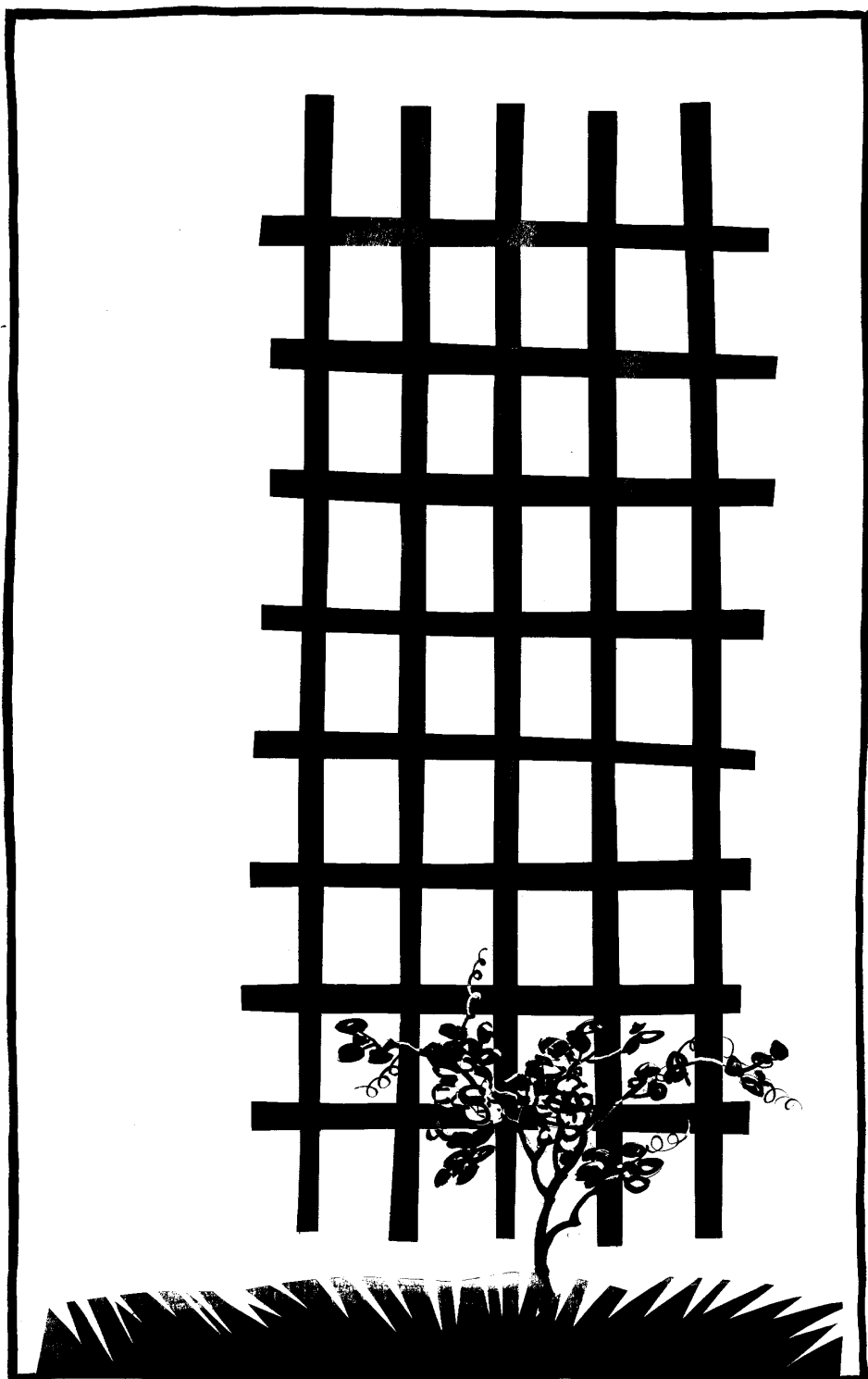
- åtgärder för att säkerställa att de mänskliga rättigheterna, inklusive flyktingars, utövas och iakttas; rasismen och dess utrotande; kampen mot diskriminering i dess olika former,
- ekonomisk tillväxt och samhällsutveckling och dessas samband med social rättvisa; kolonialism och avkolonisering; möjligheter att bistå uländerna; kampen mot analfabetismen; kampanjen mot sjukdomar och svält; kampen för en bättre livskvalitet och för högsta uppnåeliga hälsostandard; folkökning och närliggande frågor,
- utnyttjandet, förvaltandet och bevarandet av naturresurserna, miljöförstöring,
- vårdandet av människans kulturarv,
- FN-systemets roll och handlingsmetoder i ansträngningarna att lösa dessa problem och möjligheterna att öka och främja dess insatser.

19 Åtgärder bör vidtas för att utveckla studiet av de vetenskaper och ämnesområden vilka har direkt samband med de alltmer skiftande plikter och skyldigheter som internationella relationer medför.

ANDRA ASPEKTER

20 Medlemsstaterna bör uppmuntra skolmyndigheter och lärare att ge den utbildning som är planerad enligt denna rekommendation ett tvärvetenskapligt, problemorienterat innehåll, anpassat till den sammansatta naturen hos frågor som sammanhänger med tillämpningen av de mänskliga rättigheterna och med det internationella samarbetet och vilka i sig själva belyser tanken om ömsesidigt inflytande, inbördes stöd och solidaritet. Sådana program bör grundas på lämplig forskning, experiment och identifiering av bestämda utbildningsmål.

21 Medlemsstaterna bör sträva efter att säkerställa att den internationella utbildningsverksamheten ägnas speciell uppmärksamhet och resurser då den bedrivs i situationer som innebär särskilt ömtåliga eller brännbara samhällsproblem, t.ex. där det finns uppenbart ojämlika möjligheter till utbildning.

ÅTGÄRDER INOM OLIKA UTBILDNINGSSEKTORER

- 22** Ökade ansträngningar bör göras för att utveckla och förmedla ett internationellt och interkulturellt synsätt på alla stadier och i alla former av utbildning.
- 23** Medlemsstaterna bör utnyttja erfarenheterna från Associated Schools, som med Unescos hjälp genomför program för internationell utbildning. De som är engagerade i Associated Schools i medlemsstaterna bör öka och förnya sina ansträngningar att utvidga programmet till andra utbildningsanstalter och arbeta för en allmän tillämpning av dess resultat. I andra medlemsstater bör liknande verksamhet inledas så snart som möjligt. Erfarenheterna från andra utbildningsanstalter som genomfört framgångsrika program för internationell utbildning bör också studeras och spridas.
- 24** Allteftersom förskoleundervisningen utvecklas bör medlemsstaterna i den uppmuntra en verksamhet som motsvarar rekommendationens syften, eftersom grundläggande attityder, t.ex. inställningen till andra raser ofta formas under förskoleåren. Här bör föräldrarnas attityd bedömas som en väsentlig faktor i barnens uppfostran, och vuxenutbildningen, som nämns i artikel 30, bör ägna särskild uppmärksamhet åt att förbereda föräldrarna för deras roll i förskoleundervisningen. Den första skolan bör utformas och organiseras som en social miljö med sin egen karaktär och sitt eget värde, där olika situationer, inklusive lekarna, kan göra det möjligt för barnen att bli medvetna om sina rättigheter, att fritt hålla på sin rätt samtidigt som de accepterar sitt ansvar, att genom direkta erfarenheter utveckla och öka sin känsla av att tillhöra allt större samhällen – familjen, skolan och sedan de lokala, nationella och internationella samhällena.
- 25** Medlemsstaterna bör kräva att berörda myndigheter liksom lärare och elever regelbundet undersöker hur utbildningen efter gymnasiet och vid universitetet skall kunna förbättras för att mer fullständigt bidra till att målen för denna rekommendation nås.
- 26** Den högre utbildningen bör omfatta medborgarkunskap och allmän kunskapsförmedling för alla studenter, vilket kan förbättra deras kännedom om de stora problem de bör hjälpa till att lösa, ge

dem möjligheter till direkta och återkommande åtgärder för att lösa dessa problem och utveckla deras känsla för internationellt samarbete.

- 27** Allteftersom institutioner, särskilt universitet, för utbildning efter gymnasiet betjänar ett växande antal människor, bör de genomföra internationella utbildningsprogram som en del av sina ökade uppgifter inom den återkommande utbildningen och i all undervisning inta ett globalt synsätt. Genom att använda alla tillgängliga kommunikationsvägar bör de ge tillfällen och möjligheter till studier och verksamhet som är anpassade efter människornas verkliga intressen, problem och önskemål.
- 28** För att utveckla studier och praktik i internationellt samarbete bör institutioner för utbildning efter gymnasiet systematiskt utnyttja de former av internationell verksamhet som är förbundna med deras roll, t.ex. besök av utländska lärare och studenter och yrkesmässigt samarbete mellan lärare och forskargrupper i olika länder. I synnerhet bör man bedriva studier och försöksverksamhet om de språkliga, sociala, känslomässiga och kulturella hinder, spänningar, attityder och handlingar som påverkar både utländska studenter och värdinstitutioner.
- 29** Varje stadium av specialiserad yrkesutbildning bör omfatta utbildning som tillåter de studerande att förstå sin egen och sina yrkens roll för att utveckla sitt samhälle, främja internationellt samarbete, bevara och stärka freden och så tidigt som möjligt aktivt anta sin roll.
- 30** Vilka syften och former utbildningen utanför skolan – inklusive vuxenutbildningen – än har, bör den ta hänsyn till följande punkter:
  - alla utbildningsprogram utanför skolan bör så långt som möjligt präglas av ett globalt synsätt. Detta bör gälla de moraliska, medborgerliga, kulturella, vetenskapliga och tekniska inslag som förekommer i den internationella utbildningen,
  - alla berörda parter bör förena sina ansträngningar för att anpassa och utnyttja massmedia, självstudier och gruppstudier samt sådana institutioner som muséer och offentliga bibliotek, för att förmedla väsentliga kunskaper till individen, att hos honom eller henne

skapa positiva attityder och en vilja till konstruktiva åtgärder och att sprida kunskap om och förståelse för de utbildningskampanjer och program som planeras i överensstämmelse med denna rekommendations syften,

- offentliga och privata berörda parter bör söka utnyttja gynnsamma situationer och tillfällen, t.ex. den sociala och kulturella verksamheten inom ungdomsgårdar och klubbar, kulturcentra, Folkets hus eller fackföreningar, ungdomsmöten och festivaler, idrottstävlingar, kontakter med utländska besökare, studenter eller invandrare och personliga utbyten i allmänhet.
- 31** Åtgärder bör vidtas för att bistå med upprättande och utvecklande av sådana organisationer som studenters och lärares FN-föreningar, klubbar för internationella förbindelser och Unescoklubbar, vilka bör knytas till förberedandet och genomförandet av samordnade program för internationell utbildning.
- 32** Medlemsstaterna bör försöka säkerställa att den verksamhet på varje nivå av skolundervisningen och i utbildningen utanför skolan, som har samma inriktning som denna rekommendation, blir samordnad och bildar ett sammanhängande helt inom läroplanerna för de olika nivåerna och typerna av undervisning, studier och praktisk utbildning. De samarbets- och sambandsprinciper som ingår i denna rekommendation bör tillämpas inom all utbildningsverksamhet.

LÄRARUTBILDNING

- 33** Medlemsstaterna bör ständigt förbättra möjligheterna att förbereda och förkovra lärare och annan undervisningspersonal för deras roll vid fullföljandet av denna rekommendations syften och bör därför:
- motivera lärarna för deras kommande arbete: engagemang för etiken i de mänskliga rättigheterna och för målet att förändra samhället så att dessa rättigheter tillämpas i praktiken; insikt om mänsklighetens grundläggande enhet; förmåga att bibringa uppskattning av de rikedomar som mångfalden av kulturer kan skänka varje individ, grupp eller nation,

- ge grundliga tvärvetenskapliga kunskaper om världsproblemen och de internationella samarbetsproblemen, bl.a. genom arbete på att lösa dessa problem,
- förbereda lärarna själva för att aktivt delta i utformningen av program för internationell utbildning och av läromedel och materiel, varvid man tar hänsyn till önskemålen hos eleverna och nära samarbetar med dessa,
- innefatta experiment med att använda aktiva undervisningsmetoder och utbildning i åtminstone elementär utvärderingsteknik, särskilt sådan som kan tillämpas på barns, ungdomars och vuxnas sociala beteende och attityder,
- utveckla anlag och färdigheter, t.ex. en önskan och förmåga till pedagogisk förnyelse och till fortsatt utbildning, erfarenhet av grupparbete och av tvärvetenskapliga studier, kännedom om grupp-dynamik och förmåga att skapa gynnsamma tillfällen och utnyttja dessa,
- införliva experimentella studier i den internationella utbildningen, särskilt nyskapande experiment som utförs i andra länder, och i största möjliga omfattning ge berörda personer möjligheter till direkt kontakt med utländska lärare.

34 Medlemsstaterna bör ge dem som sysslar med ledning, tillsyn eller handledning – t.ex inspektorer, studierådgivare, rektorer för lärarhögskolor och organisatörer av studieverksamhet för ungdomar och vuxna – utbildning, information och råd som gör det möjligt för dem att hjälpa lärarna att arbeta för denna rekommendations syften, varvid hänsyn tas till unga människors önskemål vad gäller internationella problem och nya pedagogiska metoder som kan tänkas förbättra utsikterna att uppfylla dessa önskemål. I dessa syften bör seminarier eller repetitionskurser avseende internationell och interkulturell utbildning organiseras för att sammanföra myndigheter och lärare; andra seminarier eller kurser kunde låta utbildningsledare och lärare träffa andra berörda grupper, såsom föräldrar, elever och lärarförbund.

Eftersom det måste ske en gradvis men djupgående förändring av utbildningens roll, bör resultaten av försöken att ombilda strukturer och hierarkiska förhållanden i utbildningsanstalterna avspeglas i lärarutbildningen, informationen och rådgivningen.

- 35** Medlemsstaterna bör försöka säkerställa att varje fortbildningsprogram för aktiva lärare eller personal som är ansvarig för ledningen har inslag av internationell utbildning och ger dem tillfälle att jämföra sina erfarenheter av internationell utbildning.
- 36** Medlemsstaterna bör uppmuntra och underlätta pedagogiska studier och fortbildningskurser utomlands, särskilt genom att ge stipendier, och bör uppmuntra erkännandet av att sådana kurser är en del av det vanliga förloppet med inledande praktik, anställning, fortbildning och befordran av lärare.
- 37** Medlemsstaterna bör organisera eller bistå bilateralt lärarutbyte på alla stadier av utbildningen.

UTRUSTNING OCH LÄROMEDEL

- 38** Medlemsstaterna bör öka sina ansträngningar att underlätta nyanskaffning, framställning, distribution och utbyte av utrustning och läromedel för den internationella utbildningen, varvid speciell hänsyn bör tas till att elever och studenter i många länder får det mesta av sina kunskaper om internationella angelägenheter genom massmedia utanför skolan. För att tillgodose de uttalade behoven hos dem som är engagerade i internationell utbildning bör ansträngningarna koncentreras på att komma över bristen på läromedel och att förbättra deras kvalitet.

Åtgärderna bör sättas in efter följande linjer:

- all tillgänglig utrustning och alla läromedel, från böcker till TV, och den nya pedagogiska teknologin bör användas på ett lämpligt och konstruktivt sätt,
- det bör i undervisningen finnas ett inslag av särskild utbildning om massmedia för att hjälpa eleverna att välja och analysera information från massmedia,
- ett globalt synsätt med internationella inslag, som bildar en ram för lokala och nationella synvinklar på olika ämnen och som belyser människans vetenskapliga och kulturella historia, bör tillämpas i läroböcker och i alla andra läromedel, med vederbörlig hänsyn till värdet av bildkonst och musik som bidragande faktorer i förståelsen mellan olika kulturer,

- skrivna och audiovisuella läromedel av tvärvetenskaplig natur som belyser de stora problem mänskligheten står inför och som i varje enskilt fall visar behovet av internationellt samarbete och dess praktiska former bör utformas på landets undervisningsspråk (ett eller flera) med hjälp av information från Förenta Nationerna, Unesco och andra fackorgan,
  - dokument och andra material som belyser varje lands kultur och levnadssätt, dess viktigaste problem och dess deltagande i verksamhet av globalt intresse bör utarbetas och förmedlas till andra länder.
- 39** Medlemsstaterna bör främja lämpliga åtgärder för att säkerställa att läromedel, särskilt böcker, är fria från inslag som kan ge anledning till missuppfattningar, misstro, rasistiska reaktioner, förakt eller hat i fråga om andra grupper eller folk. Materialet bör ge en bred kunskapsbakgrund, vilken kan hjälpa eleverna att utvärdera information, och idéer som sprids av massmedia och som förefaller att strida mot denna rekommendations syften.
- 40** Varje medlemsstat bör, efter sina behov och möjligheter, upprätta eller bidra till upprättande av ett eller flera dokumentationscentra med skrivet och audiovisuellt material, utformat enligt denna rekommendations syften och anpassat till utbildningens olika former och stadier. Dessa centra bör vara konstruerade så att de främjar en omdaning av den internationella utbildningen, främst genom att utveckla och sprida nyskapande idéer och material, och de bör också organisera och underlätta informationsutbyte med andra länder.

FORSKNING OCH EXPERIMENT

- 41** Medlemsstaterna bör stimulera och stödja forskning om den internationella utbildningens grundvalar, ledande principer, praktiska tillämpningsmöjligheter och effekter och om nyheter och experimentverksamhet på detta område, t.ex. i Associated Schools. Dessa åtgärder kräver samarbete med universitet, forskningsorgan och institut, seminarier och lärarhögskolor, institutioner för vuxenutbildning och tillämpliga ickestatliga organisationer.
- 42** Medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att lärare och olika berörda myndigheter bygger den internationella

utbildningen på en sund psykologisk och samhällsvetenskaplig grund genom att tillämpa resultaten av den forskning som bedrivits i varje land om uppkomsten och utvecklingen av vänliga eller ovänliga attityder och beteenden, om attitydförändringar, om växelverkan mellan personlighetsutveckling och utbildning och om de positiva eller negativa effekterna av utbildningsverksamheten. En väsentlig del av denna forskning bör ägnas ungdomars önskningar vad gäller internationella problem och relationer.

INTERNATIONELLT SAMARBETE

- 43** Medlemsstaterna bör betrakta det internationella samarbetet som ett ansvar vid utvecklingen av den internationella utbildningen. Då de genomför denna rekommendation bör de avhålla sig från att ingripa i frågor som i huvudsak ligger inom en stats inhemska jurisdiktion enligt Förenta Nationernas stadga. Genom sitt eget handlande bör de visa att genomförandet av denna rekommendation i sig självt är en övning i internationell förståelse och internationellt samarbete. De bör t.ex. arrangera eller hjälpa berörda myndigheter och ickestatliga organisationer att arrangera fler internationella konferenser och forskningsseminarier om internationell utbildning; utöka sina program för gästande utländska studenter, forskare, lärare från arbetares bildningsförbund och bildningsorganisationer för vuxenundervisning; främja utbytesbesök av skolbarn jämte student- och lärarutbyte; utvidga och intensifiera utbytet av information om kulturer och levnadssätt; låta översätta eller bearbeta och sprida information och idéer från andra länder.
- 44** Medlemsstaterna bör uppmuntra samarbetet mellan sina och andra länders Associated Schools med hjälp av Unesco till ömsesidig nytta genom att vidga deras erfarenheter i ett bredare internationellt perspektiv.
- 45** Medlemsstaterna bör uppmuntra ett vidare utbyte av läroböcker, särskilt i historia och geografi, och bör där det är lämpligt genom att om möjligt träffa bilaterala och multilaterala överenskommelser vidta åtgärder för ömsesidiga granskningar och omarbetningar av läroböcker och andra läromedel för att säkerställa att dessa är exakta, balanserade, aktuella och objektiva och kommer att öka den ömsesidiga kunskapen och förståelsen mellan olika folk.

FN:s deklaration och rekommendationer om undervisning i miljöfrågor

INTRODUKTION

Redan vid FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 beslöts att ta fram en deklaration på miljöområdet. Konferensen deklarerade: ”att försvara och förbättra miljön för nuvarande och framtida generationer har blivit en bjudande uppgift för mänskligheten”.

1977 anordnade UNESCO:s internationella miljöundervisningsprogram en internationell konferens på ministernivå om miljöundervisning. Konferensen hölls i Tblisi i Georgien. Den resulterade i en deklaration och ett fyrtiotal rekommendationer. Tblisikonferensens deklaration och rekommendationer har varit vägledande för kommande utredningar, läroplansgrupper och utbildningsanordnare. Enligt deklarationen ska miljöundervisningen vara en livslång utbildning och ingå i alla ämnen i skolan. Eleverna ska ges möjlighet till en tvärvetenskaplig behandling av miljöfrågorna.

I denna skrift återges ett utdrag ur deklarationen och delar av rekommendationerna som har särskild betydelse för arbetet inom skolan. Den som önskar ta del av hela slutrapporten från konferensen (på engelska) kan beställa den från Svenska Unesco-rådet.

RIOKONFERENSEN

FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro 1992, den s.k. Riokonferensen, kan ses som ytterligare en milstolpe i FN:s arbete med miljö- och utvecklingsfrågor. Riomötet behandlade frågor av stor betydelse för mänsklighetens fortlevnad, t. ex. befolkningstillväxten, fattigdom och miljöförstörelse, globala miljö- och utvecklingsfrågor.

Viktiga resultat av konferensen är *Riodeklarationen*, en **principdeklaration** om samverkan mellan människor, nationer och om ansvar för miljöns beskydd, och *Agenda 21*, ett **handlingsprogram** för världens nationer för arbetet med miljöfrågorna. Handlingsprogrammet är långsiktigt och sträcker sig in i det 21:a århundradet. Båda dokumenten antogs av samtliga närvarande regeringsdelegater från 181 nationer, däribland Sverige.

I Agenda 21 kapitel 36, ges utbildningen en framträdande roll. Där påpekas att länderna bör genomföra en utförlig översyn av läroplaner för att säkerställa en multidisciplinär uppläggning som omfattar miljö- och utvecklingsfrågor. Utbildningsmyndigheter rekommenderas att med lämpligt bistånd från folkrörelser medverka till utbildningsprogram för alla lärare och utbildningsplanerare. Skolor bör engagera eleverna i studier om en god miljö. Undervisningen bör baseras på bästa tillgängliga vetenskapliga information, såsom naturvetenskaplig, beteendevetenskaplig och samhällsvetenskaplig, och ta hänsyn till estetiska och etiska dimensioner. Program för yrkesutbildning bör främja ett större medvetande om miljö- och utvecklingsproblemen.

FN:s generalförsamling har godkänt Riokonferensens beslut utan reservationer. En miljökommission inom FN har bildats, "miljöns säkerhetsråd", som ska bevaka att medlemsländerna lever upp till Agenda 21 och övervaka genomförandet. Senast 1996 bör de lokala myndigheterna i varje land ha tagit fram en **lokal Agenda**.

Lärare har en nyckelroll när det gäller information om Agenda 21 och utvecklande av en miljömedveten ungdom. I Riodeklarationen står följande:

"Ungdomars skaparkraft, idealism och mod världen över ska mobiliseras och skapa ett globalt kamratskap i syfte att uppnå en hållbar utveckling och säkra en bättre framtid för alla."

DEKLARATION ANTAGEN VID MINISTERKONFERENSEN I TBLISI OM UNDERVISNING I MILJÖFRÅGOR

Minsterkonferensen om miljöutbildning arrangerades av UNESCO i samarbete med UNEP (United Nations Environmental Program) i staden Tblisi i sovjetrepubliken Georgien. Som ett uttryck för den samstämmighet och enighet som uppnåtts där antogs högtidligen följande deklARATION:

Under de senaste decennierna har människan genom sina möjligheter att förändra miljön i allt snabbare takt förorsakat rubbningar i naturens balans. Resultatet är att levande arter utsätts för faror som kan visa sig omöjliga att avvärja.

Den deklARATION som antogs vid FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 fastslog: "att försvara och förbättra miljön för nuvarande och framtida generationer har blivit en bjudande uppgift för mänskligheten". Detta mål kräver att nya strategier skyndsamt utarbetas, strategier som är integrerade i utvecklingsarbetet, vilket särskilt i utvecklingsländerna är en förutsättning för sådana förbättringar. Solidaritet och rättvisa i relationerna mellan nationerna bör utgöra grundvalen till en ny världsordning och snarast möjligt användas till en koncentration av alla tillgängliga resurser. Undervisning i miljökunskap, byggd på vetenskapens och teknikens landvinningar bör spela en ledande roll när det gäller att skapa medvetenhet och bättre insikt i miljöproblemen. Den måste utveckla ett positivt förhållningssätt till miljön och påverka nationernas sätt att utnyttja naturtillgångarna i samma riktning.

Miljöundervisning bör ges åt människor i alla åldrar, på alla nivåer, både inom och utanför det formella undervisningsväsendet. Massmedierna bär ett stort ansvar för att deras stora resurser ställs i denna bildningsuppgifts tjänst. Miljöexperter och de personer vars åtgärder och beslut kan avsevärt påverka miljön skall bibringas nödvändiga kunskaper och färdigheter och göras fullt medvetna om sitt ansvar i detta avseende.

Rätt uppfattad skall miljöundervisning utgöra en allsidig, livslång fostran, som lätt kan anpassas till snabba scenväxlingar i en värld av

hastiga förändringar. Den skall förbereda den enskilda människan för livet genom att göra henne medveten om de stora problemen i dagens värld och genom att ge henne de färdigheter och egenskaper som krävs för att hon skall kunna spela en produktiv roll i arbetet på att förbättra levnadsvillkoren och vårda miljön med tillbörlig förankring i etiska värden. Genom ett holistiskt förhållningssätt, rotat i bred, tvärvetenskaplig jordmån, skapar miljöundervisningen ett övergripande perspektiv som tar hänsyn till det faktum att den fysiska och den av människan skapade miljön är intimt beroende av varandra. Den medverkar till att belysa de långtgående och direkta följder för framtiden som vårt agerande i dag får. Den påvisar nationernas beroende av varandra och behovet av solidaritet inom hela mänskligheten.

Miljöundervisningen måste vara samhällstillvänd. Den måste dra in den enskilde i en process av aktiv problemlösning inom ramen för definierade realiteter och stimulera initiativtagande på grundval av ansvarstagande för och engagemang i formandet av en bättre morgondag. Genom sin blotta karaktär kan miljöundervisningen lämna betydelsefulla bidrag till inlärningsprocessens förnyelse.

För att dessa mål skall nås, kräver miljöundervisning ett antal konkreta åtgärder för att fylla de luckor som – trots utomordentliga insatser – fortfarande finns i våra nuvarande utbildningssystem.

DÄRFÖR GÖRS FÖLJANDE UTTALANDE VID TBLISIKONFERENSEN:

Vi vädjar till medlemsstaterna att vidta utbildningspolitiska åtgärder som är ägnade att i undervisningssystemen införa miljökunskap och miljövard på grundval av ovan angivna mål och kriterier.

Vi uppmanar skolmyndigheterna att främja och intensifiera debatt, forskning och förnyelse på miljöundervisningens område.

Vi yrkar på att medlemsstaterna skall samarbeta på detta område genom att utbyta erfarenheter, forskningsresultat, underlag och material och genom att frikostigt ställa sina utbildningsresurser till förfogande för lärare och specialister från andra länder, samt vädjar slutligen till världssamfundet att generöst dela med sig av sina hjälpmedel för att stärka samarbetet på detta område, som symboliserar behovet av solidaritet mellan alla folk och som kan betraktas som särskilt ägnat att främja mellanfolklig förståelse och fredens sak.

REKOMMENDATIONER

MILJÖUTBILDNINGENS ROLL, MÅL OCH GRUNDPRINCIPER

REKOMMENDATION NR 1

Mot bakgrund av det hot som miljöproblemen utgör i dagens värld och i medvetande om den roll som undervisningen kan och måste spela i arbetet på att lösa sådana problem har konferensen enats om följande rekommendation:

Konferensen rekommenderar att man sätter upp vissa kriterier som vägledning vid uppbyggnad av utbildning i miljöfrågor på nationell, regional och internationell nivå

- 1 Även om det är ett faktum att biologiska och fysiska faktorer utgör den materiella grunden för människans miljö, spelar också miljöns etiska, sociala, kulturella och ekonomiska dimensioner sin roll som yttre ramar för människors förhållningssätt och som medel att förstå och använda naturtillgångarna bättre för att tillgodose mänskliga behov.
- 2 Undervisning i miljöfrågor är resultatet av en omorientering och sammankoppling av olika vetenskapsgrenar och utbildningsformer i syfte att bereda vägen för en helhetssyn på miljöproblemen, varigenom rationellare åtgärder kan vidtas med möjlighet att tillgodose de samhälleliga behoven.
- 3 Ett huvudmål för miljöutbildning är att få individer och samhällen att förstå de biologiska och konstgjorda miljöernas komplexa natur, som är resultatet av en växelverkan mellan miljöernas biologiska, fysiska, sociala, ekonomiska och kulturella beståndsdelar, och att få dem att förvärva nödvändiga kunskaper, värderingar och attityder och att skaffa sig praktiska färdigheter så att man på ett ansvarsfullt och effektivt sätt kan delta i arbetet på att förebygga och lösa miljöproblemen och hantera miljöns kvaliteter.

- 4 Ett annat huvudmål inom miljöundervisningen är att tydligt påvisa hur vi i dagens värld är så beroende av varandra, både ekonomiskt, politiskt och ekologiskt. Olika länders beslut och åtgärder kan få globala följder. Miljökunskaperna skulle i detta perspektiv bidra till att en ansvars- och solidaritetskänsla växer fram bland länder och regioner som grunden till en ny världsordning, som garanterar att miljön bevaras och förbättras.
- 5 Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt förståelsen av det komplexa samspelet mellan socio-ekonomisk utveckling och miljöförbättringar.
- 6 I detta syfte bör miljöutbildningen förmedla den kunskap som krävs för tolkning av de komplexa fenomen som formar miljön och stimulera de etiska, ekonomiska och estetiska värderingar som – i sin egenskap av självdisciplinära normer – är ägnade att utveckla miljöskonande beteendemönster. Miljöutbildningen bör även ge en rad praktiska färdigheter som behövs vid utformning och tillämpning av effektiva lösningar av miljöproblemen.
- 7 Ett förverkligande av denna målsättning kräver att miljöundervisningen skapar starkare band mellan inlärningsprocessen och verkligheten genom att utbildningen centreras på de miljöproblem som det egna närsamhället är ställt inför och att analysen koncentreras på dessa genom en tvärvetenskaplig metodik som ger en tillräcklig insikt i miljöproblematiken.
- 8 Miljöutbildning bör ses som en kontinuerlig process som – genom att uppläggning, innehåll och metodik ständigt varieras – ger mottagarna en kunskap som alltid står i samklang med miljövärdens skiftande förutsättningar.
- 9 Miljöutbildningen bör vara tillgänglig för alla ålders-, social- och yrkesgrupper i befolkningen. Den bör vara inriktad mot a) den icke-specialiserade allmänheten med ungdomar och vuxna, vilkas vardagsbeteende har ett avgörande inflytande på miljöskyddet och förbättringar av miljön, b) speciella samhällsgrupper vilkas yrkesverksamhet påverkar miljöns kvalitet och c) vetenskapsmän och tekniker som med sin specialinriktade forskning och verksamhet kommer att lägga grunden till den kunskap på vilken uppfostran, utbildning och effektiv miljövärd bör byggas.

- 10** För att åstadkomma en effektiv utformning av miljöutbildningen måste man till fullo utnyttja alla offentliga och privata resurser som samhället förfogar över på folkupplysningens område: det formella undervisningsväsendet, olika former av vuxenutbildning samt massmedier.
- 11** Om väsentliga framsteg skall kunna nås på miljövårdsområdet, måste utbildningsåtgärderna kombineras med andra åtgärder av juridisk, politisk och övervakningsnatur samt genom regeringarnas administrativa åtgärder i miljöskyddande syfte.

REKOMMENDATION NR 23

Konferensen

erinrar sig de övergripande effekterna av nuvarande, tidigare och kommande utveckling hos alla nationer på vår planet och det nära samband den har med en sund och hälsosam miljö för alla – både nu och i kommande generationer,

beaktar den aldrig tidigare skådade ekonomiska tillväxten och det tekniska framåtskridandet tillsammans med de oundvikliga förändringarna, förbättringarna, men också miljöhoten i dess spår,

är medveten om att endast samarbete, förståelse och ömsesidig hjälp, god vilja samt systematiskt förberedda, planerade och genomförda åtgärdsprogram har förutsättningar att lösa nuvarande och kommande miljöproblem under fredliga förhållanden,

anser att undervisning om miljöfrågor ger människor i hela världen den kunskap som behövs för att använda naturen och naturtillgångarna och styra miljöeffekterna så att miljön inte tar skada utan förbättras på ett klokt sätt – och att förvärva insikt, beredskap, motivation, engagemang och förmåga att, enskilt och i samverkan, arbeta mot en lösning av de aktuella problemen och ett förebyggande av nya, eftersom mänskligheten numera har både medel och kompetens att göra det,

konstaterar att dokumentationen som iordningsställt inför Tblisi-konferensen ger – tillsammans med de förslag och rapporter som framlagts vid konferensen – övergripande, realistiska och användbara förutsättningar för miljöutbildning,

varför den rekommenderar medlemsländerna att

- vidta alla erforderliga åtgärder för att på bredast möjliga front och i enlighet med varje berörd nations behov och möjligheter tillämpa resultaten av denna konferens om undervisning i miljöfrågor och i detta sammanhang utarbeta åtgärdsinriktade planer och tidsscheman för följande handlingsprogram:
  - 1) uppbyggnad av bilateralt, regionalt och internationellt samarbete inom miljöundervisningens alla områden, baserat på vetenskaplig forskning och ett brett utbyte av information och erfarenheter, programsamverkan osv,
  - 2) främjande av en helhetssyn vid lösning av miljöproblem inom varje berört lands territorium genom att man upprätthåller de nödvändiga förutsättningarna för miljöutbildning, dvs en komplett eller samordnad lagstiftning samt ekonomiska, organisatoriska och andra åtgärder,
- hålla övriga medlemsländer och UNESCO:s sekretariat underrättade om tidplaner, resultat, metoder osv rörande miljöutbildning och att sända alla relevanta underlag till UNESCO som länderna anbefaller till användning i större skala,
- utsträcka erforderlig rådgivning om miljöutbildning till andra medlemsländer eller deras organisationer,
- bygga in miljöutbildningsmoment i samtliga nationella undervisningsprogram som åtnjuter ekonomiskt stöd från internationella institutioner.

Konferensen uppmanar UNESCO:s generalkonferens att

- beakta Tblisikonferensens resultat,
- besluta om sammankallande av en andra konferens om miljöutbildning vid lämplig tidpunkt,
- rekommendera medlemsländerna att tillämpa Tblisikonferensens resultat på miljöutbildningen och att dessutom samarbeta intimt på bilateral, regional och internationell basis.

Konferensen uppmanar UNESCO:s generaldirektör att

- regelbundet låta utge en bulletin eller inrätta en permanent enhet med huvudsaklig uppgift att hålla medlemsländerna informerade om samtliga åtgärder som UNESCO:s sekretariat, medlemsländer eller olika organisationer har planerat för miljöutbildning inom en given period och om nya publikationer, forskningsprojekt, metoder, erfarenheter osv. under nära samarbete med "International Referral System" (IRS) och andra FN-organ,
- begära för detta ändamål eventuellt erforderliga bidrag från miljöfonden,
- underlätta utbyte av praktiska erfarenheter i detta avseende,
- främja internationella symposier, seminarier, filmvisningar osv. som är inriktade på miljöutbildning,
- hemställa om att UNEP-chefen stöder UNESCO:s åtgärder för att omsätta Tblisikonferensens rekommendationer i praktiken,
- främja konstant tillämpning av den handlingsplan som FN:s miljökonferens i Stockholm antog, med ytterligare tonvikt lagd på miljön som ämne i skolundervisningen,
- anmoda kommande regionala miljökonferenser i Europa och Nordamerika att slutdokumentet från Helsingforskonferensen om säkerhet och samarbete i Europa, särskilt avsnittet om miljöfrågor i del II, skall hållas i sikte och att även där prioritet skall ges åt miljö-utbildningen.

REKOMMENDATION NR 41

Konferensen

hänvisar till den viktiga roll som spelas av icke-statliga organisationer och ideella sammanslutningar på miljöundervisningens område på lokal, nationell och internationell nivå,

betonar önskvärdheten av att utvidga möjligheterna till demokratiskt kontrollerad medverkan vid utformning och genomförande av program för utbildning i miljöfrågor,

är medveten om att effektiviteten i alla mellanstatliga organisationers samarbete förstärks av den verksamhet som bedrivs av icke-statliga organisationer och ideella sammanslutningar,

rekommenderar medlemsländerna att uppmuntra och stödja de icke statliga organisationerna och de ideella sammanslutningarna på lokal, nationell och internationell nivå att utnyttja sin kapacitet och sina initiativ på bästa sätt,

rekommenderar de nationella regeringarna att skapa och stimulera miljömedvetande inom organisationer av typ lärarförbund och icke statliga sammanslutningar som arbetar direkt med barn och ungdomar, så att sådana organisationer engageras i utformning och genomförande av nationella utbildningsstrategier,

rekommenderar de icke-statliga organisationerna att ta upp miljöfostande verksamhet bland sina nuvarande aktiviteter,

rekommenderar UNESCO att nära samarbeta med icke-statliga organisationer och att stödja deras verksamhet på miljöutbildningens område.

Salamanca-deklarationen och handlingsram

FÖR UNDERVISNING AV ELEVER MED BEHOV
AV SÄRSKILT STÖD

INTRODUKTION

Drygt 300 deltagare representerande 92 regeringar och 25 internationella organisationer samlades i den spanska staden Salamanca den 7-10 juni 1994 för att inom ramen för arbetet att förverkliga målet **utbildning för alla**, diskutera de grundläggande kursändringar som krävs för att främja principen om en integrerad skolgång, nämligen tanken att göra det möjligt för skolorna att betjäna alla elever, i synnerhet dem som har behov av särskilt stöd.

Konferensen var organiserad av den spanska regeringen i samarbete med UNESCO och sammanförde högre tjänstemän inom skolväsende administratörer, planeringsansvariga och specialister samt företrädare för Förenta nationerna och berörda FN-organ, andra internationella organisationer på regeringsnivå, icke-statliga organisationer (NGOs) och biståndsorganisationer.

Konferensen antog **Salamanca-deklarationen om principer, inriktning och praxis vid undervisning av elever med behov av särskilt stöd och en handlingsram**. Grundtanken i dessa dokument är att man genom att erkänna behovet av att arbeta för målet "**skolor för alla**" skall åstadkomma läroanstalter som är till för alla elever, som respekterar olikheter, som stödjer inläring och som tillgodoser individuella behov. I den egenskapen utgör dokumenten ett viktigt bidrag till strävandena att förverkliga en skolundervisning för alla och göra skolorna pedagogiskt effektivare.

Undervisning av elever med behov av särskilt stöd – en fråga som berör Nord och Syd lika mycket – är ett projekt som inte kan drivas framåt isolerat från andra strävanden. Det måste ingå i en övergripande utbildningsstrategi, vara ett led i en ny inriktning av social- och finanspolitiken. Det kräver en omfattande reform av det allmänna skolväsendet.

Dessa dokument uttrycker en internationell samsyn på **specialundervisningens framtida behov**.

SALAMANCA-DEKLARATIONEN OM PRINCIPER, INRIKTNING OCH PRAXIS

VID UNDERVISNING AV ELEVERS BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

* Översättningsanmärkning: I denna rapport används flitigt begreppet 'inclusion' eller 'inclusive education' här översatta med integration. Ett annat uttryck som förekommer flitigt i rapporten är 'special needs education' vilket översatts med undervisning för elever med behov av särskilt stöd eller för elever med behov av särskilt stöd i undervisningen.

Genom att bekräfta varje enskild människas rätt till undervisning, så som den stadfästas i 1948 års allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna och att förnya världssamfundets utfästelse vid 1990 års världskonferens om undervisning för alla i avsikt att säkerställa denna rättighet för alla, oberoende av individuella olikheter,

Genom att erinra om Förenta nationernas olika deklarationer, som kulminerade i FNs år 1993 utfärdade standardregler om delaktighet och jämlikhet för människor med funktionshinder, som eftertryckligt anmodar staterna att tillse att utbildning av personer med funktionshinder görs till en del av det allmänna utbildningsväsendet,

Genom att notera, med tillfredsställelse, det ökade engagemanget hos regeringar, myndigheter, kommuner, intresseorganisationer, och föräldrasammanslutningar, och särskilt hos de funktionshindrades egna organisationer, i deras strävan att förbättra tillgången till undervisning för den majoritet elever med behov av särskilt stöd som ännu inte har det, samt genom att som ett bevis för detta engagemang erkänna det faktum att representanter på hög nivå för ett flertal regeringar, specialistorgan och mellanstatliga organisationer aktivt deltar i denna världskonferens,

- 1) bekräftar vi, delegaterna vid världskonferensen om undervisning av elever med behov av särskilt stöd, representerande 92 regeringar och 25 internationella organisationer som samlats här i Salamanca i Spanien den 7-10 juni 1994, åter vårt engagemang för målsättningen undervisning för alla, samtidigt som vi erkänner nödvändigheten och angelägenheten av att tillhandahålla undervisning av barn, ungdomar och vuxna med särskilda utbildningsbehov inom det ordinarie undervisningsväsendet, och ger vidare härmed vårt stöd till handlingsramen för åtgärder för undervisning av ele-

ver med behov av särskilt stöd, så att regeringar och organisationer kan vägledas av andan i dess föreskrifter och rekommendationer,

2) Vi tror och deklarerar att

- varje barn har en grundläggande rätt till undervisning och måste få en möjlighet att uppnå och bibehålla en acceptabel skolningsnivå,
- varje barn har unika egenskaper, intressen, fallenheter och inlärningsbehov,
- utbildningssystemen skall utformas och utbildningsprogrammen genomföras på sådant sätt att den breda mångfalden av dessa egenskaper och behov tillvaratas,
- elever med behov av särskilt stöd måste ha tillgång till ordinarie skolor som skall tillgodose dem inom en pedagogik som sätter barnet i centrum och som kan tillgodose dessa behov,
- ordinarie skolor med denna integrationsinriktning är det effektivaste sättet att bekämpa diskriminerande attityder, att skapa en välkomnande närmiljö, att bygga upp ett integrerat samhälle och att åstadkomma skolundervisning för alla; dessutom ger de flertalet barn en funktionsduglig utbildning och förbättrar kostnadseffektiviteten och - slutligen - hela utbildningssystemet.

3) Vi anmodar och uppmanar alla **regeringar** att

- i sina politiska riktlinjer och anslagstilldelningar prioritera förbättringarna av sina utbildningssystem så att de kan ta emot alla barn, oavsett individuella skillnader eller svårigheter,
- i lagstiftning eller riktlinjer stadfästa principen om integrerad undervisning, som innebär att alla barn undervisas inom det ordinarie skolväsendet, om det ej finns tvingande skäl att handla på annat sätt,
- ta fram goda exempel och uppmuntra utbyten med länder som har erfarenhet av integrerade skolor,
- upprätta decentraliserade och engagemangsfrämjande rutiner vid planering, övervakning och utvärdering av utbildningsutbudet för barn och vuxna med särskilda behov,
- uppmuntra och underlätta medverkan från föräldrarnas, lokalsamhällets och handikapporganisationernas sida i planering och beslutsfattande i samband med uppbyggnaden av utbildningsut-

- budet för barn och vuxna med särskilda behov,
- satsa mer på tidig kartläggning av behoven och på styrningsstrategier samt på yrkesutbildningsaspekterna av den integrerade skolundervisningen,
- tillse att lärarutbildningen och fortbildningen av lärare inom ramen för en systematisk förändring, anpassas till undervisningen av elever med behov av särskilt stöd inom det ordinarie skolväsendet.

4) Vi anmodar också det **internationella samfundet**, i synnerhet

- **regeringar med program för internationellt samarbete och internationella biståndsorgan, särskilt finansierarna av Världskonferensen om utbildning för alla: Unesco (Förenta nationernas organisation för främjande av undervisning, vetenskap och kultur), UNICEF (Förenta nationernas barnfond), UNDP (Förenta nationernas utvecklingsprogram) och Världsbanken att**
  - ge sitt stöd till principen om integrerad skolundervisning och stimulera utvecklingen av undervisningsprogram för elever med behov av särskilt stöd som en del av samtliga undervisningsprogram,
- **Förenta nationerna och dess organ, särskilt ILO (Internationella arbetskontoret), WHO (Världshälsoorganisationen), Unesco och UNICEF,**
  - att stärka sina insatser för tekniskt samarbete lika väl som att förstärka sitt samarbete och sina nätverk för ett mera effektivt stöd till utökat och integrerat stöd till utbildning av elever med behov av särskilt stöd;
- **icke-statliga organisationer (NGOs) som medverkar i nationell planering och tillhandahållande av tjänster,**
  - att stärka sitt samarbete med de officiella nationella institutionerna och intensifiera deras växande engagemang i planering, genomförande och utvärdering av integrerad undervisning av elever med behov av särskilt stöd;
- **Unesco, i dess egenskap av FNs organisation för främjande av undervisning, att**
  - tillse att undervisningen av elever med behov av särskilt stöd tas upp i alla diskussioner i alla fora som rör utbildningsfrågor,

- mobilisera stödet från lärarorganisationerna i frågor som gäller förbättringen av lärarutbildningen i undervisning av elever med behov av särskilt stöd,
- stimulera vetenskapssamfundet att stärka forskning och bilda nätverk och att upprätta regionala informations- och dokumentationscentra, vidare att fungera som en central för erfarenhetsutbytet om sådana verksamheter och sprida kunskap om de konkreta resultat och framsteg som uppnåtts på nationell nivå vid genomförandet av denna deklarations principer,
- anskaffa medel genom att inom sin nästa plan på medellång sikt (1996-2002) inrätta ett utvidgat program för integrerade skolor och samhällsstödprogram, som skulle göra det möjligt att lansera pilotprojekt som kan användas för demonstration av nya metoder och utveckla indikatorer för behovet av och tillgången till undervisning av elever med behov av särskilt stöd.

5) Slutligen uttrycker vi vår varma tacksamhet mot Spaniens regering och Unesco för att ha organiserat konferensen, och vi uppfordrar dem att göra allt som står i deras förmåga för att bringa denna deklaration och medföljande handlingsram till världssamfundets kännedom, särskilt Toppmötet om sociala frågor (Köpenhamn 1995) och Internationella kvinnokonferensen (Beijing 1995).

Antagen med acklamation i staden Salamanca, Spanien, i dag den 10 juni 1994.

UNDERVISNING AV ELEVER MED BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

HANDLINGSRAM

Innehållsförteckning

Inledning

I. Nyttänkande i specialpedagogiken

II. Riktlinjer för åtgärder på nationell nivå

- A Inriktning och organisation
- B Skolfaktorer
- C Rekrytering och utbildning av undervisande personal
- D Externa stödtjänster
- E Prioriterade områden
- F Samhällsperspektiv
- G Erforderliga resurser

III. Riktlinjer för åtgärder på regional och internationell nivå

INLEDNING

1. Denna *handlingsram för specialpedagogiska åtgärder* antogs av den internationella konferensen om undervisning av elever med behov av särskilt stöd som arrangerades av spanska regeringen och Unesco i Salamanca den 7-10 juni 1994. Dess syfte är att ge regeringar, internationella organisationer, nationella biståndsorgan, icke-statliga organisationer och andra organ underlag för planering och vägledning för åtgärder i samband med genomförandet av *Salamanca-deklarationen om principer, inriktning och praktik vid undervisning av elever med behov av särskilt stöd*. *Handlingsramen* bygger i omfattande utsträckning på resolutioner, rekommendationer och publikationer inom FN-organisationen och andra mellanstatliga organisationer, särskilt *Standardreglerna om delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning*.¹ I handlingsramen beaktas även förslagen, riktlinjerna och rekommendationerna från de fem regionala seminarierna som hölls som förberedelser inför den internationella konferensen.

¹ United Nations Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, A/RES/48/96, Förenta nationernas resolution antagen av generalförsamlingen vid dess 48:e session den 20 december 1993.

2. Alla barns rätt till undervisning är stadfäst i den *allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna* och har kraftfullt bekräftats i den *internationella deklarationen om utbildning* för alla. Varje människa med funktionshinder har rätt att uttrycka sina önskemål ifråga om sin utbildning så mycket som de kan utrönas. Föräldrarna har en given rätt att bli rådfrågade om den utbildningsform som är bäst lämpad med hänsyn till deras barns behov, förhållanden och ambitioner.
3. Den vägledande princip som ligger till grund för denna *handlingsram* är att skolorna skall ge plats för *alla barn*, utan hänsyn till deras fysiska, intellektuella, sociala, emotionella, språkliga eller andra förutsättningar. Den skall omfatta handikappade och begåvade barn, gatubarn och barnarbetare, barn från språkliga, etniska eller kulturella minoriteter samt barn från andra eftersatta eller marginaliserade områden eller befolkningsgrupper. Dessa förhållanden skapar en rad utmaningar för skolsystemen. I anslutning till föreliggande handlingsram avses med uttrycket 'specialundervisning' eller 'undervisning av elever med behov av särskilt stöd' undervisning av alla de barn och ungdomar vilkas behov härrör ur funktionshinder eller inlärningssvårigheter. Många barn upplever inlärningssvårigheter och har alltså någon gång under sin skoltid särskilda pedagogiska behov. Skolorna måste finna vägar när det gäller att med lyckat resultat ge undervisning åt alla barn, däribland dem som har svåra skador och funktionshinder.

Det råder en allt större enighet om att barn och ungdomar med behov av särskilt stöd i undervisningen (särskilda pedagogiska behov) bör omfattas av de allmänna undervisningssystem som byggts upp för flertalet barn. Detta har lett till begreppet 'integrerad skola'. Den uppgift som den integrerade skolan står inför är att utveckla en pedagogik med barnet i centrum som har förutsättningar att med framgång ge undervisning åt alla barn, däribland dem som har grava skador och funktionshinder. Fördelen med sådana skolor är inte bara att de kan tillhandahålla undervisning av hög kvalitet åt alla barn. Inrättandet av sådana skolor är ett avgörande steg när det gäller att försöka ändra diskriminerande attityder, att skapa en välkomnande närmiljö och att utveckla ett integrerat samhälle. En ändring av det sociala perspektivet är ofrånkomlig. Alltför länge har personer med funktionshinder betraktats av ett samhälle som har koncentrerat sig mer på deras svårigheter än på deras möjligheter.

4. Undervisning av elever med behov av särskilt stöd bygger på den sunda pedagogikens välbeprövade principer som kan komma alla barn tillgodo. Den utgår från att alla skillnader människor emellan är normala och att inläringen följaktligen måste anpassas till barnets behov snarare än att barnet skall formas i enlighet med i förväg fastställda antaganden om inlärningsprocessens takt och natur. En pedagogik som sätter barnet i centrum är till nytta för samtliga elever och, följaktligen, för hela samhället. Erfarenheten visar att den kan i avsevärd utsträckning minska den utslagning och kvarsittning som är ett så omfattande inslag i många undervisningssystem, samtidigt som det ger bättre genomsnittresultat. En pedagogik som utgår från barnets behov kan hjälpa till att undvika det resursslöseri och omintetgörande av förhoppningar som alldeles för ofta är en konsekvens av undermåliga undervisningsmetoder och strävan efter homogenitet i fråga om undervisning. Skolor som utgår från barnet i centrum är dessutom en utbildningsbas för ett människoorienterat samhälle som respekterar alla människors såväl skillnader som värdighet.

5. Denna *handlingsram* är uppdelad i följande avsnitt:

I. Nyttänkande i specialpedagogiken

II. Riktlinjer för åtgärder på nationell nivå

- A Inriktning och organisation
- B Skolfaktorer
- C Rekrytering och utbildning av undervisande personal
- D Externa stödtjänster
- E Prioriterade områden
- F Samhällsperspektiv
- G Erforderliga resurser

III. Riktlinjer för åtgärder på regional och internationell nivå

I. NYTÄNKANDE I SPECIALPEDAGOGIKEN

6. Under de två senaste decennierna har man inom den allmänna socialpolitiken allt mer använt integrering och delaktighet som verktyg i kampen mot utslagningen. Att vara en del av samhället och att medverka i det är något väsentligt för människans värdighet

och för hennes tillgodogörande och utövande av de mänskliga rättigheterna. På undervisningens område återspeglas denna tendens av att man utarbetar strategier för att ge människorna verkligt lika förutsättningar. Erfarenheten i många länder visar att integreringen av barn och ungdomar med behov av särskilt stöd i undervisningen bäst uppnås inom reguljära skolor som betjänar alla barn i ett lokalsamhälle. Det är i detta sammanhang som elever med behov av särskilt stöd kan uppnå de bästa inlärningsresultaten och delaktighet i samhället. De integrerade skolorna erbjuder alltså gynnsamma förutsättningar för att skapa lika chanser och fullständig medverkan, men för att de skall lyckas krävs det en samordnad insats, icke blott från lärare och skolpersonal utan även från kamrater, familjer och frivilliga. En reform av samhällsinstitutioner är inte bara en teknisk uppgift - den beror framför allt på övertygelsen, engagemanget och den goda viljan hos de enskilda människor som utgör ett samhälle.

7. Den grundläggande principen för den integrerade skolan är att alla barn, närhelst så är möjligt, skall undervisas tillsammans, oberoende av eventuella svårigheter eller inbördes skillnader. De integrerade skolorna måste erkänna och tillgodose sina elevers olika behov och ha utrymme för både olika inlärningsmetoder och inlärningsstemon och därvid ge alla en kvalitativt bra undervisning genom lämpliga kursplaner, organisatoriska ramar, pedagogiska metoder, resursanvändning och samarbete med lokalsamhället. Stöd och tjänster skall tillhandahållas kontinuerligt och svara mot uppkomsten av särskilda behov i varje enskild skola.
8. Inom de integrerade skolorna skall barn med behov av särskilt stöd få allt det extra stöd de eventuellt behöver för att de skall kunna undervisas på ett effektivt sätt. Integrerad skolgång är det effektivaste sättet att bygga upp en solidaritet mellan barn med behov av särskilt stöd och deras kamrater. Att sända barn till särskilda skolor – eller att sammanföra dem i specialklasser eller avdelningar inom en viss skola på varaktig basis – bör vara en undantagslösning att förordas endast i de sällsynta fall där det har klart påvisats att undervisning i vanlig klass inte kan tillgodose ett barns undervisningsrelaterade eller sociala behov eller när så krävs med hänsyn till det barnets eller andra barns bästa.

9. Systemet för undervisning av barn med behov av särskilt stöd varierar oerhört från land till land. Så finns det exempelvis länder som har väletablerade system med särskilda skolor för elever med speciella funktionshinder. Sådana särskilda skolor kan utgöra en värdefull resurs för de integrerade skolornas utveckling. Personalen vid dessa specialiserade institutioner har den sakkunskap som behövs för tidig kartläggning och identifiering av barn med funktionshinder. Sådana särskilda skolor kan också tjäna som utbildnings- och resurscentra för personalen i vanliga skolor. Slutligen gäller att specialskolor eller specialavdelningar inom integrerade skolor kanske även framledes är den skolform som har de största förutsättningarna att ge den lämpligaste undervisningen för det relativt lilla antal elever med funktionshinder som inte kan erbjudas en fullgod undervisning i vanliga klassrum eller skolor. Investeringar i de existerande specialskolorna bör styras mot deras nya och utvidgade uppgift att ge expertstöd till de reguljära skolorna för att hjälpa dem att tillgodose elever som har behov av särskilt stöd i undervisningen. En viktig insats som specialskolornas personal kan göra för de vanliga skolorna är att anpassa kursplanernas innehåll och metodik till elevernas individuella behov.
10. Länder med få eller inga specialskolor skulle i regel göra klokast i att koncentrera sina ansträngningar på att utveckla integrerade skolor och de specialfunktioner som behövs för att betjäna det stora flertalet barn och ungdomar, särskilt i form av lärarutbildning i specialpedagogik och resurscentra med lämplig bemanning och utrustning, till vilka skolorna skulle kunna vända sig för assistans. Erfarenheten – särskilt i utvecklingsländerna – visar att specialskolornas höga kostnader i praktiken leder till att endast en liten minoritet elever, vanligen från en stadsbefolkningsselit, drar nytta av dem. Den stora majoriteten elever med behov av särskilt stöd, särskilt på landsbygden, får följaktligen ingen service alls. I många utvecklingsländer beräknas i själva verket andelen elever med behov av särskilt stöd som omfattas av existerande strukturer uppgå till mindre än en procent. Dessutom tyder erfarenheten på att integrerade skolor som betjänar samtliga elever i ett lokalsamhälle är mest framgångsrika när det gäller att utverka samhällets stöd och att hitta kreativa och okonventionella sätt att utnyttja de begränsade resurser som står till förfogande.

11. De som i statliga organ ansvarar för planeringen av utbildningsväsendet bör rikta in sig på undervisning för alla människor, i ett lands alla regioner och i *alla* socio-ekonomiska skikt, både via offentliga och privata skolor.
12. Eftersom jämförelsevis få barn med funktionshinder tidigare har haft tillgång till undervisning, särskilt i världens utvecklingsområden, finns det miljoner vuxna människor med funktionshinder som saknar t.o.m. den elementäraste grundutbildning. Det krävs alltså en samordnad satsning för att via vuxenundervisningsprogram lära vuxna människor med funktionshinder att läsa, räkna och tillägna sig grundläggande färdigheter.
13. Särdeles viktigt är att man inser att kvinnorna ofta har drabbats av ett dubbelt handikapp, en nackdel som oftast härrör ur det förhållandet att hon är kvinna förvärrar de av funktionshindret orsakade svårigheterna. Kvinnor och män skall ha lika stort inflytande på utbildningsprogrammets utformning och ha samma möjligheter att dra nytta av dem. Särskilda satsningar skall göras för att stimulera flickor och kvinnor att delta i utbildningsprogrammen.
14. Denna *ram* är avsedd att vara en övergripande vägledning vid planeringen av åtgärder på specialundervisningsområdet. Den kan uppenbarligen inte beakta de mycket olikartade situationer som förekommer i världens olika regioner och länder och måste följaktligen anpassas till lokala behov och förhållanden. För att bli effektiv måste den kompletteras med nationella, regionala och lokala handlingsplaner som är genomsyrate av en politisk och folklig vilja att åstadkomma en *utbildning för alla*.

II. RIKTLINJER FÖR ÅTGÄRDER PÅ NATIONELL NIVÅ

A INRIKTNING OCH ORGANISATION

15. Integrerad undervisning och samhällsbaserad [re]habilitering utgör kompletterande och ömsesidigt understödjande metoder att betjäna människor med behov av särskilt stöd i undervisningen. Båda begreppen utgår från principerna om tillhörighet, integrering och medverkan och står för välbeprövade och kostnadseffektiva tillvägagångssätt att främja likvärdig tillgång till undervisning

för elever med behov av särskilt stöd, inom ramen för en rikstäckande strategi för att förverkliga en utbildning för alla. Jordens länder uppmanas att beakta nedanstående åtgärder med avseende på deras utbildningssystem inriktning och organisation.

16. Lagstiftarna skall erkänna principen om rätten för barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder till lika möjligheter inom den obligatoriska skolan, gymnasieskolan och den postgymnasiala utbildningen. Detta skall, så långt som möjligt, förverkligas inom integrerade institutioner.
17. Parallella och kompletterande lagstiftningsåtgärder skall vidtas på områden som rör hälsovård, välfärd, yrkesutbildning och sysselsättning för att stödja och ge skollagstiftningen fullt genomslag.
18. Skolpolitiken på alla nivåer, från nationell till lokal nivå, skall bygga på kravet att ett barn med funktionshinder bör följa undervisningen i den närmaste skolan, dvs. den skola i vilken barnet skulle ha gått om det ej hade haft ett funktionshinder. Undantag från denna regel skall ifrågakomma endast vid överväganden från fall till fall, där undervisning i särskilda skolor eller specialiserade institutioner skall väljas endast om det kan påvisas att sådan undervisning tillgodoser det enskilda barnets behov.
19. Metoden att inte särbehandla barn med funktionshinder skall vara en normal beståndsdel av den nationella planeringen för att förverkliga målet utbildning för alla. Även i de undantagsfall där barn placeras i särskilda skolor behöver undervisningen av dem inte vara helt segregerad. Deltidsundervisning i normala skolor bör uppmuntras. Nödvändiga mått och steg bör också vidtas för att säkerställa att ungdomar och vuxna med särskilda behov kan delta i undervisning på gymnasie- och högskolenivå och i yrkesutbildningsprogram. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kravet att flickor och kvinnor med funktionshinder skall ha samma tillgång till utbildning och samma förutsättningar på detta område som män.
20. Särskild uppmärksamhet skall ägnas barn och ungdomar med svårt funktionshinder eller med flera funktionshinder. De har samma rättigheter som alla andra i samhället att uppnå största möjliga

oberoende som vuxna och skall i det syftet få en så omfattande utbildning som de kan tillgodogöra sig.

21. Skolpolitiken skall till fullo beakta individuella skillnader och situationer. Så t.ex. skall teckenspråkets betydelse som kommunikationsmedium bland döva människor erkännas, och åtgärder skall vidtas för att alla döva har tillgång till undervisning på sitt nationella teckenspråk. På grund av döva och dövblinda människors särskilda kommunikationsbehov, är det eventuellt lämpligare att förlägga deras undervisning till specialskolor eller specialklasser och specialavdelningar i vanliga skolor.
22. Den samhällsbaserade rehabiliteringen bör utvecklas som en del av en övergripande strategi för stöd av kostnadseffektiv undervisning och utbildning av personer med behov av särskilt stöd i undervisningen. Samhällsbaserad habilitering skall ses som ett särskilt tillvägagångssätt inom ramen för samhällets strävan mot alla funktionshindrade människors habilitering, likavärdiga möjligheter och samhällsintegrering. Den bör förverkligas genom samordnade insatser från de funktionshindrade själva, från deras familjer samt från behöriga undervisnings-, hälso-, yrkesutbildnings- och sociala organ.
23. Såväl politiska program som finansiella arrangemang skall stimulera och underlätta framväxten av integrerade skolor. Hinder för utvecklingen bort från specialskolor till ordinarie skolor skall undanröjas, och en gemensam administrativ struktur byggas upp. Framstegen i riktning mot integreringen skall noggrant följas genom insamling av statistiska uppgifter som kan ge en klar uppfattning om antalet elever med funktionshinder som drar nytta av specialundervisningens resurser, sakkunskap och utrustning samt antalet elever med särskilda undervisningsbehov som är inskrivna i vanliga skolor.
24. Samverkan mellan skol-, social- och arbetsmarknadsmyndigheterna skall stärkas på alla plan för att samordning och arbetsfördelning skall kunna ske. Vid planerings- och samordningsarbetet skall hänsyn tas till den faktiska och möjliga roll som kan spelas av halvvoffentliga och icke-statliga organisationer (NGOs). En särskild satsning bör göras för att utverka samhällets stöd när det gäller att tillgodose elevernas behov av stödjande insatser.

25. De nationella myndigheterna har ett särskilt ansvar för övervakningen av den externa finansieringen av specialundervisningen och för att man i samverkan med sina utländska partners tillser att finansieringen står i samklang med nationella prioriteringar och program för att förverkliga målsättningen utbildning för alla. Organ för bilateralt och multilateralt bistånd bör för sin del noggrant beakta de nationella myndigheternas riktlinjer för undervisning av elever med behov av särskilt stöd, när de planerar och genomför handlingsprogram inom utbildning och närbesläktade områden.

B SKOLFAKTORER

26. För att utveckla integrerade skolor som kan ta emot ett stort antal elever både i tätorter och på landsbygd krävs följande: formulering av en tydlig och kraftfull integreringspolitik tillsammans med erforderliga finansieringsåtgärder, en effektiv informationssatsning på allmänheten för att bekämpa fördomar och skapa upplysta och positiva förhållningssätt, ett omfattande program för information och personalutbildning samt tillhandahållande av nödvändiga stödtjänster. Förändringar på alla följande områden inom undervisningsväsendet, liksom på många andra områden, är nödvändiga för de integrerade skolornas framgång: läro- och kursplaner, skollokaler, skolorganisation, pedagogik, utvärdering, bemanning, etiska normer i skolan samt icke schemalagda aktiviteter.
27. De flesta av de erforderliga förändringarna hänför sig inte enbart till integreringen av barn med behov av särskilt stöd. De utgör en del av en större utbildningsreform som behövs för att förbättra dess kvalitet och aktualitet och höja samtliga elevers inlärningsnivåer. *Internationella deklarationen om utbildning för alla* har understrukt behovet av en metodik som sätter barnet i centrum och som syftar till framgångsrik utbildning för alla barn. Om man tillämpar mer flexibla och anpassningsbara system som kan ta bättre hänsyn till barnens olika behov, bidrar man både till pedagogiska framgångar och till integreringen. Följande riktlinjer är koncentrerade på de faktorer som behöver beaktas vid undervisningen av barn med behov av särskilt stöd i integrerade skolor.

FLEXIBLA KURSPLANER

28. Kursplanerna skall anpassas till barnens behov, inte tvärtom. Skolorna skall därför erbjuda alternativa kurser som passar barn med olika förutsättningar och intressen.
29. Barn med behov av särskilt stöd bör erhålla ytterligare inlärningsstöd inom ramen för den ordinarie kursplanen, inte en annorlunda kursplan. Den vägledande principen bör vara att ge alla barn samma undervisning, samtidigt som man ger ytterligare assistans och stöd till de barn som behöver det.
30. Förvärvandet av kunskaper är inte bara en fråga om formella och teoretiska redogörelser. Undervisningens innehåll bör riktas in mot högt ställda normer och mot individens behov i syfte att sätta honom eller henne i stånd att till fullo delta i utvecklingsarbetet. Undervisningsmetoderna bör ha samband med elevernas egna erfarenheter och praktiska angelägenheter för att de skall kunna motiveras bättre.
31. För att följa varje enskilt barns utveckling, skall bedömningsrutinerna ses över. Utvärderingen av inlärningsutvecklingen bör byggas in i den normala undervisningsprocessen, så att elever och lärare hålls underrättade om den kunskapsnivå som uppnåtts och för att kartlägga svårigheter och hjälpa eleverna att övervinna dem.
32. Barn med behov av särskilt stöd skall erbjudas kontinuerligt stöd. Det kan röra sig om allt från ett minimum av stöd i det vanliga klassrummet till kompletterande program för inlärningsstöd inom skolan som vid behov kan utvidgas till assistans från speciallärare och extern stödpersonal.
33. Lämplig och överkomlig teknologi skall vid behov utnyttjas för att öka chanserna till framgångsrika skolstudier och stödja kommunikation, rörlighet och inlärnin. Tekniska hjälpmedel kan erbjudas på ett mer ekonomiskt och effektivare sätt, om de tillhandahålls från en central resursbank på varje ort där det finns sakkunskap för val av lämpliga hjälpmedel med hänsyn till individuella behov och för service.

34. Kapacitet skall byggas upp och forskning genomföras på nationell och regional nivå för att utveckla lämpliga stödteknologisystem för specialundervisningen. De stater som har ratificerat Florensavtalet skall uppmuntras att använda detta verktyg för att underlätta fri handel med material och utrustning med anknytning till människor med funktionshinder. Samtidigt uppmanas de stater som inte har anslutit sig till avtalet att göra det för att underlätta fri handel med varor och tjänster av pedagogisk och kulturell natur.

SKOLLEDNING

35. Lokala administratörer och skolchefer kan spela en huvudroll när det gäller att göra skolorna mer lyhörda för elever med behov av särskilt stöd, om de ges den för detta erforderliga behörigheten och en lämplig utbildning. De bör uppmanas att ta fram flexibla ledningsrutiner, inventera de pedagogiska resurserna, diversifiera studiealternativen, ta vara på den hjälp eleverna kan ge varandra, erbjuda stöd åt elever i svårigheter samt bygga upp nära relationer till föräldrar och närmiljö. För att skolan skall kunna ledas på ett framgångsrikt sätt, måste lärare och skolpersonal engagera sig på ett aktivt och kreativt sätt och man måste bygga upp en effektiv samverkan och ett effektivt lagarbete för att tillgodose elevernas behov.
36. Skolcheferna/rektorererna har ett särskilt ansvar för att stimulera till positiva förhållningssätt inom hela skolan och tillse att det sker en effektiv samverkan mellan klasslärare och stödpersonal. Lämpliga arrangemang för att organisera stödinsatserna och den exakta arbetsfördelningen mellan de olika aktörerna i undervisningsprocessen bör fastställas samråds- och förhandlingsvägen.
37. Varje enskild skola skall vara en samfällighet som är kollektivt ansvarig för varje enskild elevs framgång eller misslyckande. Det är undervisningsgruppen snarare än den enskilde läraren som skall dela ansvaret för undervisningen av barn med behov av särskilt stöd. Föräldrar och frivilliga bör inbjudas att ta aktiv del i skolans arbete. Lärarna spelar dock en nyckelroll i sin egenskap av ledare för undervisningsprocessen och skall stödja eleverna genom användning av tillgängliga resurser både inom och utanför klassrummet.

INFORMATION OCH FORSKNING

38. Genom att sprida kännedom om exempel på framgångsrika arbetssätt skulle man kunna förbättra undervisning och inläring. Information om tillämpliga forskningsresultat skulle likaledes vara värdefull. Verksamheter i form av erfarenhetsinsamling och uppbyggnad av dokumentationscentraler bör stödjas på nationell nivå och tillgången till källorna breddas.
39. Specialundervisningen skall inkluderas i forskningsinstitutionernas forsknings- och utvecklingsprogram och vid de enheter som utarbetar läro- och kursplanerna. På det området bör särskild uppmärksamhet ägnas aktionscentrerad forskning med tonvikt på nya koncept vid framtagning av undervisnings- och inlärningsstrategier. Klasslärarna bör aktivt delta i både de praktiska insatser och den reflektionsverksamhet som ingår i sådana undersökningar. Experimentella projekt och fördjupningsstudier bör också initieras för att bredda beslutsunderlagen och ge bättre vägledning inför framtida åtgärdsprogram. Dessa experiment och studier skulle kunna genomföras på samverkans grund av flera länder.

C REKRYTERING OCH UTBILDNING AV UNDERVISANDE PERSONAL

40. Utbildning av all undervisande personal framstår som en nyckelfaktor när det gäller att stimulera arbetet i riktning mot den integrerade skolan. Vikten av att rekrytera lärare med funktionshinder, som kan fungera som förebilder för barn med funktionshinder, inses allt mer. Nedan angivna åtgärder skulle kunna vidtas.
41. Lärarutbildningarna för såväl grund- som gymnasieskola bör innehålla inslag som hos lärarkandidaterna skapar en positiv inställning till funktionshinder och som därigenom utvecklar en förståelse för vad som kan åstadkommas i skolor med lokalt tillgängliga stödtjänster. De kunskaper och färdigheter som krävs är huvudsakligen en god förmåga att lära ut, vari ingår förmågan att bedöma särskilda behov, anpassa kursplanens innehåll, utnyttja tekniska hjälpmedel, individualisera undervisningsmetoderna så att de passar en bredare uppsättning av färdigheter osv. I lärarutbildningens praktiska del bör särskild uppmärksamhet ägnas åt att förbereda lärarna att utöva sin autonomi och tillämpa sina färdigheter i

att anpassa kursplaner och metoder för att tillgodose barnens behov och att samarbeta med specialister och samverka med föräldrar.

42. De färdigheter som krävs för att tillgodose specialundervisningens behov bör beaktas vid betygssättning och utexaminering av lärare.
43. Åtgärder som bör prioriteras är framtagning av skriftligt material och anordnande av seminarier för lokala skoladministratörer, inspektörer, rektorer och studierektorer och huvudlärare för att de skall kunna utveckla sin förmåga att utöva ledarskap på detta område och att stödja och utbilda lärarpersonal med begränsad erfarenhet.
44. Huvudutmaningen är att ge fortbildning åt alla lärare, med tanke på de skiftande och ofta svåra förhållanden under vilka de tjänstgör. Fortbildningen bör, där så är möjligt, äga rum på skolnivå i form av undervisning under ledning av handledare, varvad med distansstudier och andra självinlärningstekniker.
45. Specialiserad utbildning i pedagogik för undervisning av elever med särskilda behov, som leder till extra meriter, bör normalt integreras med eller föregås av utbildning och praktik som vanlig lärare, för att vederbörandes mångsidighet och flexibilitet skall säkerställas.
46. Utbildningen av speciallärare bör ses över i syfte att göra dessa lärare kapabla att arbeta i olika miljöer och spela en nyckelroll vid utformningen av kursprogrammen för undervisning av elever med behov av särskilt stöd. Som en gemensam kärna bör en generell metodik tas fram, som omfattar alla typer av funktionshinder, innan man specialiserar sig på ett eller flera specifika områden av funktionshinder.
47. Universiteten/högskolorna har en viktig rådgivande funktion inom arbetet på att utveckla pedagogiken för undervisning av elever med behov av särskilt stöd, särskilt vad gäller forskning, utvärdering, förberedelse av lärarutbildare samt utformning av utbildningsprogram och utbildningsmaterial. Uppbyggnaden av nätverk bland universitet och högskolor i industri- och utvecklingsländerna bör främjas. Att på det sättet sammankoppla forskning och utbildning har stor betydelse. Det är också viktigt att engagera människor med funktionshinder i forsknings- och utbildningssammanhang, så att man säkerställer att deras perspektiv till fullo beaktas.

48. Ett återkommande problem i alla undervisningssystem, även de som erbjuder utmärkta utbildningstjänster för elever med behov av särskilt stöd i undervisningen, är bristen på förebilder för sådana elever. Elever med behov av särskilt stöd i undervisningen behöver få en chans att fungera i växelverkan med vuxna med funktionshinder som har nått framgång, så att de kan modellera sin egen livsstil och sina egna ambitioner på grundval av realistiska förväntningar. Därutöver bör elever med funktionshinder ges utbildning och få exempel på personer med funktionshinder som lyckats bra och exempel på ledarskap, så att de kan medverka vid utformningen av de riktlinjer som kommer att påverka dem senare i livet. Utbildningsväsendet bör därför försöka rekrytera välutbildade lärare och annan undervisande personal med funktionshinder och bör även försöka engagera enskilda framgångsrika personer med funktionshinder inom regionen i specialundervisningen.

D EXTERNA STÖDTJÄNSTER

49. Att externa tjänster kan tillhandahållas är av största vikt för att en integrerad skolpolitik skall lyckas. För att säkerställa att externa tjänster på samtliga nivåer står till förfogande för barn med behov av särskilt stöd, skall skolmyndigheterna beakta följande.
50. Kompletteringstjänster till reguljära skolor skulle kunna tillhandahållas av såväl lärarhögskolor som av specialskolornas personal som står till förfogande för sådana insatser. Specialskolorna bör i ökande utsträckning användas som resurscentra för de vanliga skolorna och ge direkt stöd till barn med särskilda undervisningsbehov. Både lärarutbildningsinstitutioner och specialskolor kan tillhandahålla specialutrustning och material samt utbildning i sådana pedagogiska strategier som ej kan erbjudas i vanliga skolkolor.
51. Externa stödtjänster i form av resurspersoner från olika verksamhetsställen, avdelningar och institutioner, t.ex. rådgivande lärare, skolpsykologer, logopeder och arbetsterapeuter, bör samordnas på lokal nivå. Att sammanföra skolorna i grupper har visat sig vara en användbar strategi för att mobilisera pedagogiska resurser och engagera närsamhället. Skolorna inom gruppen skulle kunna ges ett kollektivt ansvar för att tillgodose de särskilda pedagogiska

behoven hos elever i deras område och få handlingsutrymme för resurstilldelning enligt lokala behov. Sådana arrangemang bör även omfatta icke-pedagogiska tjänster. Erfarenheten tyder i själva verket på att undervisningen skulle tjäna avsevärt på om större satsningar gjordes på att säkra ett optimalt utnyttjande av all tillgänglig sakkunskap och alla tillgängliga resurser.

E PRIORITERADE OMRÅDEN

52. Integreringen av barn och ungdomar med särskilda undervisningsbehov skulle vara effektivare och nå större framgångar, om man i utvecklingsplanerna för skolväsendet ägnade särskild uppmärksamhet åt följande målområden: förskoleundervisning för att stärka alla barns möjligheter att tillgodogöra sig reguljär skolundervisning, flickornas utbildning och övergången från utbildning till vuxenliv med förvärvsarbete.

FÖRSKOLEUNDERVISNING

53. Den integrerade skolans möjligheter att lyckas beror i hög grad på om man på ett tidigt stadium kan identifiera, bedöma och stimulera de mycket små barn som har särskilda undervisningsbehov. Tillsynen av småbarn bör utvecklas och pedagogiska program för barn upp till sex års ålder bör tas fram och/eller ges en ny inriktning för att främja deras fysiska, intellektuella och sociala utveckling och stärka deras mentala beredskap för den reguljära skolundervisningen. Sådana program har ett stort ekonomiskt värde för individ, familj och samhälle när det gäller att förhindra att de handikappande faktorerna förvärras. Programmen på denna nivå bör anamma integreringsprincipen och byggas ut på ett övergripande sätt genom att förskoleverksamheten kombineras med småbarnshälsovården.
54. Många länder har valt att systematiskt främja inskolningsaktiviteter i de tidiga barnåren, antingen genom att stödja förskolornas och daghemmens utveckling eller genom att organisera familjeinformation och upplysningsaktiviteter i samband med de av samhället tillhandahållna tjänsterna (hälso-, mödra- och spädbarnsvård), skolgång samt lokala föräldra- eller kvinno föreningar.

FLICKORS UTBILDNING

55. Flickor som är funktionshindrade är dubbelt handikappade. Särskilda insatser är nödvändiga för att ge flickor med särskilda pedagogiska behov undervisning och utbildning. Förutom att ha tillgång till skolundervisning skall flickor med funktionshinder dessutom kunna få information och vägledning och förebilder som skulle kunna hjälpa dem att göra realistiska val och förbereda dem för deras framtida roll som vuxna kvinnor.

FÖRBEREDELSE FÖR VUXENLIVET

56. Ungdomar med särskilda behov skall få hjälp att så smidigt som möjligt klara övergången från skolans värld till vuxenliv och förvärvsarbete. Skolorna bör hjälpa dem att bli självständiga och ge dem de färdigheter som behövs i vardagslivet genom att erbjuda dem övning i sådana sociala och kommunikativa färdigheter som man i vuxenvärlden förväntas besitta. Detta kräver lämplig utbildningsteknik, inklusive erfarenhet av verkliga situationer i livet utanför skolan. Läroplanerna för elever med behov av särskilt stöd i grundskolans senare årskurser skall innehålla konkreta program för denna övergångsfas och, närhelst så är möjligt, stöd och uppmuntran för att underlätta övergången till gymnasieskolan och därpå följande högskolestudier, så att de ges förutsättningar att fungera som självständiga, bidragande samhällsmedlemmar efter skolan. Dessa verksamheter bör genomföras under aktiv medverkan av yrkesvägledare, arbetsförmedlingar, fackföreningar, lokala myndigheter samt de olika berörda myndigheterna och institutionerna.

VUXEN- OCH VIDAREUTBILDNING

57. Personer med funktionshinder skall ägnas särskild uppmärksamhet vid utformningen och genomförandet av vuxen- och vidareutbildning. Personer med funktionshinder bör ges företräde vid antagningen av elever till sådana utbildningar. Specialkurser bör också tas fram för att tillgodose behov hos och förutsättningar för vuxna med funktionshinder.

F SAMHÄLLSPERSPEKTIV

58. Att förverkliga målsättningen att ge barn med behov av särskilt stöd en fullgod utbildning är inte en arbetsuppgift för enbart utbildningsministerier och skolor. Det kräver samarbete från familjernas sida och en mobilisering av närsamhällets organisationer och frivilliginsatser, liksom stöd från den stora allmänheten. Erfarenheterna från länder eller områden som har bevittnat framsteg i arbetet på att skapa lika förutsättningar för barn och ungdomar med särskilda behov innehåller åtskilliga nyttiga lärdomar.

FÖRÄLDRAMEDVERKAN

59. Uppgiften att undervisa barn med behov av särskilt stöd är en gemensam uppgift för både föräldrar och yrkesfolk. En positiv inställning hos föräldrarna gynnar skolan och främjar den sociala integreringen. Föräldrarna behöver stöd för att kunna ikläda sig rollen som föräldrar till ett barn med behov av särskilt stöd. Familjernas och föräldrarnas roll skulle kunna stärkas genom att man ger dem den nödvändiga informationen på ett enkelt och tydligt språk. Att tillgodose behovet av information och ge utbildning i de färdigheter som föräldrarna behöver är en särdeles grannliga uppgift i sådana kulturella miljöer där utbildningsstraditionen är ringa. Såväl föräldrar som lärare kan behöva stöd och stimulans när det gäller att arbeta tillsammans som jämställda partners.
60. Föräldrarna är prioriterade partners beträffande deras barns behov av särskilt stöd i undervisningen, och skall i möjligaste mån ges möjlighet att välja den typ av utbildning som de önskar för sitt barns räkning.
61. Ett partnerskap på samarbetets och det ömsesidiga stödets grund bör byggas upp mellan skoladminstratörer, lärare och föräldrar, och föräldrarna skall betraktas som aktiva intressenter i beslutsfattandet. Föräldrarna bör uppmuntras att delta i undervisningsverksamheter hemma och i skolan (där de skulle kunna lära sig en effektiv teknik och hur man organiserar icke-schemalagda aktiviteter) samt att övervaka och stödja sina barns inläring.

62. Regeringarna bör ta initiativet i fråga om att främja föräldrarnas aktiva engagemang, både genom att ange policyinriktning och genom lagstiftning om föräldrarättigheter. Föräldraföreningarnas utveckling bör stimuleras och deras representanter engageras i utformningen och genomförandet av de program som är avsedda att förbättra deras barns utbildning. Samråd med handikapporganisationerna bör också ske beträffande programmens utformning och genomförande.

SAMHÄLLENGAGEMANG

63. Om planeringen decentraliseras och baseras på lokala förhållanden, främjas ett ökat engagemang hos närsamhället i undervisningen och utbildningen av människor med behov av särskilt stöd i undervisningen. Lokala skoladministratörer bör stimulera ett sådant engagemang från samhällets sida genom att stödja berörda intresseorganisationer och inbjuda dem att delta i beslutsfattandet. I det syftet bör man upprätta mobiliserings- och uppföljningssystem, bestående av företrädare för den lokala offentliga förvaltningen, skol-, hälsovårds- och planeringsmyndigheterna, förtroendevalda och frivilligorganisationer, inom geografiska områden som är tillräckligt små för att en meningsfull samverkan med närsamhället skall komma till stånd.
64. Närsamhällets engagemang skall eftersträvas som komplement till verksamheterna inom skolan, som en möjlighet att tillhandahålla studiehjälp i hemmet och kompensera avsaknaden av familjestöd. I detta sammanhang skall även nämnas boendesamfälligheternas möjligheter att tillhandahålla lokaler, vidare bör familjesammanslutningarnas, ungdomsklubbarnas och folkrörelsernas roll nämnas, vilket även gäller de insatser som kan göras av pensionärer och andra frivilliga, bl.a. personer med funktionshinder, i verksamheter såväl inom som utanför skolan.
65. Alltid när samhällsbaserad rehabilitering initieras utifrån, är det närsamhället som skall avgöra om programmet i fråga skall bli en del av de pågående verksamheterna för samhällsutveckling eller ej. Olika intressenter i närsamhället, däribland handikapporganisationer och andra icke-statliga organisationer, bör ges rätt att ta ansvar för programmet. Om så är lämpligt, bör statliga organ på såväl nationell som lokal nivå även ge finansiellt och annat bistånd.

FRIVILLIGORGANISATIONERNAS ROLL

66. Eftersom frivilligorganisationer och nationella icke-statliga organisationer (NGOs) har större handlingsfrihet och kan reagera snabbare på redovisade behov, bör de stödjas i sitt arbete på att utveckla nya idéer och göra experiment med okonventionella arbetsmetoder. De kan spela innovatörens och katalysatorns roll och öka utbudet av program som står till närsamhällets förfogande.
67. Handikapporganisationer, dvs. de organisationer i vilka de funktionshindrade själva har det avgörande inflytandet, bör inbjudas att aktivt delta i kartläggningen av behoven, framföra synpunkter på prioriteringen, administrera tjänster, utvärdera resultat och förorda ändringar.

ALLMÄNHETENS MEDVETENHET

68. Policyansvariga på alla nivåer, däribland inom undervisningsväsendet, bör regelbundet bekräfta sitt stöd för principen om den integrerade skolan och främja en positiv inställning bland barn, bland lärare och bland den stora allmänheten gentemot människor med behov av särskilt stöd i undervisningen.
69. Massmedierna kan göra en kraftfull insats för att främja positiva attityder till integreringen i samhället av människor med funktionshinder, övervinna fördomar, missuppfattningar och vanföreställningar om samt överföra större optimism och förväntningar på funktionshindrade människors kapacitet. Medierna kan också bidra till att hos arbetsgivarna skapa en positiv inställning till att anställa personer med funktionshinder. Medierna bör användas till att informera allmänheten om nya undervisningsmetoder, särskilt med avseende på tillgången till specialundervisning i vanliga skolor, vilket kan ske genom att man informerar om goda exempel och lyckade erfarenheter.

G ERFORDERLIGA RESURSER

70. Uppbyggnaden av integrerade skolor som det effektivaste sättet att åstadkomma en undervisning för alla måste erkännas som ett nyckelområde för regeringspolitiken och tilldelas en prioriterad

plats på nationens dagordning i fråga om utvecklingsarbetet. Endast på det sättet kan erforderliga resurser utverkas. Ändrade riktlinjer och prioriteringar kan inte bli effektiva, om behoven av resurser inte tillgodoses i tillräcklig omfattning. Ett politiskt engagemang, på såväl nationell som lokal nivå, krävs både för att få fram de kompletterande resurserna och för att använda de existerande på ett nytt sätt. Även om lokalsamhället måste spela huvudrollen när det gäller att bygga upp de integrerade skolorna, är regeringarnas stimulansåtgärder och stöd också väsentliga faktorer för att man skall kunna ta fram effektiva och ekonomiskt överkomliga lösningar.

71. Vid resursfördelningen till skolorna skall man på ett realistiskt sätt ta hänsyn till de olika utgiftsbehoven när det gäller att tillhandahålla lämplig undervisning för alla barn, under beaktande av deras behov och bakgrund. Det kan vara en realistisk modell att börja med att stödja de skolor som önskar främja en integrerad skolgång och initiera pilotprojekt på några områden, för att vinna den erfarenhet som är nödvändig för en utbyggnad och successiv generalisering. Vid det generella förverkligandet av den integrerade skolan måste omfattningen av det tillhandahållna stödet och expertkunnandet ställas i relation till efterfrågevolymen.
72. Resurser måste även avsättas till stödåtgärder för utbildning av ordinarie lärare, tillhandahållande av resurscentra och av special- och resurslärare. Erforderliga tekniska hjälpmedel måste likaledes ställas till förfogande, för att det integrerade skolsystemet skall kunna fungera bra. En metodik som bygger på integreringsprincipen bör därför vara kopplad till en utbyggnad av stödtjänsterna på centrala och mellanliggande nivåer.
73. Att sammanföra de mänskliga, institutionella, logistiska, materiella och finansiella resurserna i olika regeringsdepartement (utbildning, hälsa, social välfärd, arbetsmarknad, ungdom osv), hos regionala och lokala myndigheter och andra specialiserade institutioner är ett effektivt sätt att maximera deras genomslagskraft. Om man vill kombinera både den pedagogiska och sociala aspekten på undervisningen av elever med behov av särskilt stöd, krävs det välfungerande ledningsstrukturer, som kan sätta de olika enheterna i stånd att samverka på såväl nationell som lokal nivå, samtidigt som offentliga myndigheter och dem närstående organ därigenom får en möjlighet att förena sina krafter med de förstnämnda.

III. RIKTLINJER FÖR ÅTGÄRDER PÅ REGIONAL OCH INTERNATIONELL NIVÅ

74. Internationell samverkan bland statliga och icke-statliga, regionala och interregionala organisationer kan spela en mycket viktig roll när det gäller att stödja utvecklingen i riktning mot integrerade skolor. Med utgångspunkt i tidigare erfarenhet på detta område skulle internationella organisationer, mellanstatliga och icke-statliga samt bilaterala stödorganisationer kunna överväga förenade insatser vid genomförandet av följande strategiska tillvägagångssätt.
75. Tekniskt bistånd bör riktas in mot strategiska verksamhetsområden, där synergieffekter kan förväntas, särskilt i utvecklingsländerna. En viktig arbetsuppgift för det internationella samarbetet är att stödja lanseringen av pilotprojekt som syftar till utprovning av nya metoder och till kapacitetssuppletering.
76. Om man organiserar regionala samprojekt eller nära samverkan mellan länder med likartad syn på undervisningen av barn med behov av särskilt stöd, skulle detta kunna leda till att man planerar förenade aktiviteter inom ramen för existerande regionala eller andra samarbetsstrukturer. Sådana aktiviteter bör vara utformade så att man drar ekonomisk nytta av och utnyttjar de deltagande ländernas erfarenheter och främjar det nationella kunnandet.
77. Den viktigaste uppgiften som åvilar de internationella organisationerna är att underlätta informationsutbyte, information om och resultat av pilotprogram på specialpedagogikens område mellan länder och regioner. Insamling av internationellt jämförbara indikatorer på framsteg i fråga om integrering i utbildningssystem och på arbetsmarknad bör bli en del av den världsomfattande utbildningsdatabasen. Knutpunkter skulle kunna inrättas i subregionala centra för att underlätta informationsutbytet. Existerande strukturer på regional och internationell nivå bör stärkas och deras aktiviteter utsträckas till sådana områden som policyskapande, personalutbildning och utvärdering.
78. Det direkta resultatet av brist på information, fattigdom och dålig hälsa orsakar en stor del av funktionshindren. Eftersom andelen drabbade människor med funktionshinder internationellt sett ökar, särskilt i utvecklingsländerna, borde samordnade internationella

nella åtgärder vidtas i nära samverkan med nationella satsningar på att med utbildningens hjälp hejda orsakerna till funktionshinder, vilket i sin tur skulle minska förekomst och utbredning av funktionshinder och därigenom ytterligare minska trycket på det aktuella landets begränsade finansiella och mänskliga resurser.

79. Internationellt och tekniskt bistånd till undervisning av elever med behov av särskilt stöd härrör ur ett flertal källor. Det är därför väsentligt att säkerställa konsekvens och arbetsfördelning mellan FN-organisationerna och andra institutioner som tillhandahåller bistånd på detta område.
80. Internationell samverkan bör organiseras för att stödja avancerade utbildningsseminarier för skolledare och andra specialister på regional nivå och lägga grunden till samarbete mellan universitet/högskolor och andra utbildningsinstitutioner i olika länder för genomförande av jämförande studier och publicering av underlag och instruerande material.
81. Internationell samverkan bör användas som komplement vid utveckling av regionala och internationella intresseorganisationer för yrkesfolk som arbetar på att utveckla pedagogiken för undervisning av elever med behov av särskilt stöd och som hjälp vid skapandet och spridningen av nyhetsblad och tidskrifter och genomförandet av regionala sammankomster och konferenser.
82. Internationella och regionala sammankomster som behandlar frågor i anslutning till utbildning bör tillse att undervisning av elever med behov av särskilt stöd tas upp som en del av huvuddebatten och inte som en separat fråga. Som ett konkret exempel kan nämnas att undervisningen av elever med behov av särskilt stöd skall tas upp på dagordningen för de regionala ministerkonferenser som arrangeras av Unesco och andra internationella organ.
83. Organ för internationell teknisk samverkan och finansiering som är engagerade i stödverksamheten för och utvecklingen av initiativ inom ramen för målsättningen utbildning för alla bör tillse att pedagogiken för undervisning av elever med behov av särskilt stöd blir en del av alla utvecklingsprojekt.
84. Internationell samverkan bör finnas för att främja universiell tillgänglighet till IT-teknologin som respons på den framväxande informationsteknologiska infrastrukturen.

85. Denna handlingsram antogs med acklamation efter diskussion och revidering vid konferensens avslutande möte den 10 juni 1994. Den är avsedd att vara en vägledning för FNs medlemsstater och för icke-statliga organisationer (NGOs) i dessa stater vid genomförandet av Salamanca-deklarationen om principer, inriktning och praxis vid undervisning av elever med behov av särskilt stöd.

Vilken rättslig betydelse har FN:s konventioner och deklARATIONER?

GÖRAN HÅKANSSON

Förenta Nationernas (FN) uppgifter anges i organisationens stadga. Uppgifterna är bl.a. att upprätthålla internationell fred och säkerhet, att utveckla vänskapliga förbindelser mellan staterna, att åstadkomma samverkan för att lösa internationella ekonomiska, sociala, kulturella och humanitära problem och att främja respekten för mänskliga rättigheter. FN skall vara centrum för samordningen av nationernas åtgärder för att uppnå dessa mål.

Inom ramen för lösandet av dessa uppgifter arbetas inom FN fram ett stort antal internationella dokument. I dessa fastslås vad som bör gälla på olika områden. Dokumenten har dock olika rättslig betydelse.

Endast **konventioner** är **rättsligt bindande**. En konvention är ett rättsligt bindande avtal mellan de länder som anslutit sig till konventionen. Genom att ansluta sig till en konvention har en stat förpliktat sig att följa vad som sägs i konventionen.

Vanligtvis blir en stat bunden av en konvention genom att staten genom ett särskilt förfarande, s.k. **ratifikation**, förklarar sig bunden av konventionen. Ratifikationen föregås ofta av en s.k. signering. Detta är en särskild form av underskrift av konventionen. Genom underskriften visar staten sin avsikt att senare ansluta sig till konventionen.

När en stat ansluter sig till en konvention kan den vanligtvis reservera sig mot någon eller några bestämmelser i konventionen. Detta betyder att staten förklarar att den i något avseende inte kan följa vad konventionen bestämmer. En reservation får emellertid inte vara

sådan att den blir oförenlig med konventionens ändamål och syfte. En stat kan således inte reservera sig mot grundläggande bestämmelser eller mot så många bestämmelser att statens anslutning till konventionen blir meningslös.

Till skillnad från konventioner är **deklarationer inte rättsligt bindande**. De är förklaringar om vilka allmänna principer som bör gälla på ett visst område och utgör en uppmaning till staternas regeringar att följa principerna.

Genom att en deklaration antas (ibland efter omröstning) av t.ex. FN:s generalförsamling, där världens länder är företrädade, har en sådan deklaration emellertid stor tyngd.

Särskilt om ett land har röstat för en deklaration kan det vara svårt för landet att sedan inte fästa något avseende vid deklarationen.

Rekommendationer är uttalanden som oftast avser hur man i det praktiska arbetet på ett område skall omsätta gällande allmänna principer. **Rekommendationer är inte heller rättsligt bindande**. Ofta rör det sig om uttalanden av FN:s specialorgan. På det område de berör kan de ha stor tyngd, eftersom de bygger på organets särställning på området och kan sägas vara uttryck för en internationell standard.

Genom att ratificera konventionerna om medborgerliga och politiska rättigheter, om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och om barnets rättigheter har Sverige åtagit sig en folkrättslig förpliktelse att följa konventionernas krav. Till skillnad från situationen i många andra länder är dock internationella konventioner inte direkt gällande lag i Sverige. Domstolar och myndigheter är därför inte direkt bundna av konventionernas regler som om det var svensk lag. I stället skall konventionernas bestämmelser användas när man tillämpar svensk rätt på det sättet att man söker tolka de svenska bestämmelserna utifrån vad vi åtagit oss internationellt.

Hänsyn skall naturligtvis tas till våra åtaganden också när nya lagar och bestämmelser arbetas fram.

Genom särskild lag kan dock en konvention få ställning av svensk lag. När det gäller mänskliga rättigheter har den europeiska konventionen

angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna gjorts till svensk lag.

För att kontrollera hur de anslutna staterna följer FN-konventionerna finns inom FN övervakningskommittéer för varje konvention. Kommittéerna skall granska rapporter om hur staterna efterlever konventionernas bestämmelser. Sådana rapporter skall staterna skicka in med olika tidsmellanrum. Kommittéerna håller också förhör med länderna med utgångspunkt i rapporterna.

Kommittéen för konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter kan också pröva klagomål från enskilda mot Sverige, eftersom Sverige anslutit sig till ett särskilt protokoll om enskild klagorätt.

Kommittéerna består av sakkunniga personer, som valts in av de länder som anslutit sig till konventionerna. Kommittémedlemmarna företräder emellertid inte länderna, när de sitter i kommittéerna, utan är självständiga.

Det finns inte någon möjlighet för övervakningskommittéerna att utdöma någon form av straff mot ett land för att det inte följt sina förpliktelser enligt konventionerna. Kommittéerna yttrar sig emellertid över ländernas rapporter och kan då framhålla både positiva och negativa förhållanden när det gäller ländernas efterlevnad av konventionerna.

Utan direkt anknytning till konventionerna pågår också en mer allmän granskning inom FN av hur länderna respekterar de mänskliga rättigheterna. Kommissionen för de mänskliga rättigheterna sammanträder varje vår i Genève och tar då bl.a. upp frågor om kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Trots att konventionerna saknar sanktionsmöjligheter får de sägas vara ett förhållandevis effektivt instrument i arbetet för förverkligandet av de mänskliga rättigheterna. Konventionerna är uttryck för en internationellt accepterad standard och är bindande för de länder som anslutit sig. Både i det nationella och internationella opinionsarbetet är detta av stor betydelse. Genom konventionerna har skapats en utgångspunkt och grund för en ständigt pågående dialog mellan regeringarna i de olika länderna, internationella och nationella organisationer och ländernas invånare.

Adresser

AMNESTY INTERNATIONAL

Box 278 27
115 93 Stockholm
Tel 08-729 02 00
Fax 08-34 16 08
e-post info@amnesty.se
www.amnesty.se

RIKSFÖRBUNDET BRIS

Karlavägen 117
115 26 Stockholm
Tel 08-664 64 00
Fax 08-664 50 58
e-post bris@algonet.se
www.bris.se

DE HANDIKAPPADES RIKSFÖRBUND, DHR

Katrinebergsvägen 6
117 43 Stockholm
Tel 08-685 80 00
Fax 08 - 645 65 41
Epost info@dhr.se
www.dhr.se

FÄLTBIOLOGERNAS KANSLI

Box 6047
102 31 Stockholm
Tel 08-31 56 34
Fax 08-31 56 35
e-post info@faltbiologerna.se
www.faltbiologerna.se

HANDIKAPPOMBUDSMANNEN,

Box 8009, 104 20 Stockholm
Tel 08-20 17 70, texttelefon 08-21 39 39
fax 08-20 43 53
e-post: info@handikappombudsmannen.se
www.handikappombudsmannen.se

RIKSFÖRBUNDET FÖR RÖRELSEHINDRADE BARN OCH UNGDOMAR, RBÜ

Box 6607
113 84 Stockholm.
Tel 08-736 26 00
Fax 08-30 14 10
e-post mail@riks.rbu.se
www.rbu.se

RIKSFÖRBUNDET FÖR UTVECKLINGSSTYRDA BARN, UNGDOMAR OCH VUXNA, FUB

Box 6436
113 82 Stockholm
Tel 08-508 866 00
Fax: 08-508 866 66
e-post fub@fub.se
www.fub.se

NATURSKYDDSFÖRENINGEN

Box 4625
116 91 Stockholm
Tel 08-702 65 00
Fax 08- 702 08 55
e-post info@snf.se

RÄDDA BARNEN

Torsgatan 4
107 88 Stockholm
Tel 08-698 90 00
Fax 08-698 90 10
e-post info@rb.se
www.rb.se

RÖDA KORSET
Box 273 16
102 54 Stockholm
Tel 08-665 56 00
Fax 08-783 66 92
e-post postmaster@redcross.se
www.redcross.se

SIDA
Sveavägen 20
105 25 Stockholm
Tel 08-698 50 00
Fax 08-20 88 64
e-post info@sida.se
www.sida.se

SOCIALDEPARTEMENTET
103 33 Stockholm
Tel 08-405 10 00
Fax 08-7231191
e-post registrator@social.ministry.se
www.social.regeringen.se

STATENS INVANDRARVERK
Box 6113
600 06 Norrköping
Tel 011-15 60 00
Fax 011-10 81 86
e-post invandrarverket@siv.se
www.siv.se

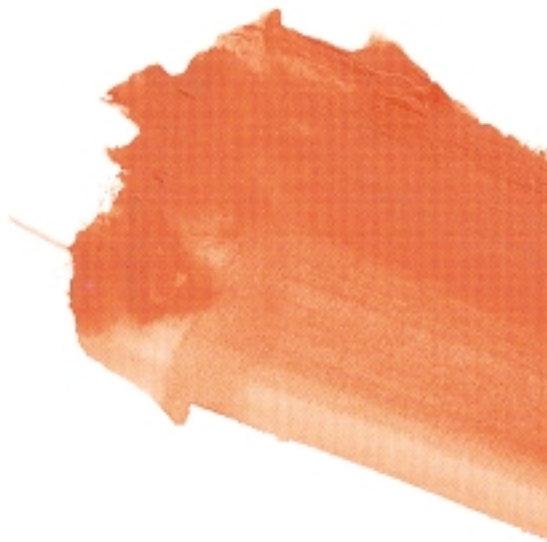
INTEGRATIONSVERKET
Box 6044
600 06 Norrköping
Tel 011-36 13 00
Fax 011-36 13 01
e-post
integrationsverket@integrationsverket.se
www.integrationsverket.se

SVENSKA FN-FÖRBUNDET
Box 15 115
104 65 Stockholm
Tel. 08-462 25 40
Fax 08-641 88 76
e-post kansli@sfn.se
www.sfn.se

**SVENSKA FREDS- OCH
SKILJEDOMSFÖRENINGEN**
Box 4134
102 63 Stockholm
Tel 08-702 18 30
Fax 08-702 18 46
e-post info@svenska-freds.se
www.svenska-freds.se

SVENSKA UNESCO-RÅDET
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm
Tel 08-405 10 00
Fax 08-411 04 70
e-post
swe-nat-com.unesco@education.ministry.se
www.unesco-sweden.org

SVENSKA UNICEF-KOMMITTÉN
Box 222 23
104 22 Stockholm
Tel 08-692 25 00
Fax 08-651 20 21
e-post unicef@unicef.se
www.svenskaunicef.org

www.skolverket.se

Skolverket